

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

جگر دے پھٹ

سرائیکی افسانے

غلام حسین راہی گبول

سالوں سے آپ کی ادبی اکیڈمی

دیرہ شمس تے

بھونگ شریف
ضلع رحیم یار خان

جلد حقوق لکھاری محفوظ مہن

جگر دے بھٹ	کتاب دانان
غلام حسین راہی گبول	لکھاری
فیاض حسین قاصر فریدی	تعاون خاص
مقبول احمد دھرتی بھ	کتابت
جھوک پرنٹرو پبلشرز ملتان	چھاپہ خانہ

گبول سرانکی اردو ادارہ بھونگ شریف	پیش کرنا لے
سانول سرانکی ادبی اکیڈمی دیرہ شمس خان	ناشر
پہلی	چھاپن دی وار
تعمیر ملت پرنس رحیم یار خان	کمپیوٹر کتابت
۵۔ جون ۱۹۹۰ء	ترغ
۱۲۴	صفحے
بچ سو ۵	گھنیاں کتاباں
۳۰/-	مل
تقریبہ روپے	

ملن داپتہ: گبول بک ڈپو، بھونگ، تحصیل صادق آباد ضلع رحیم یار خان
 نے: سانول سرانکی ادبی اکیڈمی دیرہ شمس تحصیل و ضلع رحیم یار خان
 ڈو جی واری جون ۲۰۰۰ء

انتساب

سرانیکسی وسیب دے محبوب تے مہاندرے

سین ریش محبوب احمد

(بھونگ خٹلفی)

جنہاندی سرپرستی تے حوصلہ افزائی نال

اے کتاب پھپھی اے

2

فہرست

نمبر شمار	افسانے دانام	صفحہ نمبر
۱	وڈ سٹہ	۱۷
۲	پدھو	۲۳
۳	اپٹیاں بھینٹیں	۳۲
۴	بالیں دا اعوا	۳۹
۵	وڈھی	۴۸
۶	نشہ	۵۸
۷	پیواری	۶۵
۸	بنّاں	۷۱
۹	محبت دی شادی	۸۱
۱۰	برے کم دا برا انجام	۸۴
۱۱	جگر دے پھٹ	۹۰
۱۲	اُلس	۱۰۳
۱۳	وفا دے بیجاری	۱۱۱
۱۴	ڈاج	۱۲۲
۱۵	پندھ پرے دے	۱۳۲
۱۶	اساں کون اوں	۱۳۸

عرض لکھاری

اساں کون اُوں؟

اے اچ سر ایکی ترخ داہک وڈا تے اہم سوال اے۔ اساں اے سوال کرنیڈے وڈوں، جواب کتھا ہوں نیں ملدا۔ اساڈے وڈے تال کیا، کوئی پیادوی ایندا جواب نیں ڈے سکدا۔ کون آکھیسے جواو میں آں جہرا سر ایکیں کوں گمنما پچ رکھی آئے۔ ایجھا کوئی ہے؟ کوئی نیں نظر دا۔ پر ہے تال سہی نظر دا وی پے۔ پر چھوڑو، جو کجھ تھنیوڑ ٹاٹا او اساڈی قسمت! — پر ایہا تال اسا کوں دعا اے بس چھڑا اپنی قسمت کرو وڈے پٹینڈوں۔ گھٹا چا گھنسون ول وی آکھیسوں، ”جُل سٹیں“ مہن ہن جُل سٹیں گرا کھوں، توں تال جُل۔

مہن اپٹیں باہیں اپ ترٹنا پیسے۔ اے ہڈا بڑا آپ تارنا پیسے، ماشا اللہ مہن اساں سر ایکی جاگ پیوں۔ اسا کوں اپنی ذات دا احساس تھنیوڑ پے گے۔ تے شعور جاگ پے۔

اساڈی قوم دنیا دی سب توں پُرانی، وڈی تے وکھری قوم اے اینڈے ہولن آ لے شیر جوان ان۔ انہاں پچ وڈے گبن تے لعل ران۔ پر گنڈھڑی پھلوے کون! پر مہن جوان گپ، پچوں پیرا کدھ آرہن۔ اساڈے ادیب تے شاعر سندھلا ہدھ تے میدان پچ آگبن انشا اللہ مہن اساں اوں منزل تے جلتی پچسوں، جتھاں تیج تے اساں اے سوال ناں کریسوں۔

اساں کون اُوں؟

میں تے میڈے باہنہ ہسلی بھرا سیں فیاض حسین قاصر فریدی، اساں وی ایں سوال تے غور کیسے تے کجھ لکھن دا حوصلہ کیسے۔ سیتس قاصر فریدی ہو رہی

ایسا سرانیکی ناول "سائول" پیش کر چکیں ہیں، چ سرانیکی دی شان تے ثقافت ڈکھائی گئی اے۔ ہرٹے وی ڈکھاؤنا جو اسان چ کیا کیاں تے کوتاہیاں ہن یا ہن جنہاندی وجہ کنے اچ تئیں اسان محکوم تے گناہم رہ گئیوں۔ تے پچھے وروں اسان کون اول؟

میں ایں تاریخی سوال تے غور کیتے تے ول او مسیڈے، کیاں تے کمزوریاں منظر عام تے آئدن۔ جہریاں اساڈی ترقی دی راہ چ ٹھڈے تے لوڑھا ہن۔ میں کہیں خاص ذات، طبقہ یا قوم دے اے تے نیں لکھیا۔ جو کجھ میں لکھئے اے ہر جگہ عام ہے تے کئی مسئلے ہن الاقوامی ہن۔ کوشش کیتی اے جو اپنی تحریر چ کتھاں کتھاں مزاح وی پیدا کران۔ خاص طور تے "پٹواری" تے "آلسی" طنز تے مزاح دے ڈونمونے شامل کیتن۔ تے انشاء اللہ جلدی میڈی طرز و مزاح دی کتاب "جگر دے تیر" آلوے، شیت ناول "محبت دی راہ" (سرانیکی پہلے آونجے۔

اودوں سیس فیاض حسین قاصر فریدی ہوریں وی اپنا کم چھپکی آمدن انہندا ناول "ہاسی جیا سیس" تے افسانیں دا مجموعہ تیار لے۔ پر لورٹیں گالھ وی لے جو تساں وی اساڈی سرپرستی کرو۔ اساڈیاں کتاباں پڑھو۔ تاں جو اسان ہیا اگی تے ودھوں، ہن سب کنے پہلے میں سیس فیاض حسین قاصر فریدی ہوریں دا ذکر وڈے ادب تے احترام نال کریاں۔ اے میڈے بھرا ہن، ہانہہ بلی، ہنچیاں تے ادبی ہمسفران۔ ایں کتاب دا لکھن وی انہاں دا حکم ہا۔ ایندی کتابت تے اشاعت تئیں، ہر کم انہاں آپ سنبھالیے۔ اسان تاں لکھن دے بعد انگبتے مست رہ گئیوں۔

سیس مقبول احمد دھرتی دا وی میں بہوں تھرا سیت آں۔ مقبول سیس اسان سرانیکس دے ماٹران۔ اسان تاں بس لکھ چھوڑیوسے تے باقی واکم کار انہاندے ہر تے ہوندے۔ سرانیکی نال انہندا جہرا خلوص اے میں

اوں کنے وڈا متاثر تھیاں -

میں ریٹس محمد اکرم کاشفِ داوی بہوں مشکور آں - جہانندے دیرے
تے راتاں رہ تے میں اے کتاب لکھی اے تے او میڈی اُت والی پُج

رہ بگن -

اپنے یار عرف مولانا محمد مت زاحمد فریدی نال تاں کوئی فرق آلی بگا لکھای کریں
انہاں وی کتاب لکھن دے دوران ایندی اصلاح کریندے رہیں -

قبلہ سیٹس سید انیس شاہ جیلانی اساڈے ادبی مُرشدان - ایں کتاب دے
معلے پُج انہاں بہوں اچھے مشورے پوتن تے حوصلہ افزائی کیتی اے -
سیٹس سیدہ عبید الرحمن، سیٹس دلشاد کلاپنجوی، سیٹس عمر علی خان بلوچ سیٹس
شوکت مُقتل، سیٹس عمر کمال، سیٹس بہر عبد الحق تے سیٹس متا زحیدر ڈاہر ہوریں
داوی میں بہوں مشکور آں، جہانندہا تاں تے کتاباں کنے فائدہ چاتے، تے
بلا واسطہ یا بالواسطہ انہاں تعاون کیتے - اللہ کرے اساں سارے کھنڈ کھیر تھی تے
رہوں -

ہن میں ہک خاص بگا لکھ کر لیاں - کئی لوک اسا کوں اکھیندن حواساڈے
وڈیرے تے زمیندار اساں اسرائیکیں واکوٹی خیال نیں کریندے تے اساڈے
استعمال دے ذمہ دار وی ایہے ہن - اساں ایں خیال کوں نیں منیندے
اساڈا اسرائیکی وڈیرا تے زمیندار تاں زمیندارس تے رقبے دے لحاظ نال گھاٹے
پُج وینا پے - اساڈے وڈے وی اسرائیکی نوازن اسرائیکی داد دے کھیندن
اتھ بھونگ پُج ریٹس شبیر احمد سیٹس تے ریٹس وزیر احمد سیٹس جیسے وڈیں تے بزرگیں
وی تھڈی چھاں تلے میں اے اسرائیکی دیاں کتاں لکھن تے اسرائیکی پڑھاؤں
دا کم کریندا بیٹھاں - ریٹس محبوب احمد سیٹس اسرائیکی دے وڈے مخلص
تے خیر خواہ ہن - اسرائیکی دے معاملے پُج ہر طرح دا تعاون تے
حوصلہ افزائی کریندن - مندم محمد ادریس سیٹس رمیا نوالی قریشیاں تے

سردار ظفر الہی خان لغاری (رحیم آباد) سوہریں اساڈے نال بے حد تھوون کیتے تے
اسا کوں جو صلہ ڈتے تے ۔

سیٹاں کڈا ہیں سرائیکی دے تعلق تے حوالے نال انہاں کوں ملتاں
ڈیکھو، دل مینسو جواج ہر چھوٹا وڈا تے امیر تے غریب، ہر کوئی سرائیکی دا درو
رکھیندے۔ اساں کو چیدا اے جو اساں دل مل تے قوم دی خدمت کردوں ۔ اے خدمت
قومی وی ہے تے اپنی بگن وی ۔

جڈاں میں اے افسانے لکھدا پیا ہم ۔ میکوں میڈے نکاشا گرد
اکھیا ۔ استاد جی! تہاڈے کئی افسانے میں پڑھم پر پہلے افسانے میکوں ہوں روئے
میں اکھیا بنو روارک افسانے میکوں ہی بہوں رولے، ہن تساں پڑھن آئے اے
ڈیکھسو جو کتھ شگورنات، کتھ استاد رنات تے کتھ تساں روپیو وے
آخیر! چ میں اے اپیل کریاں جو اے کتاب پڑھتے اپنا تبصرہ نقطہ نظر
تے اصلاح ضرور بھجیسو، میں بھال! چ دہساں ۔

تہاڈی ولدی دانا نگھی

غلام حسین راہی کبول

محبوب گ شریف ۔ ضلع رحیم یار خان

آدا ڈکھ سکھ ونڈوں

سرائیکی لکھت پڑھت دے ودھارے تے اوندے بھنڈا کیتے ڈھگ
 نینگر سندھلہ پدھ تے پڑاچ آئیں تے انہاں وچوں ہک فینگر غلام حسین راہی گبول
 وی ہے جیڑا سرائیکی لکھت پڑھت تے سرائیکیس دا پراٹا تیا زمند تے خدمتگارا
 اوہرتے مجاہد، جیں اپنے جھگے کوں بجاہ لاتے سرائیکی وسیب، پچ سو جھلے
 کرن دے بان مارین۔ اوں تہاں کڈو کٹا قوم دی خدمت تے اتادالی پچ رگاپے پر
 سرائیکی ادبی پندھ دامنڈھ سرائیکی دی الف بے جوڑتے بدھیلے مہن ڈنٹ
 کتھ (افسانے) لکھ تے ڈو جھی وکھ جاتی ہس۔ جیڑا اپنے مٹ آپاں ونکو
 ونی دے افسانے پڑھوں تہاں پتہ لگدے جو اسے مرد قلندر کیوں سک تے کاٹھی تھی
 گے۔ شائیت اینکوں نیکی تے بے داہی قوم دادر دیوی تے سسرے آنکے اندرون
 اندرون کھادی ونیدے۔ ایندی لکھت دیاں اٹکلاں تے موجاں ڈیکھو تہاں اساکوں
 سویل آلا او تہاں لگدے جیڑا ابھر داتاں ہک لحظے کیتے ہے پر سارے تاریں دی
 سرداری کرتے رات دے کالے تے گھگھ اندھارے دے مکٹ دی اگواٹ سدھ ڈنیدے
 ایندی لکھت پچ جتھاں اساڈی نیکی بے روہی تے غریب قوم دی سدھارا اوندے
 سکھ تے ساول کیتے ڈینگ ڈول ڈساں ہس اٹھاں ایندی نیکی دید اساکوں
 دگ دے اوکندے پیاں تے ٹھڈے وی ڈکھائیں۔ جیڑا ہیاں اساکوں ہکی جاہ
 تے بدھی کھڑن ٹرن ٹی ڈنیدے، بے وکھ چنیدوں تہاں کیاڑی ونج لگدی اے تے
 ہنوس کرتے دل اٹھدوں تے کند بھرے ونج ڈھندوں تے ول سارا بت لہو لہاں
 تھی ونیدے۔ اساڈے اگواٹ تے بانہ بلی اساکوں اٹھاوٹا ساڈا دل
 بدھاوٹ دی بجائے کند بھرے تے اساڈے اگواں بابوسی تے لا اُنید دی دے

کالے بدل تھرکیج ویندن تے اساں اینکوں تقدیر چاٹتے گوڈے کھوڑ ڈیندوں
 تے میڈے بھراسیں راہی گبول ہو رہی اساکوں اپنے افسانے پیچھے اے
 ڈساوٹ تے چیتے بہلاوٹ دی تن ماری اے جو اساں جھٹھاں غیراں دے ظلم
 تے قہر سہندوں اپنے وڈیں دی لے غرضاتی واپکار دندوں، اتھاں اساکوں
 آپ پیچ موجود گندے بے کار ورت ورتاؤ برے تے پرانے ریت رواج
 جہالت کم عقلی تے برے دھندیں دے خلاف چوتا پدھرتے انہاں دے پچھوں لگنا
 پیسے تے اہنس کوں تروٹ پچاؤنا پیسے، تاں ونج تے اساں ہیں جو بگے مھیسوں، ناتاں
 ساری حیاتی آمیزیں لٹیندیں پوٹیندیں راہسوں۔ ڈھکیندے مریدے راہسوں
 اپنے کریتے تے بھل جو ان ڈھکیندے راہسوں۔ تے اپنے جگر تے پھٹ
 لیندے راہسوں تے دل لے پھٹ گل سڑتے ویگھر وین تے جلمیں لنگے
 اساڈے جگر والہو پی پی تے اسیکوں جھوڑا لیس۔
 چھیکڑا پیچ میں تے تہاں سمجھ دل مل تے سوہنے رب کئے دُعا منگوں جو
 اللہ سیئیں اساڈے ایس سانول کوں سو بھوڑا یوے۔ آمین

تہاڈا بابہاں
 قاصر فریدی
 سانول سرائیکی ادبی اکیڈمی
 دیرہ شمس
 ضلع رحیم یار خان

آسان آسان کیوں ہر جہن ہے گلشنِ فردوس۔ کہ آں آئیں کیوں آئیں تے کیوں آئیں۔ رہا ہر گول پھول
 ہاں ہالی کھڑی ہے۔ ہاں کنبہ ہی وتری ہے۔ کیا تے تے کیوں ہے دی وون ٹھن چوچ ٹو نا نہیں وڈا مستحاطا ہا دی
 پڑتا دی۔ جھٹ تے ادراک ہنہ رادھو تلی والوں بنا ہالوں میں۔ کوڑ دی آدھار تے ایجاں ہالیں گڈ ہا کتر میں
 جراج تولی اوہ جھڑاں گلشن بیان نہیں آندیاں آئیں تے یوسف شاہین سندھ سے سیلے دی گھنٹہ ڈال وڈن۔ جہ
 بست دے بادشاہ کردس کون گزرا گان گومنا تے وٹرا ایہو آن گسالیوں میں۔ جیکر کوئی ہال بچے پیوئی تاں پاک ہڈ ہارے ہر
 گھنٹی شہو کچھ ویندا رہی۔ میں وڈروں اوہو اپنے شہل جالی ہالیں کون جھن کیا ڈاکر وکس گیت جا ڈیوے ہے۔
 زلال کتے ہنہ ہر نشہ ذیل بھی پیا۔ ندان جنبہ نعل پنج دی ہنر پیوے کہ پچھے زلیوں کون اوڈھڑے تے پاک و ہلا ہن
 اچ ویرہ تے پے دے آگروں چار گیس۔ اوں کون آپے آندہ ہن۔ اوہ ساگی رانہ گیت ڈتی ایہو پیا ویندی۔ اوڈروں
 ہنر لگ اچ پاتیا وڈھا۔ جڈاں جڑاں تے آشر آیا تاں ماریا [Rena] پیو دے ہر کار گنڈ شالیو قش۔ زلیوں
 سنت ایہے کلر دس پیو کون اٹل تے لباس لا ایجا کاٹھا ہلا۔ جین ہر اتوں شودہ اوہو جھڑوی جھنڈ ایہی آن جھنڈ
 ہنر آن پیا۔ ہالہ ایشیں تک جھڑو تے جھن دی کچھ کچھ مٹا ہن۔ یوسف شاہین دی زرافہ تے کیکڑوں پیل تاں متان
 کچھ گین وچہ۔ آگے اوہا جھڑوی وکیل دے چلوان اچ آقین دی زکے جھی۔
 اڈروں کالان انانگ منہ

اؤندو آلمک بال انساذا انگریزی آلم فکشن فلرلی آلم داستان عربی آلم شنت قہ آلم سرریکی بشتر

آپ اسی وکیل تے آپ اسی منصف

سراٹکی افسانیں و مجموعہ ”جگر دے پھیٹ“ سیٹیں غلام حسین راہی گبول
دی عظیم تے قابل فخر کاوش ہے۔ انہاں سراٹکی وسیب دے لوکاں دے رہن سہن
انہاں دارکھ رکھاؤ تے انہاں دے ویس دی عکاسی کرنیدیں ہوئیں ایجھے رازیں توں
پردہ چاتے جو پڑھیں ہوئیں ہک دفعتاں پڑھن والا ادرکا بھریندے۔
اے مجموعہ تہاڈی خدمت ”پچ پیش کرنی کیتے سیٹیں موصوف کم سے کم ہزار میل
داسفر سائیکل، لاری، موٹر سائیکل تے پیدل کیتے تے ڈھیر سارے لوکاں نال
ملاقاتاں کرتے اے مجموعہ تخلیق کیتے۔

انہاں دی ایں کاوش کون ڈیکھ تے تساں غوس کر لیں جو سراٹکی بولی پچ
نال، افسانے تخلیق کرنا تے ول انہاں کون کھٹا کھٹا مشکل کم اے
یہی تساں آپ اسی وکیل بشو تے آپ ہی انصاف کر لیں!

مقبول احمد دھرتی

۲۔ جون ۱۹۹۶ء

سانول سرانیکی ادبی اکیڈمی

دیرہ شمس خاں بھنگ شریف

الحمد للہ اکیڈمی دی طرفوں اے ڈو جھی کتاب "جگر دے پھٹ" حاضر اے
 این کنے پہلے اسان تہا ڈی خدمت "پچ پہلا سرانیکی قاعدہ سرانیکی ناول" سانول
 پیش کر چکوں، جہیں کون ہر کس پسند کیتے تے اسان ڈی حوصلہ افزائی کیتی اے
 نے، ہن اے کتاب دی انشاء اللہ تہا ڈے میار تے پوری اترے تے اللہ
 کرے اسان قبول تھی پوڑوں۔

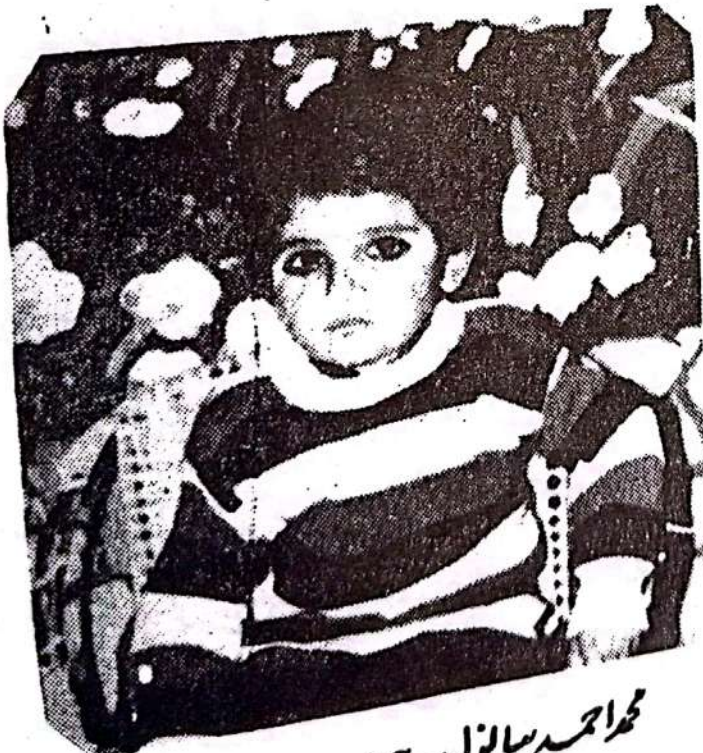
اے س اکوں پہوں خوشی تھی اے جو اسان ڈے بزرگ ادیبیں اسان ڈی
 بہوں حوصلہ افزائی کیتی تے اسان ڈیاں خامیاں تے غلطیاں وی وی نشانہ ہی
 کیتی اے نے۔

ہن انشاء اللہ یک بیانا ناول "اسیں جیا سیں" دی تیار اے، اے وی
 ستمبر ۱۹۹۰ء تک چھپ تے تہا ڈی خدمت "پچ آویسے" اینڈے بعد ڈو ناولاں
 "مول" تے "محبت دی راہ" دے مسودے دی تیار تھی ہن انشاء اللہ اگلے سال
 دے شروع پچھپ ولسن انہاں ڈو ناولاں "پچ علقائی" تے قومی سطح تے
 تیرتے ترقی دے کم کرتے ڈکھائے ان اینڈے بعد "اسان کون اوں" مجموعہ افسانے
 قاصر فریدی داتے "جگر دے تیر" مجموعہ مضامین طنز و مزاح راہی گبول اے، لکھائی
 دگر خطے "پچ ہن" نال اسی سرانیکی تعلیم ڈیون کیتے سرانیکی واقاعدہ سرانیک دی پہلی
 کتاب، سرانیک قاعدہ تان چھپ تے آجے تے پہلی کتاب چھپدی پل اے۔

سائل سرائیکی ادبی اکیڈمی دام مقصد سرائیکی ادب کوں ودھاوٹ تے مال
 ای ای کوں پڑھاوٹ ہے۔ جتنا سال لکھدے پیوں، نال ای کوشش کریندے
 پیوں جو زیادہ کئے زیادہ لوکھیں کوں سرائیکی دی تعلیم ڈیون تے انہاں کوں
 لکھن پڑھن سکھاؤں تے ایں مقصد واسطے اساڈا ہک ادارہ ”گول سرائیکی
 اردو تعلیمی ادارہ بھنگ شریف تے دیرہ شمس تے بن جاہیں تے کافی عرصے کئے عملی
 کم کریندا پے تے ہر سال کوئی سوشتا گردیں کوں سرائیکی دی تعلیم ڈیندے
 اساڈے حوصلے بلند ان تے انشاء اللہ وقت آوٹ تے سائل سرائیکی ادبی اکیڈمی
 اپنا ہک تریخی مقام حاصل کر لیسے۔

والسلام۔ تمہاڈا نیاز وند
 فیاض حسین قاصر فریدی
 پھیرمین

سرپرست
 سردار ظفر الہی خان لغاری
 والس چیرمین
 مقبول احمد دھڑی
 جنرل سیکرٹری
 غلام حسین راہی گول

محمد احمد سالول۔ جنیدے نال تے
 سائل سرائیکی ادبی اکیڈمی بٹائی گئے

وٹسٹ

”ابائیں! تساں میکوں ایں گال تے مجبور نہ کرو۔ تساں اتھوں دے دڈے سیلے تے مہندرے زمیندار اُو۔ ول میکوں وی اتنی تعلیم ڈیوالی اے دے۔ ایندا کیا نامہ جو میں وی ایں جہالت دیاں رسماں تے عمل کراں“ اعظم اپنے پیو دے سامنے جھک تے وڈی عاجزی نال عرض کیتا۔

”ناں پتر ایویں ناں اکھ اے تال ٹھیک اے جو تون پڑھیا لکھیا ایں۔ پر تیکوں اتھوں دے رسم ورداج تے طور طریقے نبھاو تے پمیں۔ اے رسماں تال اساڈیاں جان تے سچاں بہن۔ میڈا بچہ اے وٹسٹ دی رسم وی ضروری اے تیڈی بھین جوان تھی بیٹی اے۔ تون اکھیندیں جو میں بھین دے وٹے تے ناں پرینا میں اُوں کون کیڈھے کراں۔ کس دے ہتھ مفت لور ڈیلاں“ وڈیرے اللہ یا رخن اپنے پڑھئے لکھئے پتر کوں کچھ نرمی نال تے کچھ سختی نال سمجھیندیں اکھیا۔

”ابائیں! تساں بھین صغراں کون بغروٹے دے پرناؤ تے میں وی بغروٹے دے شادی کر لیاں“ اعظم اپنی گال ول دڈے ادب نال تے زور ڈے تے آکھی۔

”اُو۔ سیں کتھاں اُو۔ میں تاں گول گول تے تھک پی آں۔ اے اے اے اے تاں اتھاں ملکے بیٹھن۔ خیر تاں ہے۔ اچ پیو پتر وڈیاں راز نیاز دیاں گالیں

پئے کرنیں“۔ اعظم دی مادماج بی بی اُنہاں کوں گولیندی آئی تے اتھاں بہن دی وجہ پچھی۔

”وڈی بڑی! اے تیرے سہیلی لکھ پتر دے حال ان۔ اے اکھیندے
 جو دھی صغراں کوں بغیر وٹے دے پرناؤتے اے دی بغیر وٹے دے شادی کر لیسے“
 وڈیرے اللہ یار خان وڈی کا وڈر نال گال ڈسائی۔

”ہائے ہائے میں مردیاں۔ دنیا کیا اکھیس جو اچھوں دے وڈیرے تے
 زمیندار اللہ یار خان جہیں دے ناں دا بار اچھ وی ناں چا سگن۔ اوڈی رکھری
 دھی دا وڈ وی ناں لھیا تے اینویں ٹور ڈٹس۔“

”پتر اعظم میں تاں دھی صغراں رانی دے ڈاہ وٹے گھناں تے اے سارے
 تیں پتر کوں پر نیساں۔ میکوں تاں وڈے ارمان ہن۔ تہا ڈے پر نیس شادی دے“
 تاج بی بی وڈی سک تے ارمانیں نال گال کیتی تے دل اکھیس۔

”ہائے ہائے۔ سیں میں تاں تہا کوں ہک خوشخبری سٹاؤں آئی ہم۔ اپنی ہیٹ آل
 زین دے اگوں جہ زمیندار اے۔ کیا ناں اے۔ میں تاں مجھ لگی آں۔ ہاں یاد آسکے
 ربواز دی گھر والی تے توحیں آیاں ہٹھیں ربواز خان دے چار پتر ہن وڈے چیتے
 شرتے مار دھاڑ کرن اے جوان ان۔ انہاں کفے تاں سارا علاقہ ڈر دے“
 ”چھا۔ اچھا بھرا ربواز دے گھروں آرہن۔ او تاں اپنا گھر تھیا۔ انہاں آج
 وڈی ہر بانی کیتی اے“ اللہ یار خان خوش تھیندیں اکھیا۔

”ہن تہا وڈی کیا صلاح لے۔ میں پتر اعظم کیتے دھی شادو داتے پتر اورد
 کیتے دھی صغراں دے رشتیں دی گال ٹوراں“ تاج بی بی صلاح گھنیں اکھیا۔
 ”کیوں ناں سائیں۔ توں تاں مالک ایں۔ تے دل لے رشتے وی ہوں اچھے
 تے جوڑ دے ہن“ اللہ یار اجازت ڈیندیں اکھیا۔

”سیں دھی شادو وی آئی ہوئی اے۔ وڈی سوہنی دھی اے۔ میڈے اعظم
 پتر دے جوڑ دی لے۔ پر میڈی دھی صغراں جتنی سوہنی تاں دنیا پر کوئی ناں تھیسے
 میڈا پتر اعظم وی سوہنا اے۔ ماہ اپنے پتر دے ہر تے پیار نال ہتھ پھرنیدیں اکھیا۔
 ”سائیں توں وڈی ککی ایں۔ تیکوں اپنے دھی تے پتر دے سوا یا کوئی سوہنا“

بلکہ امانی " اللہ یا رکھیں آکھیا تے ول اے سارے مہاناں ڈے ٹر پے۔
 اعظم مہن بالکل اسی چپ ہا۔ اوند اول اکھیندا ہوا جو چیخ چیخ تے زور نال اسی
 وٹے سٹے تے انکار کر ڈیوے۔ پر اگوں گیا تے رید پھیس شادو تے اوندے
 ڈھیر سارے حق کوں بڑیکھ تے حیران تھی گیا۔ دل پرچ خیال ریکھس جو اماں بابا
 تاں اے وٹے سٹے ضرور ای کر لیں۔ میں کیا مخالفت کران شادو جی سوہنی وی
 ونجا کھڑاں۔

ڈوہیں شادیاں اگوں پھول سمجھاں اے دھوم دھام نال تھیاں تے اتنی
 بے حساب روٹی مافے تے کھائے پکائے گے جو ڈوہیں دستیں دے لوکاں خاص کر
 غریبیں دے ہینے دے تاں دانے پیچ گے۔ ایجھے موقع تے لوک اپنی وڈی
 شان ڈکھیندن توڑیں گھر دے ٹر پڑھیری دی وی بچھے پے ونجن۔ راحتاں
 تے ڈوہیں گھرانے ادل ویں زمیندار ہن۔

اعظم تے شادو دی جوڑی ڈاڈھی سوہنی نہلی تے اووڈے خوش
 بہار ہن۔ مہن کڈی اہوں اللہ یا رحمان اعظم کوں اکھیندا ہا ڈیکھ ہاں پتر توں ساڈیا
 رسماں تے وٹے سٹے دے خلاف مانویں۔ مہن تے خوش ہیں ناں۔

صغراں وی اپنے گھر پرچ خوش ہئی۔ پر اوند اپنے نئے ڈیر وڈے
 لڑاکے ہن۔ ہر وقت اہاندا لوکیں نال چھڑے جھگڑے نال کم ہا۔

سب توں وڈے داناں اکبر جو جھ داناں اجمل تر بھجھا اوترتے چوٹھا چھوٹا
 اسم ہا۔ اکبر تے اجمل پہلے پرے ہوئے ہن۔ اسم ملی تیں کنوارا ہا۔

ہک ڈہینہ اہاندا پانی ڈوے وارے تے ہک بی پارھی نال وڈا جھگڑا
 تھی پیا۔ ڈوہیں پارٹیاں وڈیاں بت وقتاں تے ریللاں چلاٹیاں۔ مخالفت بندیں چوچوں
 کئی زخمی تھی گئے تے ہک اہاندا چوچوں موقع تے قتل تھی گیا۔

اے بھرا وڈے گھرا گے۔ مہن سوچن لگے جو کیا کروں۔
 اکبر صلاح ڈتی جو ایس قتل کوں کالی کالے واکیں بناؤں۔

”اے تاں ٹھیک لے پراساں کہیں کوں کالی کروں“ اجمل پچھیا۔
 ”بھرا ایندا مل اے ہے جو اساں صغراں کوں قتل کر ڈیوں تاں ول
 اساں پھاسی کئے پنج سگدوں۔ دیرناں کروں تے خبردار جو ایندی خبر اندر
 کوں لگی“ اکبر مسئلے دا حل سوچندیاں آکھیا۔

پراہناں دے نوکر فقیر دے کُن پچ اے گال پے گی۔ اوہوں محل
 اُتوں بچھ پیا۔ صغراں کوں آکھیں جوتوں جلتی نال بچھ تے لکدی چھیدی اپنے
 ماء پیو دے گھر وچ لگ۔ تیڈے ڈیریں قتل کیتے اوہن تیکوں مارتے کالی کالے
 راکیس ٹیسن۔ میں تیڈے واسطے گھوڑی دا ہاروں انتظام کر کھڑے۔ اور
 شدھی جیویں کھڑی ہئی گھر دے پھون بکل، گھوڑی تے چڑھ تے نکل گی تے
 چو ماء دے گھر پہن۔ ماء کوں جلتی نال ہوکدیں سوکدیں حال سنائیں۔
 تاج بی بی اُوں کوں گھر دے ہک کوٹھے پچ کھا ڈتاتے ہاروں درکوں بندرا
 مار ڈتس۔ اللہ یار تے اعظم ہوں ویسے گھرناں ہن۔
 کچھ دیر دے بعد اکبر تے اجمل امتحاں آگے۔ اکبر تاج بی بی کوں آکھیا۔
 ”صغراں کیوں گھر کنوں چوری لک تے امتحاں آئی لے۔ اساں اوں کوں گھنٹ

آیوں“

”اے ہئے۔ او تاں امتحاں نیں آئی۔ تاج بی بی کوڑی مچی داروٹ پئے گی۔
 ”اچھا مائی جے توں اپنی دھی نیں ڈیندی تاں اساں اپنی بھین کوں نال گھن
 تے ولیوں او صغراں دے وٹے پچ لے۔ مہن اساں وی اپنی ڈھین کوں
 امتحاں نال رہن ڈیوں“ اکبر تے اجمل اے آکھ تے زوریں زور اپنی ڈھین کوں
 نال گھن تے واپس ٹر پے۔ اتنے پچ اور تے اسلم دی آگے۔
 اور انہاں کئے پچیا جو تساں اینوی خواہ مخواہ کیوں بھین شادو کوں گدھی دیند
 پراہنہ کول جواب ناں ڈتا۔

دک پچ حڈال اور یکدم دی حنبکلم پچ مہن تاں اکبر تے اجمل اپنے گھڑیاں

کہنے کہہ پیے۔ ڈوہیں اکھیں نال کچھ اشارے کیتے۔
 بھینٹ کوں گھوڑی کئے لہاگدھونے۔ تے اکراو تے بندوق بندھی کرگدھی۔
 انور کوں انہاندے خطرناک ارادے داپتہ لگ گیا۔
 ”اے کیا پیے کر بندو وٹے بے مشر مو۔ اپنی بھینٹ تے اتنا ظلم ناں کرو۔
 او بھجھتے اگوں آیا تے انہاں کو روکن لگا۔
 ”انور خبہ دار ادھ ”پچ ناں آنویں۔ اے اساڈی زندگی تے موت واسول
 اے۔ کیا توں چاہندیں جو آپاں سارے پھپھاسی چرٹھ وینجوں۔
 اکراو کوں زور تال روکیا۔
 ”خالو۔ جے اگر تہا کوں ایجا ڈر لے تاں اپٹیاں ڈالیں مارو، ایں شدی ا۔
 کیا قصور اے؟“ انور انہاں کوں ول سمجھایا۔
 پر اتنی دیر ”پچ اکبر دی بندوق چل گی سئی تے اوں شادو دا
 سینہ پھاڑ ڈتا۔ او بچاری حیران تے زخمی مٹی تے زمین تے ڈھٹی تے ساہ
 ناں ہنس۔ اونڈیاں اکھیں باہر نکل آیاں تے اسپتے بے درد بھراواں کوں
 ڈیکھیاں رہ گیاں۔
 سارے علاقے ”پچ“ کالی کالے ”ڈو قلاتاں دی خبر پھج گئی۔ ہر جاہ خوف تے
 ہراس پھیل گیا۔
 علاقے ”پچ“ انہاں غیرت مند بھراواں دی واہ واہ مٹی بگی۔ کچھ
 مٹی کسبیں شادو دی لاش کوں کھڑے تے رکھ تے چاتا۔ اُتے کالا
 کپڑا سیٹھونے۔ کالے کپڑے سٹن دامطلب ہا جو بھراویں اوں کوں
 کالی کر ڈتے۔ ناں کفن ناں جنازہ۔ کسبیں ہک جاہ تے کھڈ کھٹ تے اوں
 کوں پور ڈتا۔
 اعظم کوں جہیں ویسے اے خبر ملی تاں اونڈے ہوش اُڈ بگے۔ او اپنی
 معصوم ذال تے آئے ظلم ڈیکھ تے پاگل مٹی گیب ہا۔ اوں بندوق

چاگدھی تے ظالمیں کوں مارن دیکتے ہاں دینن لگا۔ اللہ یار تے ڈو جھے
 لوکس اوں کوں پکڑ گدھا۔ او چنچ چنچ تے اپنے پیو کئے پچھدا کھڑا۔
 ”ابا! ہن بڈسا توں تاں اکھیندا ہنوں جو اے رساں اسا بڈی جان
 تے سنجان ہن۔ ہن کتھ رہ گیاں او تہا بڈیاں جان تے سنجان دیاں رسماں
 انہاں میس بڈی معصوم تے بے گناہ شادوکوں کیوں ناں بچایا؟“
 زمیندار اللہ یار خان داسر جھکا تھی گیا۔ او کجھ ناں بول سکيا۔ اوندریاں
 غلامت بھریاں نظراں زمین تے بگ گیاں۔

بُڌھو

”وئے ٻڌھو آ۔ وئے کتھاں مر گئیں۔ ایڈے بھج تے آ۔ جلتی تال
میڈے ٻوٹ پالش کر ڏے۔ اگے اسی میں کالج کئے لیٹ تھیندا پیاں“ آخر
اوں کون زور تال سڌ مارتے حُکم ڏتا۔

اوجی آیا سئیں اکھیندا بھڄا آیا تے ٻوٹ پالش کرن ٻہہ ڳیا۔ حالی اوں ٻک
ٻوٹ کون پالش کرتے ڏو جھ کون ناں چاتا تا جو ڏو جھ پاسون انور دا ٻڌ آیا۔
”وئے ٻڌھو آ ایڈے آئیں۔ بھج تے آئیں تے میس ٻی سکول دی
وروی استری کر ڏے“

”ٻڌھو ٻہی می ٻڌا اے کم کر۔ میں سکول دنیاں“ شبانه اوں کون
اپنا حُکم ڏسایا۔

اتنے سارے حُکم سڻ تے او ویرا متھی ڳیا تے اوں کون روڻ آگیا۔
ٻڌھو اصل ٻچ ٻک زمیندار دا ٻال ٻا۔ اوند پوچار مر لے زمین دا مالک ٻا
اے اوندی چند رانی ٻہی جو او ٻک کھمڙے پندے گھر ٻار کون چھوڙ تے
بھڄ کھڙا تھیا۔ کیوں جواد پڙھڻ ناں چا ٻہندا ٻہ تے اوند پوچار مار اوں کون پڙھاوڻ
چا ٻہندے ٻہن۔ ٻہ وقت پوچار ڏکے تے ماسٽری دی مار کٽ اوں کون ڏیوڻ
پڻا ڏتا ٻہ تے ٻہن او پڙھائی کئے اصلوں پھر ڳیا ٻا۔ او اپنے پوچار ٻہ تے
ماسٽری کون ظالم سمجھ ٻا۔ جهرے اوں کون مار مارتے پڙھائی تے تجبور کٽیندے

ہن۔ دل ہک ڈینہ ادا اپنے گھرنے بچھتے بہوں پرے یک شبر پرچ
اگیا۔ پلے تاں کچھ پیسے ہن کچھ ڈینہ یک سوئل تے روٹی کھد رہیا تے اتھاں
سمہ ہدا۔ جڈاں اوندے پیسے حیکے تاں سوئل آلیں جڈاں ڈے تے بھیا

ڈتا جو بچھو اتھاں مفت خوریں دی جاہ کنیں۔
جے جڈو ڈینہ ادا ایویں گھدار ہیا۔ بکھ ڈاڈھا ویرھا کیتس پر پیسے کوناں
ہانس آسدر بھور تھی تے اوں ہک سوئل تے تھاں دھوٹ دی نوکر کا کر گدھی
جھتاں اوں کوں جڈو دت دی روٹی مل ویندی ہئی تے جڈیہنوار دے جڈو
روپے وی مل ویندے ہن۔ اوندے نال ہک جڈو آوارہ چھو کرے رل گے۔
اُنہاں ایں کوں بیٹریاں پیون سکھا ڈتا۔ بیٹری دا جڈاں سوٹا بھرتے دھواں
جو چھوڑے تاں نشے آویندے ہانس۔ کچھ ڈینہ پئے گذریے تاں اوچر س
تے حضم دانشہ دی کرن پئے گیا۔ ہن اہ سوئل واکم دی وڈی سستی نال کرنڈا
ہا۔ آخر سوئل آلیں تھک تے اوں کوں کڈھ ڈتا جو توں آوارہ تے نشی تھی
گمیں تے اساڈے کم دے لائق نہیں رہیا۔

اوندیاں اکھیں پیچ گیاں جو اوہن کتھاں وئی۔ جڈو چار ڈینہ بکھا
رہیا تے دھکے کھدا اتھاں ایں کوٹھی تے آگیا۔ کوٹھی دے مالک ترس کھتے
اوں کوں نوکر رکھ گدھا۔ کم کیا ہا۔ اسے ناں بچھو۔ پورے مکان دی بولہاری
تے چھنڈک چھنڈکار غسل خانے کوں دھوٹ تے بورچی خانے دی صفائی تے
بورچی کوں تھاں دھوڈیون، بجاہ ہال ڈیون، لون مرح تے مساکٹ
ڈیون تے دل ایندے علاوہ اپنے مالکیں واسکھ منٹا۔ کپڑے استرا
کرنے جتنی پالش کرن۔ پانی پلا، چاہ چا آ۔ اسے کم کراو کم کر۔ شداڈے
دیسے کوں اٹھا تے ادھرات تک کم کار پرچ گیا رہندا ہا۔ او اتھاں
وڈا ذیل تے خولہ پر اوں کوں اتھاں جڈو مزے ہن۔ ہک تاں گلو بورچی
جہا آپ دی نشی ہا اوھوڑی گھنٹی اوں کوں وی نشی دی پٹکی لوالی رہندا ہا

نے ڈو جھا اور پڑھائی تے ماسٹر دے جڈنیں کنے پچا ووا۔ بدھوناں
دی انہاں کوٹھی آلیں رکھ ڈتا تے ہن او بدھو دا بدھو بن گیا۔

اڈنیں تاں او کئی جڈنیں کنے پرتنا ووا۔ او نڈا ضمیر جاگ

پا تے اوں کوں وڈی لعنت ملا مت کر نیدا، جو بیوقوف آتوں کیا مانویں
تے کی بن بگس۔ تیدا پوزمین دارے۔ کئی تہاڈے نوکران۔ توں کیوں اپنے
پیار کرن تے پو ماہ کو چھوڑ تے بھج آئیں۔ حرف ہیں سانگے جو او تیکوں پڑھاون
چاندے ہن۔ جیف تے تیداے اُتے۔ اے وچار اڈنیں عقل اڈینا۔

پر آج بوٹ پالش کر نیدیں اپنی حالت دیکھ تے اوں کوں اپنے آپ تے
رون آگیا۔ اوں دے ہتھ پچ پالش کرن کیتے بوٹ ہاتے او انہیں سوچیں
پچ پیا۔ اتنے پچ اوں کوں کنڈ تے ہک دھپ لگی۔

آخر اوں کوں وڑکا ڈے تے آکھیا "نامر او توں بیٹھاندر کریندیں تے میکوں
پڑھائی کنے دیر پی تھیندی اے۔ بدھو اکھیاں کھول ڈتیاں۔ ڈکھ کنے اکھیاں
بھریاں کھڑیاں ہن تے ہن جو دھن پے گے۔ ول او سڈک سڈک تے روٹ پے گیا
آخر دی بھون شہانے دیکھدی کھڑی ہئی۔ او آخر نال کا وڑی بدھو
کوں دسالا ڈتے آکھیس "بدھو روناں۔"

اوں بہوں کا وڑ پچ آکھیا۔

"میڈا ناں بدھو کوئیں۔ میڈا ناں لعل خان اے۔ لے ذیل نوکری میل پئی
بے وقوفی تے بے غیرتی دی وجہ کنے کریندا وواں۔ میں بے جانیں جو اٹھویں
جماعت پڑھدا چھوڑ تے بھج آیاں۔ میڈا پو خود چار مربے زمین دامالک
اے۔ اُتھاں اساڈے اگوں نوکران "پتہ نہیں او ہیا کیا کیا اکھیندا رہیا
اوانے جوش پچ ہا جو اپنے آپ کوں ہک وڈی سزا ڈیون چ ہندا
کیوں جو او اپنی اس ذلت دا خود ذمہ دار۔

لڑھ سٹ تے آخر دا پو شاہنواز صاحب تے ماہ سلمہ بیگم دی اُتھاں

آگے۔ تے اوندیاں گالھیں سُن تے حیران تھی گئے۔ سلسلہ بیگم آگے تے ودھ
تے اوندے سر تے ہتھ پھیر لیس تے آکھیس۔

”پتر لعل۔ توں اے گالھ اسا کوں پہلے کیوں نیں ڈسائی؟“

”بی بی جی! میں پہلے کیا ڈستاں ہا۔ کہرا میں چنگا دواہم۔ پر اچ میکوں عقل
آگے اے۔ ہن میں اپنی پڑھائی ول شروع کر لیاں تے اُن بیوقوف بھوکریں
کوں ڈسا ڈلیاں جو ہرے چھو کرے نیں پڑھدے یا ادھ بچوں پڑھائی چھوڑتے
بھج ویندن۔ اہناں اکیا حشر عقیدے۔“

او اے آکھ تے اُٹھی کھڑا تھیاتے کوکھی کنے باہر ونجن لگا۔

پر شاہنواز صاحب اکو آگیا تے اوں کوں روک تے آکھیس۔

”پتر توں کڈا ہیں ناں ونج۔ اُج کنے توں وی میڈا پتر این جیویں اختر
تے انور مان ہن اختر تے انور تیڈے بھراہن۔“

اختر تے انور بہوں شرمسار تھئے کھڑے ہن۔ اہناں ڈوہاں لعل خان کنے
معافی منگی تے بھاکل پاتے اوں کوں اپنا بھرا بنا لگدھونے۔

”پتر! توں اسا کوں اپنے پیو ماء دانیں ڈسایا۔ اپنے گھردا کوں اتہ پتہ
ڈے۔ احال انہیں کوں تیڈی اطلاع ڈیوں۔ او وڈے پریشان تے ام غم ہوہن
شاہ نواز اوں کنے وڈے پیار ناں کچھیا۔“

”نال سیٹس۔ میں اپنے پیو ماء داکیا پتر ڈساواں۔ میں کہرے منہ
نال گھرو نیاں۔“ لعل خان وڈی شرمساری نال آکھیا۔

”دل وی.....“ شاہ نواز ہیا کجھ آکھن چاہندا ہا پر لعل خان فوراً بول پیا۔
”سئیں عالی! تساں ایں گالھ کو چھوڑ ڈیو؟“

اچھا پتر جینویں تیڈی مرضی۔ پتر توں مہن وی ایتھا ہیں رہیں۔ اُج
کنے توں وی میڈا پتر این۔ میں تیکوں پڑھو لیاں تے وڈا افسر بٹو لیاں۔
شاہنواز صاحب ہک وڈا افسر کارما افسر ہا۔

اچھے ڈینہہ اول خال کوں ہک لچے سکوں گھن گیا تے داخل کرا آیا ۔ ہٹ
 س خاں بالکل ای بدل گیا ۔ اوندے طور طریقے ، اُٹھن ہٹ تے آلا بول اُونویں
 مٹی لیا جنیویں جناب تے باشور آدمیں دا ہوندے ۔ خاص طور تے او پڑھائی
 روح اتنی محنت پیا کریندا تے اتنا کڑا تھی گیا باجوہ وی حیران تھی گئے ۔ آخر
 تے اُڑا دس کوں اپنا بھر سمجھد ہن تے اُون کئے کچھلیں زیادتیں دی معافی
 دی منگدے ہن ۔

ہٹ شبانہ دی اونداز ہوں خیال تے عزت کرنیدی مٹی ۔ جہری پہلے
 اُون کوں حکم ڈے تے اپنے کم کرویندی مٹی ۔ ہٹ اُو خود اوندے کئی کم
 کریندی مٹی ۔ ہوئے ہوئے اوندے دل پرچ مل خان دا پیار آوٹ پے گیا ۔
 تے مل خان کوں دی او پیاری لگدی مٹی ۔

مل خان جہری غلطی کیتی مٹی اونداز اُون کوں سبق آ گیا ۔ اُون کوں
 پڑھائی دی قدر مٹی مٹی ۔ او دل سدھے رستے تے آ گیا ۔

آخر امتحان آگئے اُون دل لاتے پرچے ڈتے اوندے پرچے بہوں
 اچھے تھئے ۔ نتیجہ نکتا او وڈے اچھے نمبریں تے پاس تھی گیا ۔

آج اونداز خوشی دا ڈینہہ اوس کول کئے اپنا نتیجہ سُن تے خوشی نال کڈدا
 گھرا تے سبھیں کوں پاس تھیون دی خوشخبری سنایس ۔ مٹھائی دے لڈو بگدی
 آیا ہاتے سبھیں کوں لڈو ڈے تے مٹھ مٹھا کر ایس ۔ گھر آئے سائے بہوں
 خوش تھئے تے اُون کوں مبارکباد دتے ۔

اُو بہوں خوش تھیا کھڑا ۔ دل اچا چیت او ام غم تھی گیا ۔ ایں خوشی دے
 موقع تے اُون کوں اپنا ماہ پیو یاد آ گیا تے اکھیں کئے ہنوں و ہٹ پے گئے
 اونداز دل بھر بچ گیا تے سڈکارے بھرتے روٹ پے گیا ۔

شاہ نواز صاحب جہری اوندے نال کھڑے ہن اُون کوں روزا ڈیکھ
 تے پیار نال سرتے ہتھ پھیرتے اکھیں

”پتر۔ ناں رو۔ میں سمجھ گیاں تیکوں اپنے گھر لے یاد آگئیں۔ توں اُج
تاں اُسا کوں گھر دا پتہ ڈسا۔ فجر آپاں سارے تیدے گھر جلسوں :-
عل خان دا دل کریندا ادا اوہن جلتی کنے پہلے اپنے گھر وینج تے اپنے ماپو کو
ملے۔ اوں اپنے گھر بار دا نشان پتہ ڈسایا۔

اگلے ڈینہہ فجر سویرے نال سارے تیار تھی تے کارتے روانہ تھیے۔
اے تاں ہوں ماپو کوں پتہ ہوندے جہاندے لال گم تھی ویندن۔ عل خان
داپو حضور بخش خان تے ماہ مائی سیانی اپنے پتر دیا جدائی دا چ حالوں بے حال
ہن انہاں اپنے پتر کوں پتہ نہیں کتھاں کتھاں گویا۔ پر کتھا میں وی اوندا
ڈس ناں ملیا۔ ہر وقت تاں کتھاں پتر ڈے ہوندیاں ملنے۔ مائی سیانی
رو رو تے اپنا حال ونیا پھوڑیا۔

جینویں حضرت یعقوبؑ کنے انہندا سوہنا پتر حضرت یوسفؑ جدا تھیا
تے اور رو تے دیدنوا بیٹھے ہن۔ دل جہیں ویلے حضرت یوسفؑ اپنے
بھرانویں کوں اپنا چو لاڈ تاں بولے سیں کوں وینج ڈیو تیکو۔ حالی اد گھر کنے
بہوں پرے ہن تے حضرت یعقوبؑ اکھیا اُج میکوں یوسفؑ دی خوشبو پی اندا
اے۔ اینویں حال حضور بخش خان تے خاص کر مائی سیانی دا ہا۔ اچ سویرے
اُٹھیں اُوں پئے کوں اکھیا جو میڈا دل اکھیندے میڈا عل پتر اچ میکوں
ضرور ملے۔ حضور بخش خان دا اٹھڈا ساہ نکل گیا تے ول انہندیاں دیداں ہر روز آنگ
سامنے ڈگ تے ہن۔ عجب تے محبوب دے جدایں دے نقشے ہن۔ پیار کن
آئیں دیاں بقیاریاں ڈیکھن آئیاں ہن۔ کتا ویلھا لنگھ گیا او حالی تک ہر گالو
بے خبر ہجرتے فسراق دے دریں دا چ ہجور بیٹھے ہن۔ ول انہاں ہک کار
امدی ڈمٹھی۔ مائی پھٹائی خوش تھی تے اُٹھی کھڑی تے آکھیں۔

”میڈا عل امدا پے :-

کار سیدھی وڈے دروازے تے آن کھڑی تھی۔ پہلے عل خان ہا۔

ہا، مائی سیانی بھیج تے ونج بھاکل پائس تے دھڈکار بھرتے روٹ پے گی۔
ادول ول پتر کوں سینے نال لیندی ہئی تے متھا چکندی ہائی تے پچھدی کھری
ہئی۔

”پتر کتھ ہائیں۔ کیوں اساکوں رول گیا ہائیں۔ اسان وڈے ڈکھیں دے
ڈینہ کٹیں۔“

ول لعل پیو دے گل لگا۔ اتنے راج باقی سارے کارکنے لیہ آئے۔
شاہنواز صاحب اسلمہ بیگم، اختر، انور تے شہناز سارے اے منظر دیکھدے
کھڑے ہن۔ ول حضور بخش خاں تے مائی سیانی مہاناں کون وڈی عزت نال تے دلوں
تھرا میت تھی تے ملیے۔ راہ وچ اکھیں وچھاتے انہاں کون اندر گھن آئے
مہان وڈی لمبی چوڑی تے شاندار حویلی۔ دیرہ تے ہی جاہ ڈیکھ تے وڈے
حیدان تھے۔ انہاں کوں یقین نال امداد جو لعل خان جہرا ہڈھوٹیا ودا ہا کچھ
زمین دار واپال تھی بگدے۔

سارے رل پیٹھے۔ گالہیں چھڑیاں۔ حال کھلیے۔ کیوں ڈکھیں دیاں جھٹاں
ہن، کنڈیں دکاراہ تے اکھیں وچھاتے لہ بھلیندے ہاسے، ول لعل خان
اپنا ڈکھیں داحال تے اول کوں جو سبق طیا ہا اوڈیا پتہ ای ناں لگاتے ڈوہر
تھی لگے۔ حضور بخش خان بکرا حلال کرایا کئی گڈیں کٹھیاں گیاں تے وڈا شاندار
کھانا تیار کرایا گیا۔ ساریں رل تے مائی کھادی۔ مائی سیانی پتر کوں اپنے ہتھوں
گرہا بہن تے کھونیدی بیٹھی ہائی وسیب، راج محل خان دے آون دی خبر پے گی،
سارے خوش تھی تے مبارکباد ڈیوٹ آگے۔

مائی سیانی جہری منتاں منی ودا ہئی ہوں ٹام نڈرے دیاں مٹھاں دیگاں
پکڑ پے گیاں تے چنگی بھلی خیرات چلی، مائی سیانی پتر تے پیسے تمھوں گھول
تے سرسین کوں ڈیندی پی ہئی۔
اگلے ڈینہ شاہنواز صاحب اکھیاں جو میں سرکاری ملازم آں۔ میکون پچھتے

ونچا لے۔

اے سُن تے لعل خاں اُم غم مٹی گیا تے اکھیں۔

”تساں وی تاں میڈے پیر مادہ ہے وے۔ لے مٹیک نیں جو ہر
پیو ماو ملے تے ڈو جھا پھوڑ وینجے“

”پتر توں دل جا ہی کر۔ میں کُھا ویندا پیساں۔ لے باقی اچھا ہی تیڈے
نال رہیں۔ ہن تاں لے وی اپنا گھر لے تے اُدھی“ شاہنواز اورندے نہنا
پیار نال ہتھ پھیر نیں اکھیاں لعل خان خوش تھی گیا۔
او سب کئے موکلا تے شہر روانہ تھی گیا۔

ہن استقاں خوشیاں تے بہاراں ہن۔ لعل خان مہانیں کوں اپنا ہن
پھرا لے فصلان ڈیکھا نو رنس۔ گھوڑیں تے سیر کریدے ہن۔

اٹھویں ڈینہہ شاہنواز صاحب ول آیا۔ ساے خوش تے راضی ہن رات کوں
خوشی دی مٹیک جڑی۔ مائی سیانی اُکھا۔

”اڈا شاہنواز۔ ہن میڈی ہک خواہش ہے۔ ہرے تاں اینوں ہر
میں اُتھا ہی تہا ڈے گھراتے عرصہ کراں ہا۔ پر میں کئے صبر نیں تھیندا“

”میڈی جین لے وی اسا ڈا گھراے۔ توں حکم کر کیا اکھن چاہندیں
شاہنواز وڈے مٹھے انداز پرچ جواب دتا۔

”ادا! میں دھی شہانہ تساں کئے منگدی آں“ مائی سیانی وڈے ارمان
تے اُمیدیں نال سوال کیتا۔

”بھین! ہن لے دھی وی تیبڑی تے پتر وی تیڈا“ لے اکھن
اوں سلمہ بیگم ڈوں ڈٹھا۔

مائی سیانی اُٹھی تے سلمہ بیگم دے اگوں جھکی تھی گی۔ سلمہ بیگم اوں کوں
جکل چالاتا تے اکھیں۔

”اُدھی توں مالک ایں۔ اساں تیڈے اوں“

ہن لعل خان دی خوشی و احال ای بیا ہ۔ دل چ لبڑو پے پھندے
 مانس۔ او مکرکدا شرمیندا ہا سہ اٹھی گیا۔ شبانہ ویا دل اپنا وڈی خوشی
 تے شرم کئے ہک پاسے اٹھی گی۔

اگلے ڈینہ لعل خان دل گھر کئے شہر و غنچ واسطے تیار کمر دا ہ۔ پرا آج
 بیا حال ہ۔ پیو مار خوشی ناں اوں کوں مکرک پے ڈیندے ہن۔ اوں مار دے
 پیریں تے ہتھ رکھ تے آکھا۔

”اماں سین۔ جہیں پڑھائی دے ڈرکے میں گھروں بھج گیا ہم۔ آج میں
 اوں پڑھائی واسطے ویندا بیاں۔“

ماں اوں کوں خوش تھی تے مکرک ڈٹس تے آکھس۔

”پتر۔ سداں پڑھائی کر۔ اللہ کرے اینوی ساریں دے ہاں پڑھن تے
 پیو ماں دے ہاں پڑھن تے ہر جاہ علم والنور کھنڈے تے اپنی قوم دا مان و ہاؤ۔“
 ول او سارے روانہ تھی گے۔ لعل خان دے ماں پیو خوش تھی تے
 انہاں کوں ویندا کھڑے ڈیکھدے ہن۔ =

پٹیاں بھینس

شام دے وقت اظہرا پٹے گھر دے سامنے باغچے ۛ پچ بٹھا کوئی چیز
لکھیندا پیا ۛ۔ او اپنے ارد گرد کھنے بے نیاز تھی تے لکھن ۛ پچ کم ۛ۔ اتنے پچ
کھیندا ہتھ اوندے لکھئے ہوئے کاغذ تے آن پیا۔ اوڑا اوڈھر کا نکل گیا۔ اوں
جلتی نال کاغذ توڑ مروڑتے اپنے دکھئے ۛ پچ سٹ پڑتا۔

”یار نیم! توں تاں میکوں ڈرا ڈتی“ اظہرا پٹا ساہ ٹیک کر نیدیں ہوئی
آکھیا۔

”اچھا! میں سمجھ گیاں۔ اے توں چوری چوری پیسا شکار کھید دیں۔
تے اساکوں کوئی خبر ای نیں“ نیم شکوہ کر نیدیں ہوئی اوندے رکھئے ۛ پچ ہتھ
پاون لگا۔

”چھوڑ یار۔ اے کیا حرکت اے“ اوں نیم دا ہتھ اپنی جیب کنے پرے
کر نیدیں آکھیا۔

”ول تاں اے کوئی اچا ہتھ لگدے۔ توں تاں اُونویں وی وڈا اچا
شکار سی ایں“ اوں کھلے ہوئی وڈی راز داری نال آکھیا۔

”پہلے لے ڈس جو توں اتنے ڈینہہ کتھاں غائب رہ گئیں۔ کالج وی نیں
آیا۔ اتھاں تیبڈی غیر حاضری پل گلدی لے“ اظہر گال کوں بے پائے پھر نیدیں
ہوئیں آکھیا۔

”سائیں ٹیکول کیا ڈساں۔ اُجے سائیں میکوں فوراً وستی سبڈ واگدھا ۲۔ اُتھاں
 دنج تے پتہ لگا جو پورا گھلٹا شہر چر رہا ٹش اختیاریا کر نیدے۔ اُو آپ تاں
 سارے جگے آئے۔ میکوں اُتھاں کئی کمیں چر پھسا ڈتا۔ ڈوسیتے بعد جان چھٹی
 اے۔ اُج ای واپس آیاں۔ نسیم اپنی غیر حاضری دی وجہ ڈسائی۔
 ”میں ترے چار دفعہ تیڈے مکان تے وی گیا ہم۔ اُتھاں تاں جنڈا لگایا ہا“
 اظہر اول کوں آکھیا۔

”اُو مکان تاں اُجے سائیں بدل ڈتا۔ اُنہاں کہک بیا مکان اپنی پسند
 واگدھے۔ نواں مکان اُتھاں تریجھی گلی اُج اے“ نسیم وضاحت کیتی۔
 ”بھئی واہ! اتناں ساریاں تبدیلیاں مٹھیں۔ اسان کوں خبر ای کونیں“ اظہر
 منہ بنیدیں آکھیا۔

”میں تاں اُتھاں ہم کوناں۔ میڈی غیر حاضری“ چر مکان بدلیا گئے“ اُو اپنی
 صفائی پیش کیتی۔

”و اچھا مٹھن میں سمجھ گیاں۔ دل تاں تیڈا او اڈہ وی ختم تھی گیا۔ نویں جاہ
 پتہ نیا کیہو جی ہر سے تے اُتوں پیو دی نگرانی وی پے گی“ اظہر اندے نال افسوس
 دا اظہار کر نیدیں ہوئی آکھیا۔

”اے گال تاں ہے۔ اچھا توں سٹا۔ ان ڈینہیں“ چر کوئی نویں لڑکی وی
 پھسائی کہ کیناں“ نسیم اپنے پسند آئے شغل تے گال مہار کر نیدیں پچھیا۔
 ”توں تاں اُتھاں ہانویں کوناں۔ میں ہک کوشش“ چر لگایاں۔ ڈیکھو
 کیا بندے“ اظہر اپنی کارکردگی ڈساوٹ لگا۔

”ویری گڈ۔ اے خط جہرا لکھیندا پیا ہانویں۔ اوسوں کوشش داہر سے“

نسیم دل ہک واری افندی جیب“ چر ہتھ پینڈیں آکھیا۔

”اے کیا بکواس لے۔ آرام نال بہہ“ اظہر اندا ہتھ پرے کر نیدیں آکھیا۔
 ”دل تاں کوئی خاص گال اے جو میں کئے لکھیندا پیں۔ ناں تاں آپاں ہک

شکار دے ڈو شکاری ہوندوں، نسیم شکوہ کرٹ لگا۔

”ایکھی خاص گال وی کیتی۔ اے خط لے میں اوں نوں شکار واسطے لکھیدے“

اوں رقصہ جیب کنے کڈھ تے نسیم کون ڈتاتے او پڑھن لگ پیا۔

”گڈ گڈ۔ میکوں وی تیں سکے ایہو جہی اُمید ہئی۔ جوتوں ان ڈینہیں“

کوٹناں کوٹناں شکار ضرور پھسالی کھڑا ہوسیں، نسیم خوش تھیندیں آکھیا۔

”ہالی تاں اے کوشش لے۔ پر یار اولو کی تے نیں؟“ انہراؤں کون چھپر نینیں

ہوئی آکھیا۔

”ایڈی سوہنی لے کیا۔ کجھ ڈساتاں سہی۔ میڈا وی ہاں ٹھہرے“ اوں

مذباتی تھی تے آکھیا۔

”صبر کر صبر اُپہل ناں کر۔ تیکوں میں فجر بس شاپ تے ڈکھا ڈیاں؟“

انہرا وندا دل بدھو نینیں ہوئی آکھیا۔

”ناں یار۔ میکوں ٹپٹ ڈسا۔ اوکتنی سوہنی اے۔ کیہو جہیا اوندارنگ لے

اوندی ٹور کپہو جہی لے۔ توں تاں مپ ماری بھیٹیں۔ کجھ ڈساتاں سہی؟ نسیم

دے منہ پچ پانی بھرکے آیا۔

”تیکوں کیا ڈساواں۔ او تاں ہک حور اے حور۔ وڈا سوہنا مکھڑا،

کلاب دے تازہ پھل آنگے نازک بدن، لمبیاں تے کالیاں زلفاں، موتیں وانگے

چمکدے ڈند، ول جھیں ویلے او کھل دی لے ناں اوندیں گلہیں“ پچ نکیاں

نکیاں کھڈیں پے ویندن۔ بندے دا دل اُتھاہیں کھسیج ویندے۔ ایکھی سوہنی

لڑکی میں آج تیں میں ڈھٹی رتوں ڈیکھیں تاں جیران تھی ویسیں؟“ انہر مزے

گھن گھن تے تعریفیاں کرٹ لگا۔

”یار آپاں سُن ناں جُلوں۔ متاں اوند اویار تھی ونجے۔ اے میڈی ہن رات

کیویں نبھے؟“ اوں دل تے ہتھ رکھ تے تھڈا شوکارہ بھر نینیں آکھیا۔

”بس بس۔ اتنا عاشق مزاج ناں ہن۔ اُبھالا ناں تھی۔ ول میڈی وی اوند

نال اتنی جان سچاٹ تھی نہیں۔ جو تیکوں اُوں بڑے گھن سے ٹرپو آں۔ ہاں تان
 اومیکوں ڈیکھدی اے تے کھل بوندی اے۔ یار ہے وڈی کراڑی پڈی۔
 اُوں تے محنت کرنی پڑے "اظہراؤں کوں سمجھندیں آکھیا۔

"وئے! ایجھیاں کراڑیاں ہڈیاں تان میں ہک منٹ پچ گال گھنڈاں
 ہونڈاں۔ توں ہک واری اومیکوں ڈکھاتاں سہی۔ اونج تے کتھاں ویسے میں
 تان اونڈے گھرے اُوں دیرے لاڈیاں "نسیم وڈے جوش نال آکھیا۔
 "اچھا سٹی کل اے وی ڈیکھ گھنسون تیریں اُستادی کوں "اظہر کھلیدیں
 ہوئیں آکھیا۔

"یار میں تان اکھینڈاں ہن چلوں۔ میڈا دل تان اونڈے کہتے بہوں بے قرار
 مٹی گئے "نسیم وڈی بے قراری نال آکھیا۔

"ہن اُوں کتھاں ملے۔ میں اونڈا گھر نہیں ڈھٹھا۔ پر یار امدی اُڈا ہوں اے
 رجتھاں تیں اپنا گھر ڈسائے "اظہراؤں کوں ولسا بوندیں آکھیا۔

"یار اُٹھی تان سہی۔ جیکرا وناں ملی تان کوئی بی چاتاڑیوں "نسیم اوندی
 رمت کریندی آکھیا۔

"توں ہیں وڈا نا مراد سہن تیں تان توں اونڈا اٹ ڈکھا عاشق تے مجنوں پیا
 کھڑا ایسے۔ ہن اکھینڈیں جو کوئی بی چل تاڑوں "اظہراؤں کوں لعنت علامت
 کریندی آکھیا۔

"پر میڈے دل کوں تان باہ لگ گئی اے۔ رات کیوں گزرے "اُوں
 رونا منہ بناتے آکھیا۔

"تساں سائیں ہن گھر ونجو۔ جو کجھ تھیسے ہن فجر تھیسے "اظہراؤں کوں
 پکا جواب ڈتا۔

"اچھا سائیں توں کر گھن میں نال۔ میں وینداں گھر پر یار میں اماں فجر سویرے
 توں تیار تھیا کھڑا ہونوں۔ اے ناں جوے جو آپاں دیر نال پچوں تے او پہلے

نکل ونچے، نیم گھر و نچ کیتے اٹھیں سوئیں اوں کوں تاکید کرنیدیں آکھیا۔
 "اچھا توں ول اینویں کر۔ توں ہن ونچ تے بس سٹاپ تے کھڑا تھی۔ تاں
 اورات دی بس نے چڑھ تے سکول پی ونچے۔ اظہر اوں کوں چھڑنیدیں سوئیں
 آکھیا۔"

"ایجھے سوئیں واسطے تاں ساری رات کھڑا رہن وی منظور لے۔
 اچھا بھلا سویرے ملسوں توں تیار تھیا کھڑا ہوویں۔ میں بہوں سویرے
 اماں ایں۔ خدا حافظ"

اے اکھ تے نیم اپنے گھر گیا۔
 اگلے ڈینہ نیم بہوں سویرے اظہر دے گھر گیا۔ ول اوڈوہیں جلتی
 نال بس سٹاپ تے آگے۔ نیم جہری لڑکی کوں ڈیکھدا ہا۔ پچھدا اجوڑے
 او تاں نیں۔ اظہر ناں پچ سر لوڈنیدا ہا۔ نیم دی بیقرار دی ودھ
 دیندی اٹا۔

کوئی ادھ گھنٹہ بعد سائے سڑک تے چار پنچ لڑکیاں ادیاں ڈیکھ تے اظہر
 انہاں کوں غور نال ڈیکھن لگا۔ نیم اونڈے نال آگیا۔
 "نیم! اوڈیکھ۔ او جہری ادھ پچ ہک سو مہٹی سندر جہی لڑکی امدی
 پی اے"

نیم اڈاہیں جوڑٹھتاں اونڈے ہوش اڈٹگے۔ اونڈیں اکھیں دے
 اگوں اندھا آگیا۔ اینویں لگدا ہا جیویں اونڈیں اکھیں دی دید حتم تھی
 گی برے۔ او آلا ناں لگدا ہا۔ او بہوں پریشان تھی گیا۔ اتنے پچ
 ہک بس آئی تاں او بھج تے اوں پچ چڑھ گیا۔ اظہر اونڈی اے حالت
 ڈیکھ تے حیران تھی گیا۔ ہواں کوں کیا تھی گے۔ اوں وی بھج تے بس کپڑی
 تے نیم نال آکھڑا تھیا۔

"توں عجیب آدمی ایں۔ اے کیا مذاق اے۔ اُتھوں توں بھج

کیوں ہیں۔

اونیسم تے غصہ کرن لگا۔

”اٹھرا چپ کر۔ میکوں کجہ ناں آکھ۔ میں۔ میں کیا بوللاں“

او اگی تے کجہ ناں بول سگیا۔ اوں دے متھے تے پگھر دے تے سر جھکا ئی

کھڑا۔

”یار! اے تیکوں کیا تھی گے۔ توں کجہ بول تاں سہی۔ تیئں میکوں
اون لڑکی دی شا بس وی نیں ڈتی۔ ڈٹھی مہی او کتنی سو بہتی اے“ اٹھرا
رکھ دیں آکھیا۔

دل اٹھرا غور نال جو اوں کوں ڈٹھاتاں او روٹ دا منہ بٹائی کھڑا
تے اوندی اکھیں ”پچوں ہن جو ہن۔ او تیراں تھی گیا۔ جو کتھ اونیسم جہرا
ہر لڑکی کوں اکھیں پھاڑ پھاڑتے ڈیکھدا ہا تے کتھ مہن او روٹ دے موڈ پچ ہا۔
”یار میکوں ڈس تاں سہی تیکوں کیا تھی گے“ اٹھرا پریشان
رکھندیں آکھیا۔

”چپ کر یار! اساں وڈے کینے آؤں۔ او تاں معصوم اے۔ اساں ای
ذیل اوں“

او عجیب گالہیں کرن لگا۔
”یار توں کھل تے گال کر اے توں کیا پیا اکھندیں“ اٹھرا اوں دے
پریشانی نال پچھیا۔

”او میڈی بھیٹن ٹینہ ہئی۔ او پچلے ہفتے اچھاں پڑھن آئی اے“

نیسیم اگی تے ہیا کجہ ناں بول سگیا۔

”نیسیم ہا۔ او۔ سی۔ او تھیں ہی بہن اے۔ یار میکوں معاف
کر ڈے“ اٹھرا پکرا گیا۔

ایندے بعد او ڈوویں ناں بول سگے۔ مہن او یک بے کنوں

منہ لکھندے پے ہن۔
 اُنہاں دے سا منے لڑکیاں بیٹیاں ہن۔ او اُنہاں کنے دی منہ
 لائی کھڑے ہن شرم دے ماراں کھیں تلے کیتی تے سر سٹ کھڑے ہن
 اینویں لگدا مہجیویں او لڑکیاں اُنہاں دیاں اپٹیاں بھینٹیں ہون۔
 اُج اُنہاں کو اپنی ماواں تے بھینٹیں دا احترام کرن دا سبق
 آگیا۔

بائیں دا اغوا

جیل یک بہوں خوبصورت تے سوٹنا بال ہا۔ چہرا وی ڈیکھدا ہا اوں کوں
 او پیار الگدا ہا۔ او پیو ماہ دا یک ہا۔ او دا پیو غلام محمد تے ماہ مائی سکینہ غریب لوک
 ہن پر او آپ ڈکھے تھی تے وی اپنے پتر کوں شہزادیں آنگے سنگاری پنکاری
 رہندے ہن۔ مائی سکینہ اوں کوں سویرے دھنوا صاف سترے کپڑے پواتے سیندھ
 سرمہ کرتے سکول بھیندی ہائی۔ ویندیں واری پیو ماہ اوں کوں پیار کریندے ہن
 تے دل او خوشی خوشی سکول لگا ویندا ہا۔ او دا سکول کوئی زیادہ پرے ناں ہا۔
 گھر کنے نکل تے او سرک تے آدیندا ہا تے چار پنج ایکڑ ونجتے سکول کچھ
 ویندا ہا۔

آج وی او سیندھ سرمہ کیتی نویں کپڑے پائی۔ گل اچ لبتے تے ہتھ ہرچ تھتی
 لڑکائی سکول ویندا پیا ہا۔ انیوں لگدا ہا جو او یک امیر دا بال سوے۔ اچا چیت ڈاکواں
 دی یک جپ نال آتے رکی ڈو ڈاکو تلے لمیہ آتے جھٹی مارتے زوریں نال جمیں کوں چا
 رگدھونے جیپ ہرچ لسٹ تے جیپ بھپا پے جمیں دی دھاڑ دھاڑ کرتے
 ڈو چار آدمیں ہا ہو کیتی تے بھوکڑو دا شور کرن پے گے پر ڈاکوئیں بند و قیں
 منہ کھول ڈتے۔ جو جتھاں ہا اٹھا ہن کھڑا تھی گیا۔ یا بچھی تے بھگ گیا۔
 یک آدمی بھپدا غلام محمد دے گھر گیا تے زور نال سب مار تے آکھیں۔

”غلام محمد آ۔ تیبے پتر کوں ڈاکو چاگئیں۔“

غلام محمد اوں ویلھے گھر کنیاں دے۔ مائی سکینہ گھر کھڑی ہئی۔ جہیں ویلھے اوں
لے خبر سٹھی تاں اوندے ہاں پچ کاتی ویٹہہ گی۔ اودھاڑ دھاڑ کتے روٹ پٹن پے
گی تے زور زور ناں وین کڑھتے اکھٹ لگی۔

”لو کو! میڈا پتر لے تے او وی ڈاکو چاگئیں۔ کوئی اوندے پیو کوں اطلاع
کرے، ہاٹے میں کٹ گیٹ۔ ڈاکو میڈے پتر کوں مار گھتیں۔“
اتنے پچ کافی لوک جمع تھی گئے۔ ہک ڈو آدمی غلام محمد دی کم وی جاہ تے بھج پے
تھوڑی دیر دے بعد اور وٹلا پٹینا تے سر پچ دوڑیں پاتی ادا دے۔
جہیں ویلھے او مائی سکینہ دے سامنے آیا۔ اوندی دھاڑ نیل گی۔ مائی سکینہ
روتے آکھیا۔

”سائیں پتر جوتج گے اوں کوں ڈاکو اغوا کرتے پتہ نیں کہتے چاگئیں۔“
لوک ڈھیر کھٹے تھی گے ہن تے وسیب دیاں زاناں وی آگیں ہن۔ انہاں
مائی سکینہ کوں کافی تسلی ڈتی پر ماہ دی آندڑی اٹھاں صبر کتے تھیندا دے۔
ڈو چار سیانیں آکھیا جوتھانے تے رپورٹ ڈیو تے اغوا دا پوچھ کٹ و
کچھ لوک تھانے ڈے ڈھرک پے۔ غلام محمد خود وی گیا۔ تھانے دار رپورٹ
درج کیتی تے ہوں ویلھے سچا ہی ایڈرے او ڈے بھجا ڈتے۔ وارٹیس کرتے کئی
ہئے تھانیں تے چوکیں تے اطلاع ڈتی۔ گھنٹے دے اندر ڈی ایس پی صاحب آگے
انہاں واردات دا موقع ڈٹھا ول پولیس اپنیاں جیپاں کاراں ہر پاء سے بھجا ڈتیاں۔ ول
کئی ڈینہ ناکہ بند ہی تے پکڑے بھچاں رہی۔ پر کتھاؤں وی کوئی نشان ناں ملیا۔

ہیو ماہ دی حالت ڈیکھن آلی ہئی۔ ہر وقت روندے رہندے ہن۔ ناں
انہاں کوں کھاوٹ پیوٹ دا ہوش دے تے ناں سمجھن پھن وی خبر ہی۔ ڈو ڈیہیں پچ
مائی سکینہ کھٹ دے ناں لگے گی۔ ہر ویلھے اوندی روٹ ناں و پار دے۔ سچ اے جتھاں
باہ ہلے او دجاہ بچلے۔ او ماہ ہی۔ شدی ہر وقت کوکدی رہندی ہی۔ اندر دی

ماری ہر کوئی سیہ بہندے پر بندیں دی ماری بھل دی نیں۔
 اٹھویں رات کوں کوئی انہاں دے گھر پچ ہک خط سٹ گیا غلام محمد اوں کوں
 چاتے پڑھائیں۔ لکھیا پیا ہا۔

”نساڈا بال اساڈے قبضے پچ اے۔ جیکر تساں اوں کوں جیندا ول آوٹ
 ڈیکھن چاہندو تاں فلاں جاہ تے ہک لکھ روپیہ پچا ڈیور۔ ناں تاں تہاڈے بال دی
 پوٹی پوٹی کر ڈیسیں۔“

ہنڈ ول جگر دے پھٹ جاگ پے۔ انہاں شدیں کئے اتنی رقم کھتاں ہی۔
 بے دس تھی گئے۔ بس اللہ دی درگاہ پچ رو رو تے فریاد کریندے ہن۔
 ”سوہنا اللہ توں اساں ورداں ماریں دی فریاد سن۔ اساڈا بال ملا ڈے۔“
 حکومت پولیس تے کئی لوک تلاش پچ ہن، اتنا معلوم متھیا جو ڈاکو پہاڑی علاقے پچ
 دہندن۔

ہک ڈینہہ مائی سیانی بے تاب تھی گئی تے پئے کوں اکھیں۔
 ”سٹیں ہن، اچھہ ہن کوڑاے۔ جُل پہاڑاں پچ رکتوں، متاں کھتاہیں بال مل دینے۔“
 غلام محمد اوں کوں ڈاڈھا سمجھایا مریا دیوانی تھی تے ٹر پئی۔
 غلام محمد دی اوندے نال ٹر پیا۔ ہن او دس دی دوستی تھی تے اپنے پتر دا چھپ
 ورتے ہن۔ کوکس گوں انہاں تے ترس ادا ہا۔

کئی ڈینہہاں بعد ہک ڈینہہ ڈوپہری دے ویلے او پہاڑاں پچ بنیں۔
 ڈیکھن تاں ہک نکا بال کوئی تیر لڑے سال دا ویڑا متھیا ریا تے روند اودا ہا۔ مائی سکینہ
 اوں کوں ڈٹھاتے جھٹ چاگدھس۔ چم تے سینے نال لاس تے اوں کئے پیو ماء
 داناں پتہ کچھیں۔ پراو کجھ ناں ڈسا گیا۔

مائی سکینہ پئے کوں اکھیا۔

”بھلا تھیوی پتہ نیں اے کہیں بد نصیب پو تے اُجڑی ماء دا پتر لے۔
 اوشدے وی اساڈے دانگوں ایں کوں گولیندے ورتے ہوسن۔ ہن پہلے اسان

ایذا پیرما پھول تے ایس کوں اُنہاں دے حوالے کردوں۔ متاں اللہ سیں ایہاں
دے صدقے اسا کوں دی اپنا بال رٹا ڈیوے۔
شیر خاں ڈاکواں داسر دار مل۔ اوہ دے ٹولے داکم مار دھاڑتے لٹ پھڑا

اوہ بندے دی اغوا کریندے سہن۔
اُج وڈے ویلے اوگھروں اُٹھیا تے ڈال کوں اکھیس۔
”ہیں اُج اوں چھوکرے دا فیصلہ کرٹ ویندا پیاں۔ جیکرا اُج تیں پیسے نیں
اے تہاں اُج اوں کوں مار پھڑیسوں۔“
گل بی بی پئے دی گال سُن تے کب لگی تے اکھیس۔
”سیں! ایذا ظلم ناں کرو۔“

پیر شیر خاں اوں کوں دڑکا ڈے تے اکھیا۔
”توں میڈے کمیں پچ ناں پی کرتے خیال رکھیں جیکر پولیس والے ایڈے شیت
آوین تہاں تہاں اتھوں جلتی نال لک بھج و نیچو۔ اے آکھ تے اوہندوق چلتے
باہر نکل گیا۔“

اُج گل بی بی ام غم مانی۔ اوہا دل ڈریا کھڑا مل۔ کجہ ویر گذری تہاں اوں سامنے
رستے ڈے بٹھا تہاں اوہا ساہ سب گیا۔ اوں بٹھا جو کجہ پولیس آلے اندے پن۔ اوہا
حوسد چھڑوایا تے اوہی تھی گی۔

اوں دھی کوں اکھیا توں پتر زمان کوں چاتے بھج تے میں پہچوں امی پی آں۔
اُوندی دھی لڑھلا پے پچ خود ویڑی تھی گی اوں کوں بھرا دا خیال ناں رہیا۔
تے کس پاسے بھج پی۔ گل بی بی جہیں ویلے دھی کوں ونج ملی تہاں پتر کونا مل۔
نکا بال زمان جہاں ویلے سٹاپیا مل۔ جڈاں او اُٹھیا تہاں گھر پچ کوئی کیناں
مل۔ اوں کس بڈوسڈ مادہ کو ماریے پتر کوئی جواب ناں ملیا تے ول او روٹ پے گیا۔
اور وندا ہو یا کس پاسے ٹہریا۔

اوہا ڈھاوٹیا تھیا ودا ہلتے پیرما کوں سب مرنڈا ودا مل۔

اتنی دیر پہ پولیس اوں ٹھکانے تے پئی۔ اُنہاں ایڈے اوڈے تلاشی
 کتہ پر کوئی بندہ ناں ملیا۔ او کافی دیر اتھاں کھڑے رہیٹے۔
 جہیں ویلے گل بی بی کو علم تھیا جو بال اہنا ندے نال کینئیں تے پچھی تے رہ گئے۔
 اوڈا ڈھی پریشان تے ام غم تھئی رہی۔ آخر پولیس اتھوں اگی تے ٹرگی تہں اُڈا ہی بھئی
 پڑا اتھاں بال کینا ہا۔ او دھاڑ دھاڑ کرتے روٹ پے گی۔ ول روندی پٹنیدی تے گولیندی
 پھلندی اپنے پیٹے ڈے بھجی۔

ڈاکو اں داکھ تھیا پیا ہا۔ اہناں اسرار شیرخان وڈی کاوڑ پہن ہا۔ اوں آکھیا۔
 ”اُج انتظار دی حد تک لی اے تے ایں چھوکرے کوں مار ڈیو“
 ہک ڈوں ڈاکو اں آکھیا جو سائیں مانی بال کون ناں مارو۔ ہک ادھ ڈینہہ ہیا
 ڈیکھ گھنو۔ پر شیرخان کہیں دنی گال ناں سٹی۔ او بندوق چاتے اتھیں پیریں پدھے
 ہوئے جیل دے اُتوں آکھڑا تھیا۔ معصوم بال شیرخان کوں ڈیکھ تے ڈر گیا۔ دورو
 نے اڈکوں خدائے واسطے ڈیون لگا۔

”سائیں میکوں ناں مارو۔ میکوں چھوڑ ڈیو۔ میڈا بیو مار بہوں غریب اے۔
 اہناں کنے اتنے پلے کینئیں جو میکوں چھڑا وئیں“

شیرخان دیاں اکھیں گاڑھیاں لال تھئیں گئیں۔ او وڈی کاوڑ پچ آتے اوں کوں
 دُکھاؤتس تے ایچھے زور دی اوندے منہ تے چماٹ مارئیں جو بال دا منہ پھر گیا تے
 ول منہ رچوں لہو نکل آیا۔ ہن بال دی حالت کوئی ناں ڈیکھ سکے ہا۔ اوندیاں اکھیں باہر
 نکل آیاں تے ہک ٹمک او بندوق کوں ڈیکھدا پیا ہا۔ جہری شیرخان اوندے اُتے سدھی
 کیتی تے چلاوٹ والا ہا۔ آخر جہیں ویلے بال ڈٹھا جو مرٹ دا ویہا آگے اوں اللہ
 تعالیٰ دی بارگاہ پہنچ ادا اس کیتی۔

”اللہ سائیں! توں بچا“

جہیں ویلے شیرخان پکا تھئی تے اوں تے بندوق تان گدھی تے چلاوٹ لگا۔
 اوندے کینیں ”پچ ہک کوک دی آواز آئی“

خالی ناں کرٹ۔ کہیں پیو دی اکھیں دا نور ناں کھسن۔ کہیں اُچڑی دا گھوٹ چاتے
 اوذا سہگ ناں اُجاڑن۔ اللہ سیئیں آل میں منظر سوم دی دعا قبول کر۔
 ہُن سارے ڈاکو نثر سار تھئے تے روندے کھڑے ہن۔ اہنا ندیاں اکھیں
 چوں ہن جو دھندے پے ہن۔

ہُن شیر خان دے ستھ اللہ سیئیں دی درگاہ چ اُٹھ گے تے رو رو تے
 اکھن لگا۔

”سوہٹا اللہ سیئیں! میکوں معاف کر ڈے۔ میں آج توں اگلے تے چرری ڈاکو
 تے مار دھاڑتے بندے چاؤن کئے تو بہ کڑھینداں؟“ ول او اپنے سنگتیں ڈے ڈیکھ
 تے اکھیا۔

”تساں وی تو بہ کرد۔ تے کوئی بندہ ناں اغوا کر لیسو۔ آج دے بعد جیئیں وی کوئی
 بندہ اغوا کیتا میڈی بدوق اوذا سینہ بھاڑ گھتے۔“

سارے ڈاکو تو بہ تائب تھئے تے ول او شیر خان دے نال اوڈے پتر کوں
 گولن کیتے کھنڈر گے۔ شیر خان اپنی گھرائی گل بی کوں اکھیا جو توں جیل کوں نال گھن تے
 اپنی جاہ تے چل۔

گل بی بی روندی تے خدا کئے دعائیں منگدی گھرائی۔ اوں جیئیں کوں پیار نال بلھایا
 اوڈا مار یا کھیا تے تھکیا ہو یا مار کج سکھ پاتا تاں سکھ پیاتے مندر آگئیں۔
 تھوڑی دیر دے بعد گھر دے باہر وں ہک جوان تے مائی آگے تے سڈ مایو نے
 گل بی بی باہر آئی تے پچھیا جو تساں کون او تے رکھتاں ولسو۔
 اے غلام محمد تے مائی سکینہ ہن۔ غلام محمد اکھیا۔

”اساں وڈے بد نصیب تے اُچڑے اول۔ اساں ڈا ہال ڈاکو چا گن تے
 اساں اوں کوں گولیندے وڈوں۔ پر لے ہال آج اساکوں رلدا روڈا ملے۔ اساں
 سو چیتے جو اساں ڈی قسمت تاجیویں ہو سے پر لے ہال تاں اوڈے پیو ماد کوں گول
 تے چھا ڈیڑن۔“

گل لہلہ اپنے پتر کوں جو ڈھٹاں بھجھتے ونج گدھس تے بھاکل چر پاتے
روٹ تے اوں کوں چمٹ پئے گی۔ دل اوں مائی سکینہ کنے پتر واناں پچھیا تے اسے
وی پچھیا جو تہاڈا پتر کینوں گم تھئے۔ مائی سکینہ اوں کوں سب کجھ ڈسایا۔

اے سُن تے گل لہلہ اکھیا۔

"میں تہاڈی بہنوں تھرائیت آں تہاں میکوں میڈا پتر ملائے۔ مہن ائہ تہاڈی
وی سُن گدھی لے۔ تہاڈی این نیکی داپیل تہا کوں وی مل گئے۔ اللہ سیس سال
سب تے رحمتاں کیتے سن۔ آؤ میڈے نال اندر آؤ۔"

اُوا نہاں کوں اندر جمیل دے اُتے آن کھڑایا۔

ڈکھاں دی ماری ماد بے تاب تھی تے پترے اُتوں ڈھٹھی تے اوں کوں
گل نال لاتے چمٹ پئے گی۔

جیں پریشان تھی تے اُٹھیا پر اگول اوں اپنا پیو ماد ڈھٹھا۔ اودھا ڈھٹھا
کرتے انہاں کوں چمٹ گیا۔

اوسارے ڈھیر تائیں ملے تے روندے رہیے۔

شیر خان حالوں بے حال گھرا آیا پر اگول پتر کوں ڈیکھ تے اونداسا دجا

تے آیا۔

گل لہلہ اوں کوں سارا حال سُنایا۔ دل تاں اونداسر تے غلام محمد تے مائی سکینہ
دے پیر بہن اوں اکھیا تہاں میڈے محسن او تے میں تہاڈی خوشیاں دا
قاتل آں میکوں معاف کر ڈیو۔

اگلے ڈینہہ شیر خان انہاں کوں نال گھن تے انہاندے گھر پُجبا وٹ آیا۔
او گھر دے باہروں آتے کھڑا تھی گیا تے اکھیس۔

"بھرا غلام محمد تے بھیٹ سکینہ مائی۔ میں تہاڈے اگول پتر کوں شراب
آں تے تہا کوں بہنوں ڈکھ ڈتم۔ میکوں چھیا کر دی داری معافی
ڈیو۔ مہن جمیل میڈا پتر لے۔ اے میڈی طرفوں کجھ پیسے

رکھ گھنوتے پتر جمیل کوں پڑھاؤتے ایندا خاص خیال رکھیا کرو جے تیں
 حیاتی ساتھ ڈتائیں پھیرا پنیدا رہساں اچھا اللہ دی امان :
 علام محمد تے مائی سکینہ بہوں زور لاتا جو گھر چل پراؤں کچھ ناں
 سُنیاتے زوریں نال عنام محمد کوں پیسے پکڑاتے پچھی تے روانہ تھی گیا
 اے سارے سکدیں اکھیں نال اوں کوں ونیدا بڑیکھدے کھڑے ہن جہرا
 پہلے انہاندا بال چا گیا ہا او سہن انہاندے دل کھسی ونیدا ۔

دوڑھی (رشوت)

”چاپا بگڑوئے چاپا بگڑوئے تپڑے رتے پولیس آئی کھڑی لے“ بگڑوئے
بجتر بچے نورل واساہ چڑھیا کھڑا لے اوں ہوکدیں سرکدیں اپنے چپاچے کوں ہکل
ماری۔

چار پنج ڈینہہ پلے وستی اپج جندو دے گھر چوری تھی گی ہئی۔ سوہر
وستی آلیں چوریں دا پیر اکھرا جاتا۔ پرتراے چار مربے و پنج تے پیر اکھرا جاتا
اپج کم تھی گیا۔ اگتے کتاہیں نہ کتاہیں لکس لے سمجھا جو چور خود وستی دا
لے۔ ول لک اینڈا ناں گھنٹ لگے اوں ناں گھنٹ لگے تے اینویں پیر ودا
ناں دی آگیا۔ پیر و بگڑا پتر ہا۔ اوں جو ناں ہا پر کم کاردا کوں سل ہا۔ اینویں چھری
چھنڈک تے رسی چھری تے رہندا ہا۔ اوکئی ڈیہاڑیں کنے گھر کونا ہا۔ ہیں واسطے
کوں لکس کوں لیتن تھی گیا جو چور پیر و لے۔ جندو جیندی چوری تھی گی ہئی او
تھلے رنج تے پیر و دے خلافت چوری دا پیر چہ کٹا ڈتا۔

بگڑ پولیس دا ناں سٹیا ناں اوندے چھکے چھٹ گے۔ او اپنے کوٹ
دے ہاہروں آیا ڈیکھے ناں پنج سپاہی تے ہک تھا ئیدار گھوڑیں تے چڑھے
کھڑے ہن بگڑوئے بھیج تے گھوڑی تے چڑھے تھا ئیدار دے پیریں تے
ہتھ رکھیں۔ او ہلا جو گیا ہا گھوڑیں اوں کوں ڈیکھ تے تر مٹی تے تر پے
کھاؤں پے گی۔ تھا ئیدار اوں کوں ہتھ جبر ڈتا لٹ کوڑج گیا تے اکھیں
ہاڑھیاں لال تھی گیاں تے اینویں لگدا ہا جوا بگڑوئے کوں کچا کھا لے

دل وڈی کاوڑ تے رعب نال پھیس -
 "وئے بگوڑیں ایں"

"جیا - سیئں بگو میڈاناں لے" اوں وڑیں کبیدیں جواب ڈتا -
 "وئے وڈا پور مندھان بنیا وڈیں - وڈے چوری دے مال کھاو
 نیں - آج تیکوں تہ بگ ولے جو میڈاناں کیا ہے" تھاٹدار وڈی کاوڑ
 نال پھیس کڑ وٹ ڈیندے آکھیا -

"سیئں تہاں تے تاں لہ آو - میں سیئں دیاں نوکریاں ڈیساں" بگو
 خوشامد کرنیدیں آکھیا - دل اوں گھوڑی دی داگ پکڑی تے اندر ڈوں ٹر پیا
 اندر آتے سارے گھوڑیں توں لہ پے - اتنی دیر رچ دستی دے کئی لوک کھٹ
 تھی گے -

لوکیں بھج بھج تے گھوڑیاں بگدھیاں تے انہیں کون بدھن لگے - پر تھاٹدار
 انہیں کون حکم ڈتا جو گھوڑیں کڑں حال اینویں ٹراو - لے تھیکاں آئیں تے پگھر نال
 دھاتیاں کھڑین - پہلے انہیں دا پگھر سکاوتے ول بدھو - لوکیں حکم دے مطابق
 عمل کیا - بگو ڈوبھنے ترے کھڑے چا آیا - اوںدا بھتریب نورل نال آے
 گھریں کنے ڈو ترے کھٹاں تے سر ہلے چا آیا - تھاٹدار تے سپاہی وردیاں
 جتیاں چھنڈ کن لگے -

ہک سپاہی ہک جوان چھوکرے کنے پھیا "وئے تیڈاناں کیا ہے؟"
 "سیئں میڈاناں شیر والے" اوں ولدی ڈتی تے سپاہی کھل پاتے
 آکھیس:

"وئے بگداناں گدڑیاں تے نال شیر و رکھی و دیں - وئے توں وی
 چور ایں"

"ناں میڈا سوہنا سیئں میں چور نیں - جیکر اساں چور ہوؤں تاں میں دستی
 دے وڈیرے ناں ہوؤں تا - دل تہاں وی پہلے اساڈے سلام تے

اُدھا۔ شیرو ڈروں جواب دُنا۔ پرگا پس ایمبیاں کھریاں کیتیاں داس جو او پاس
منہ تلے کر گیا۔

”ڈھم وئے ڈاڈھی زبان مرنیدیں۔ ونج بھیج تے ہک گولڈ لیف دی
ڈپلی گھن آس سپاہی اوں کوں دڑ کاڈے تے آکھیا۔

”سین میں ڈے پیسے تاں کوئیں“ شیرو خالی کھیسے ”چ ہتھ مرنیدیں
ہوئیں آکھیا۔

”وئے میں کھل لہا گھنساں! تیکوں پتہ نہیں اسان چور پکڑن آہوں۔ مناں
تیکوں پردہ پلہاؤں“ سپاہی کاوڑ نال آکھیا۔

تے ول شیرو گھر ڈوں ٹرپا۔
”ڈو جھاسپاہی ہک بے نینگر کوں کھابی کھڑا۔“
”ایڈے آوئے لمب آ۔ توں کہیا کم کرنیدیں چور واپتر آ“
”سین میں بھیڈاں چرنیداں“ حضوری شد اکبٹن پے گیا تے ڈروں
جواب دُتس۔

”توں ونج میڈے واسطے ڈو ڈہیاں سگریٹ تے ہک ٹکی صابن
دی گھن آ“ سپاہی اوں کوں حکم دُتا۔

”سین میں پیسے نکھوں آناں“ حضوری وڈی عاجزی نال آکھیا۔
”اینویں کر۔ ہک بھیڈ چاتے ونج ونج تے لے سامان گھن آ“ سپاہی
اون کوں دُک لانا۔

”سین میں گھروں چوری کراں“ حضوری ڈروں آکھیا۔
”وئے اسان جو بھیڈوں۔ تیکوں کون چور بنیسے۔ پیرو دی مڈی اڈیا

وی اپنی ہونڈی اے۔ ایں کوں دُچ وٹا تے کھا“
”ہن حضوری دے آلاوٹ وادگ ناں رہیا تے او گھر ڈوں ٹرن لگاتے
سپاہی اون کوں سپا حکم دُتا۔“

”ہک نواں تولیہ وی گدھی آویں۔“

”سیئیں اساں کتے تولیہ تاں کوئیں۔ اکھوتاں اُتے دا انگوچھا چاتی آواں۔“

حفوری ویندی ہوئی پچھیا

”ناں۔ نوں۔ نواں تولیہ مل گھن تے آ۔“ سپاہی اوں کوں دڑکا ڈے
تے اکھیا۔

”ول بے سپاہی ہک دستا آے گوں سبڈیا تے اکھیں۔“

”وئے مچھو۔“ نوں تاں میکوں نشی بگدی۔ سچ ڈساناں تاں مچھاں
چھک گھنیاں۔“

”سیئیں گنا۔ معاف تھنوں۔“ میں اینویں تھوڑا گھٹا کر گھنیاں۔“ خانوں
ڈردیں ڈردیں جواب دتا۔

”وئے ول تاں توں اساں ڈاپیٹی بھرا تھوئی۔ ونج ڈھیر سارا حفیم چا آ،
آپاں ساری رات موہاں کر لسیوں۔“ سپاہی کھل دی ہوئی اکھیا۔
”سیئیں میں کسے پیسے تاں کوئی۔ تے جیڑا میکوں ادھار میں ڈیندا بہ خانوں
وڈی جھکاٹی نال اکھیا۔“

”وئے اتھاں نشے دا کاروبار تھیندے۔ وئے ڈوا وئی بچدے وینجتے
پریرے بد معاش کوں پکڑی آویں۔“

سپاہی آرڈر کیتا تے جیڑا ہوں ویلے پکڑیج آیا۔
”وئے ایں کوں لہا کرو۔ لے نامراد نشے دا کاروبار کریندے۔“
پریرا پہلے ای سیانا تھیا آیا۔ اوں امیدی سپاہی دے اگوں ڈھیر سارا
نشہ کٹھ رکھیا تے ول ہتھ ہدھتے کھڑ تھیا۔

”وئے پنج گیس جیڑا۔ ناں تاں جہاں توں اتھاں نشے دا کاروبار کریندی تے
لوکس کوں نشے دا عادی پیا بنیدی۔“ نیکوں سدھا جیل بھجواواں ہا۔“
تھاں دار صاحب ہک پاسے تھلدا کھڑا۔ کہیں کوں جرأت ناں مہدی

ہٹی جوازندے نال کالہ کرے۔ بگو شدے داساہ سکيا کھڑا۔ او ویرا تھیا کھڑا
 باجو او کیا کرے۔

تھا تھیار صاحب جہرا تھلا کھڑا۔ اوں وڈے رعب نال آکھیا۔
 "وستی داکوئی آدمی احقول غیر حاضر ناں بھیتوے۔ جہرا لک گیا او چور ہوے۔"
 جہرے آدمی کھسکن دی پے کر نیدے ہن او تھڈا شوکارہ بھرتے کھڑے۔
 اتنے پچ وستی داکوئی دارالندیا رحن آگیا۔ اوں جہیں ویلھے پولیس دانال
 سٹیا ہوں ویلھے سجدا آیا۔ لوکیں بنردار کوں ڈٹھاتاں انہاں دی جان ول آئی تے
 آکھو نے چلو کوئی اسا ڈا وئی وارث تاں آیا۔

بنردار پرے کنے کہا تھیندا مھتے تے ڈوہیں ہتھر رکھتے سلام تے سلام
 کر نیدا امدا۔ نال آتے وڈے ادب نال جھک تے تھا تھیار کوں ملیا۔ ہن
 پہلی واری تھا تھیار دی کھل نکتی تے دل پچ آکھس ہن قصائی آگے لے آہیں لوکیں
 دی کھل لیسے۔ ول اوں بنردار کوں بھائل پانگدھا۔
 بنردار وڈی جھکاٹی نال آکھیا۔

"دولہ سائیں اٹھاں کمی کسین دے درتے کیوں کھڑے او اپنے دیرے تے
 تشریف گھن چلو؟" ول اوں رایدے او وڈے ڈٹھاتے بگو کوں آکھیس۔
 "وئے بگو آ۔ لے اپنا بکرادیرے نے پچا تے ڈو لکڑیں وی۔ تے جلتی
 نال انہاں کوں کوہنا۔ وئے جن دوا۔ توں اپنے گھروں ڈو کلو دیسی گھن
 تے ادھن اٹا چا۔ وئے راضی کتھاں لے۔ اچھا لے کھڑے۔
 وئے راضی آ۔ توں آج داسا را ڈودھ دیرے تے گھن آ۔ ڈو کلو
 کنے گھٹ ناں ہوے۔ اپنا خورڈا بروی ناں ایڈوں او وڈوں گھن گھنیں تے جلتی آ؟
 بنردار اینیں کمی بے حکم لوکیں کوں ڈتے ول تھا تھیار کوں آکھیس۔

"سینس تھیرے دیرے تے چلو۔ اٹھاں کیا کمی لے۔ آج میڈی دعوت کھاؤ"
 تھا تھیار جہاں گیا جو بنردار وڈے کم دا بندہ رہے۔ ول او سارے دیرے

تے آگے - اُلوں کھڑے بسترے لگے پے ہن - تھا ئیدار تے سپاہی کھڑے
تے بہہ لگے - بنردار ہک مڑھے تے بہہ گیا - باقی لوک زمین تے بہہ رہے
کئی کھڑے رہے تے کئی کم کار چ بھونچ دھر کٹ پے لگے - اتنے راج شرو تے
خانہ وغیرہ سپاہی دیاں چیزاں گھن تے آگے - ہکراتے لکڑی کٹ پے لگے - جیرا بھگ
دے دورے کون بگڑے لائی پیا ہا - تے کہیں کہیں ویلھے او حیفم دا چرٹ بناتے
نشہ سپاہی کوں بڈیندا ہا تے اسوڑے تے سوڑا پیا لیندا ہا -

بنردار نشہ سپاہی کوں آکھیا "سیں خان صاحب اپنے کئے ولایتی پاٹی دا انتظام
وی ہے جیہکرا دندا شغل کرو تاں بند و بست کراواں"

نشہ سپاہی نشہ راج لگھ ہا تے اکھیں مڑ تے آکھیں -

"سٹیں اسال تاں بس ایہو شغل کریندوں - تساں وڈے صاحب (تھا ئیدار)
کئے کچھ گھنوں - اولے ولایتی پاٹی دا شغل فرمیندے ہوندن"

تھا ئیدار کچھ کھلیا تے آپ اسی آلا پیا "کیوں ناں بنردار صاحب - اسال
تہا بڈی گالھ بھلا سٹیں - اے شغل وی ضرور کرلیوں - تساں او چو اگھنوتے بھگواس
وی بنوا گھنوں" تے ول اے سارا انتظام بھی گیا -

روٹی مانی دا انتظام تھی گیا تے ، ول ساریں لوکیں کوں پرے کھڑا کر ڈتا گیا
تے آکھیا گیا جنہیں روٹی میں کھا دی او گھروں و نہج تے روٹی کھاتے ہلتی آویجن -

سالم بھناں ہکرا ہا - کرسیاں کوسیاں تے شوکدیاں لکڑی دیاں بوٹیاں ہن - سپاہی
ہک ہک بوٹی دی خبر گھندے پے ہن - تھا ئیدار تے بنردار دے اُلوں روسٹ رکھیا گیا
کئی آدمی بھیج بھیج تے خدمت کریندے کھڑے ہن - مارکہ ہو ریں خوب لاتاڑتے کھا دا
جہیں ویلھے منہ تیش بھرتج گے تاں بڈکار مریندیں ہوئیں اُٹھئے تے ہٹن کھڑ گے -
پیڑیاں بھاتے وڈے وڈے سوٹے مالٹ پے لگے -

ایندے بعد ولایتی پاٹی دا شغل شروع تھیا تے ساریں راج تے پیتونے -
ول بے سدھن تے بسترے تے اُٹھئے - دستے آئے جوان بڈو بڈو تھتے تے انہیں کوں

مروڑے ڈیوٹ بہہ گئے۔ تھانیدار کوں چار بندے پے زور ڈنڈے ہن۔
 سویرے اٹھی تے ناشتہ کوں دے بعد تھانیدار اپنی تفتیش تے کارروائی
 شروع کیتی۔ سپاہیں سب کوں دیرے سنے ہار کڑھ ڈتاتے آپ دروازے
 تے دیرے دے پاروں چدھااں دیوٹی تے کھڑے تھی گئے۔ کہیں کوں اندر آدی
 دی اجازت ناں مئی۔

پہلے تھانیدار تے مہر دار گالہ جھاڑ کیتی۔
 مہر دار اکھیا جو سیں اے شک دا پرچہ اے کیا پتہ پیر و چوری کیتی اے
 یا ناں۔ تسال امتحان تکلیف کر کوں دا انعام کھنوں۔ بیا ہن کیا دوتے تکلیف
 کر سوں؟ تھانیدار جواب ڈتا۔۔۔

”سیں سرکاری کارروائی تے پوری کرنی ہوندی اے۔ آخر اسان وی حکومت دی
 تنخواہ گھنوں۔ ول وی تسارڈا اکھیا ناں شیندے۔ تسال اینویں کرو بگو کہنے ہزار گھن
 ڈیوٹے سپاہیں کوں وی سو سو روپیہ ڈیو۔ او شدرے وی تکلیف کرائیں۔“
 بگو کوں تفتیش واسطے اندر سبڈوایا گیا۔ او شدرڈا کھدا حاضر تھیا۔ پاروں
 لوک وڈے پریشان تے ڈریے کھڑے ہن۔

تھانیدار وڈا کاڑیا بیٹھا اے مہر دار اوندی منت کریندا بیٹھا ہا جو سیں اے
 غریب لوک ہن۔ تسال انہاں دی تفتیش ناں کرو۔ تسال جینویں حکم کرو اے پورا
 کر لیں۔ پر تھانیدار صاحب دی کاوشناں پی لہندی ہئی۔ اوں اکھیا۔
 ”سیں مہر دار صاحب۔ تسال میکوں مجبور ناں کرو۔ حکومت کوں وڈی طاقت
 ہوندی اے۔ اے جہیں دے گل، پچ ہتھ گھتے اونڈا ساہ کڈھ گھندی اے۔
 پر میں تہاڈی منت منینداں۔ تسال بگو کوں پرے گھن وینجو۔ ایں کوں جان
 چھڑاؤن دی گالہ ڈساؤ۔“

مہر دار بگو کوں پرے گھن گیا تے اوں کوں اکھیس تو فوراً ڈوہزار دا انتقام
 کر اے سٹن تے او ڈاڈھا میران تے پریشان تھیا۔ اوں شدے دے گھرتاں

ہک روپیہ دی ناں ہا - اونہر دار دے پیریں ٹھہرے پیلتے آکھیں۔ جوئیں
پیسے تھوڑے کراؤ۔

آنہر مار مریدیں تھانڈار پنج سوتے راضی تھیاتے پنجاہ پنجاہ روپیہ ہر سپاہی
کوں ڈیون تے گالھ مکی۔ ول ہنر دار اپنا ہنر داری داسور روپیہ دلایاتے اینویں ساڈھے
اٹھ سو روپے بنیے۔ بگوشہ گھرا گیا۔ ذال کوں ڈسالیس۔ بوہیں پریشاں ہن
جوکھیں کنے پیسے منگول۔ گھروالی آکھیا جو ہک کراہا او تاں اے کھا گھن۔ باقی ہک
ہکری اے، اینکوں وچ۔ میڈے کنیں پچ ڈو والیاں ران۔ اے وی وچ۔ ہیا
اکھا ہوں اُدھار منگ۔ بگوں بھ دھک کیتی تے وڈی مشکل نال پیسے بناتے گھن
آیاتے ہنر دار کوں آن ڈتے۔ اوں اپنا ہنر داری داسور روپیہ اپنی جیب و رکھیا۔ باقی
پیسے تھانڈار تے سپاہیں کوں ڈتوس۔

ول گھوڑیاں سنجھیاں گیاں۔ تھانڈار تے سپاہی گھوڑیں تے چڑھیں
تے ہنر دار کنے موکھا دن بگے۔

ہندو جہندی چوری تھی، ہی او تھانڈار دی گھوڑی دے اگوں آیاتے
پچھیں۔

”سیں میڈی چوری داکیا بنائی دیندے“

تھانڈار اوں کوں کا ورنال ڈٹھاتے آکھیں۔

”پرو تید اچور کوئیں۔ اساں وڈی تفتیش کیتی اے“

”سیں جیکر سپرو چور کرنیں تاں بگو کنے وڈھی کیوں گدھی ایلے“
تھانڈار کنے ایندا جواب ناں بنیا۔

اتنے اچ ہک ٹانگہ آگیا۔ اوندے پچ پرو دی ہن آل وستی دے

بندے ہن۔ انہاں بندیں زخمی تے بہوش سپرو کوں ٹانگے کنے لہاتے ہک کھٹ
تے سٹھایا۔ بگوزر زور نال روٹ بچے گیا۔

پرہوں وستی دابنر دار جہاں پرو دے نال آیا اوں بگو کوں آکھیا۔

” بگو آ۔ ناں رواد آ۔ پیر دھڑے کئے ہاں لے۔ اسان تاں تیرے
 مٹھرائیت اوں جو پیر و جیہا دلیر تے جو ان تیرا پتر لے۔ رات اسادھی و سہاں
 ڈاکر پیا ہا۔ پیر و اٹھا ہن اپنی بھینج دے گھر ہا۔ او کلہا ڈاکواں دے اگروں
 ڈٹ گیا ہا۔ وڈی بہادری نال لڑیے مہڑیے آخر دی باقی سارے ڈاکروں
 کُں بھجائیں۔ اینکوں ڈھیر بھٹ آئے۔

پیر مرآلا دھک ڈاڈھا لگیس۔ اسان ایندے وال وال دے مٹھرائیت اوں
 این اسادھا مال تے عزناں بجایاں بس
 مہن سارے لوک پیر و دے اوتوں کھڑے ہن تے اوں کُں وڈے ادب تے
 احترام نال پے ڈیکھدے ہن۔

ڈو جھی دسی آ لے ہر وار تھا ئیدار کُں ڈھٹا تاں اوں کُں ملیا تے پچھیں۔
 ” سئیں تہا ڈاکینویں اوں تھئے“

تھا ئیدار سر تے سیٹا تے کچھ جواب ناں ڈئس۔ اوں تھوڑی دیر کچھ سوچنیدا
 رہیا تے دل گھوڑی کئے تے لہ آیا۔ ہو لے ہو لے مڑ و پیر و کئے آیا۔ اوں دے سر
 تے ہتھ پھیریس تے آکھیس۔

” شاباش ای پیر و آ۔ آفرین لے تیکوں۔ تیں او کم کیتے۔ جہا اسان دی
 نین کر بگدے تیں جیہا عزناں تے مال دار کھولا تاں ہر کوئی ہو لے۔
 میں تیرے اگروں بہوں شرسا آں“

اے اکھ تے اوں اپنی جیب ”چ ہتھ ماریا۔ او جہرے پیسے لگی
 کھڑا او کڈھ تے پیر و دے سر ہانے رکھو لسن تے دل اپنی طرفوں ہک
 سور و پیا انعام داوی ڈئس۔ دل اوں لوکیں دے سامنے آکھیا۔

” بھراؤ میں آج تہا ڈے سامنے وعدہ کرینداں جو میں کڈا ہن وڈھی
 ناں گھنساں تے ناں کہیں ہئے کوں وی گھنن ڈیساں۔ انڈسٹریس میکوں
 معاف کرے۔ اٹھاں تاں میں حکومت دے زور تے ڈاڈھا بنیا و وال

پر ڈیہارے قیامت دے میں کہیں کہیں واجب حساب ڈلیساں ؟
 تھا ئیدار صاحب ہنٹ ہک فرشتہ پیالگدا ہاتے اوندی عزت تے احتلام
 نوکیں پُچ ودھ گیا۔ لے حال ڈیکھ تے سپاہی وی گھوڑیں کنے بہ آئے
 انہاں وڈھی آئے پیسے پرو دے سر لٹے رکھ ڈتے، تے اگی تے وڈھی تاں
 گھنٹ دا وعدہ کیتا تے اکھیا۔

”اگی تے ظلم ناں کرلیوں تے انصاف ودھیوں۔“
 دل تھا ئیدار تے سپاہی سب کنے مُکلاتے گھوڑیں تے چڑھتے روانہ
 تھی گئے۔

پروستی دا بندہ دار۔

نشی

انشی وے موا۔ ڈوپر ڈہنہ دے تھی بکن۔ توں حالی تائیں منجی ملی ستاپیں۔ جنت اپنے پے جانوں کوں جاگیندیں آکھیا۔

”اوں۔ آں۔ ناں۔ تنگ ناں کر۔ ہالی ناں میڈی مند روی پوری نیں تھی۔“ اوں اکھیں موٹہندیں ہوئیں منہ وٹ تے آکھیا۔

”ہنٹ انٹی وی پو۔ پتہ نیں تیکوں کڈاں سمجھ امے۔ چوی گھنٹے تمبلیاں اکھیں میٹیاں رہندن۔“ جنت اوندی سوڑ پرے لہاشی تے ڈو ترائے دندھوے ڈوٹنس۔

”ہائے ہائے۔ میں اکھینداں تیکوں میں ناں کہہا خدا کی ویر پے بگے۔“

اوں گر ٹی وٹ تے سمہن لگا۔

”میں تیکوں ہنٹ سمہن اصل ناڈیاں۔“ اے آکھ تے جنت اوندی گردن عرج تھہ پاتے اوں کواٹھا پلہایا۔

”لہی خدا دی مار۔ توں ناں میڈے پچھوں پے بگئیں۔“ اوں اکھیں ملہندے ہوئیں آکھیا۔

”گھر عرج اٹے دی ذری کوں نیں تے ناں دال مرچ اے۔ توں آکڑیا تے ستاپیں۔ باہلانٹے کوں۔ ہیں نٹے تیکوں تباہ کر چھوڑے۔ توں کئی کم کاردانیں رہ گیا۔“

جنت اپنے ڈکھ رووٹ پے گئی

اوں شدی دے ڈکھ اپنی جاہ تے ٹھیک ہن۔ اووٹے شے عرج جانوں ناں پھس گئی ہائی۔

جانوں منڈھ لاد اچند راہا۔ اوں دے جرے لکھن ہن اوں کوں کوئی اندھی کالی وی ناں ملے۔ اووا راہو باز، کم چو رتے نشی ہا۔ اوندے پو ماہ سوچیا ہوا بندیں شادی کر ڈیوں

تاں اے آپے سمجھ ویسے۔ پر او شادی دے بعد وی تاں سدھریا۔ پیو ماہواؤھی کو شش کیتی
جواو کئیں کم کار عیج لگ ونچے۔ آخر انہاں تک تھی جانوں تے جنت کوں ادھار کر دتا
تے ہک کچاڈھا کوٹھا انہاں کو ڈے ڈتوئے۔

پہلے تاں کئی ڈینہہ جانوں محنت مزدوری کر ادا ہا۔ ایویں ادھ بکھ تے ادھ ترہیہ
تاں گزر رویندی ہائی۔ ول او اپنے پہلے حال تے آ گیا۔ ہن او پکانشی بھنگائی تے جوا باز بن
گیا ہا۔ کئیں ڈینہہ تاں او کجھ جوئے کئے پیسے کھٹا ادا ہاتے بکڑا ہیں اپنے کپڑے وی
لو ادا ہاتے چو تاکڑھ تے گھران کھڑا ہا۔

جنت ڈاؤھی دھاڑ پٹ کیتی پراو تاں سمجھتا ہاتے تاں سمجھیا۔
کئیں ڈیہاڑے جنت مجبور تھی تے ہن گھریں عیج کم کرے ہاتے اتھوں دال روٹی گھن
تے آپ کھاوے ہاتے جانوں کوں وی کھاوے ہا۔

جنت بیہوں وفا آلی تے فرمانبردار زوال ہائی۔ پر جتنا او بھاوٹن آلی کریندی ہائی جانوں
اتنا کم دا کڈھو ڈویندا تھیندا ہا۔ کئیں محل تاں نشے عیج ابجھا ککھ تھیا پیا ہوے ہا جو جنت
کیں گھر کئے دال روٹی گھن آوے ہاتاں او وڈا اکڑتے آکھے ہا ”جنت تیکوں پتا
نی۔ میڈا تاں جان محمد خان اے۔ اے میڈی بے عزتی اے جو توں پے گھریں کئے منگ پن
امدی ایں۔“

”تے ول توں کما۔“ جنت او کوں چڑھتے جواب ڈیندی ہائی۔

”اے میڈی شان اے جو میں مزدوری کراں۔ میڈا کیڈا تاں اے۔ کماوٹن آلی
گلیہ کریندیں تیکوں شرم فی امی۔“ او وی چڑھتے جواب ڈیندا ہا۔ ایویں اے جھپٹا
ودھ ویندا ہا۔ تے ول جانوں او ندے والیں کئے وٹھ تے ڈھاتے ڈوچار کھلے مار ڈیندا ہا۔ پہلے
تاں تاں آلے آتے انہاں کو چھڑا گھندے ہن۔ پر روز روز دے جھپٹے کئے او وی
تھک گے۔ ہن تاں اے انہاں تماشا بن ویندا ہا۔ مہتھوں جانوں کو چمک ڈیویندے ہن تے
اکھندے ہن۔

”واہ بھی واہ۔ اے جان محمد وی شان اے جو اے کماوے۔ جنت تاں ہروں بھروں ایندے
تاں جھپٹا لیندی اے۔“

اے گلیہ سن تے او بیاضینہہ تھی ویندا ہاتے جنت تے کھاپٹ گھندا ہا۔ اہ جنت

اوں کوں زوریں نال اٹھایا۔ کجھ لعنت ملامت کجھ سمجھاوَن نال اواٹھی تے تیار تھی گیا
جو اواج ضرور مزدوری تے ویسے۔ ویندیں ہوئیں آکھیا۔

”جنت میڈی پٹھی تھپ چھوڑتے دعا کراچ کوئی چنگاں دا لگ پوے تے ول ڈھیر سارے
پیسے آن ڈیال۔“

”توں اے دا آلے کم چھوڑ ڈے تے اپنی محنت مزدوری کر“ جنت اوں کوں
سمجھیندیں آکھیا

جانوں کوں گے ڈو کھنڈے وی نال تھئے ہن جو ہک آدمی بھجدا آیا تے جنت کوں
آکھیں جو جانوں باہر بگلی عچ نئے عچ دھت رستے تے ڈٹھاپے۔ او شودی بھجدی گی ونج
ڈیکھے نال جانوں ہک جاہ تے گپ عچ لتھڑیا پے۔ اوں کوں اٹھالیں کجھ اوندی جھنڈک
پھوک کرتے اوں کوں گھر گھن آئی۔ جھپٹا ڈھکھدا ہا، کھلدا ہا۔ لو کیوں وی
کھل تھی پی حالی پر جنت دے دل تے گزردی پی حالی۔ گھر آتے اوں کوں کھٹے
سمھالیں۔ ٹھڈا پانی پلاں تے اوندے نئے تروڑن دیا ترکیاں کیتونس۔ جڈاں اوندانہ
لہر گیا تے اوں کوں ہوش آیا تال جنت اوں کوں پچھیا۔

”توں گیا تال کماون حادیں تے ول کمری حالت عچ گھر آئیں“

”سائن میں تال کماون ویند اپنا ہم۔ پردگ عچ بھتوتے کٹومیکوں مل گے تے زوریں
نال اپنے آستان تے گھن گے تے ول اوں نامرادیں میکوں بھنگ پلاڈی“ جانوں شر مسار
تھیندیں آکھیا۔

”اللہ کرے بھتوتے کٹودی چنگھ بھجے۔ اوموئے نال آپ کم کار کریندن تال تیکوں
کوئی کم کرن ڈیندن۔ توں سنگی کجھ دھارین موئے نشنی کہیں جاوے“
اوں بھتوہو ریں کوہنہندیں ہوئیں آکھیا۔

”ڈیکھ جنت اومیڈے یاران۔ بھاویں ججھے وی ہن۔ توں انہاں کوں کجھ آکھوئی تال
ٹھیک نال ہوسی“۔ جانوں کوٹھنہندیں ہوئیں آکھیا۔

”میں انہاں کوں کیوں نال پلاں۔ اونا مراد آپ تال برہوتھے پر تیکوں وی بگل چھوڑو
تے“۔ جنت دی کلوڑ عچ جواب دتا۔

تے ایویں الیندیں الیندے انہاں اول جھپٹا اٹھیایا تے آخر عچ جانوں کھالما کھدا۔

اگلے ڈینہہ جانوں سویرے اٹھی کھڑا تھیاتے جنت کوں آکھیں ”بھلا تھیوی۔ میں اچ
مزدوری تے وینداں۔“

جنت اے سُن تے خوش تھی گی تے جانوں پاہر گیا پیا۔

جنت اپٹیاں چاندی آلیاں والیاں سمبھالے تاں او غائب ہن۔ او سمجھ
گی جو اسے جانوں چا گیا ہو۔

او تیکھے تیکھے بھتو دے گھر گی۔ ڈیکھے تاں جانوں اتھاں وڈی پھوت بنائی بیٹھے
- بھتو تے ڈو چار بے نشی وی پڑی لائی ہنٹھن۔ دیسی ٹھرتے آلی شراب بیٹھے پیندے
ہن

جانوں نئے عچ گکھ تھیاتے بیٹھا کھیندا ہا۔
”پیوئے پترو۔ اچ جان محمد مال اے۔“

جنت بھتو کوں ڈاڈھا پٹیتے تاں چھوڑیں اوندی ماہن۔ پر تاں اوند آگھاتے تاں
چچھا ہا۔ او جانوں کوں گلہندی گھر گھن آئی۔ والیں دے پیسے کئے ڈو ترائے روپے
جانوں دے کھیسے عچ ہن۔ او کڈھ تے وال اٹا گھن آئی۔ اوں کوں والیں دا ڈاڈھا
ارمان ہا او شدی روندی ہائی تے مانی وی ہکندی ہائی۔ آخر اوں رو دھوتے مانی پکائی۔
آپ کھادی تے جانوں کووی ڈتس۔

او مجھیں کوں وٹ ڈے تے بگٹ تے بگٹ مارن بھہ گیا۔ جنت او کوں رو
روتے خدا دے واسطے ڈتونس تے ڈاڈھا سمجھالیں جو محنت عچ برکت اے۔ جے گھر عچ
دائے ہون تاں لوک وی عزت کریندن تاں تاں سمجھدن اے بچے تے بو کھڑی ان۔
پراوں تے کجھا اثر نہ تھیا۔

جنت کئے ہک ککڑ ہائی جھڑی اوں کوں اوندی ماڈتی ہائی۔ ہیکس دی نشانی ہائی۔
ہک ڈینہہ جانوں او ککڑ پکڑ بغل عچ لکاتے گھروں کھسک گیا ول بھتو دا دیسی دا روہا
تے جانوں دی ککڑ ہائی۔ نشانی یاریں دی دعوت تھی گی تے نئے پتے بگ بے۔ ہن انہاں
دیاں گلہس سُن آلیاں ہن۔

”میں ہم تاں بادشاہیں و بادشاہ۔ پر ہن قسمت کوں ودا ہنٹھنداں۔ نئے دے پیسے وی کھنی
- بھتو ٹھڈا ساہ بھرتے آکھیا۔“

”میکوں مانولی ڈیندی حائی۔ جو میڈا جان محمد وڈا افر بنسے۔ تے حسن وداں لو کیس دے

کھلے کھمدا۔“ جانوں اپناؤ کھ رٹاں۔
 ہک ڈینہہ پہوں سویرے جانوں گھر کنے نکل گیا۔ جنت سمجھی جو شیمت او کھاؤں بے۔ اور
 ڈوپہریں کوو لیا تاں چار پنچ نشی بھنگتی یا روی نال ہانس۔
 جنت کاو رٹاں بچھیا

”جانوں۔ انہاں مویاں بھنگیاں کو گھر کیوں گھن آئیں“
 ”او۔ مائی۔ آج کنے اسماں ایس گھر دے مالک اوں تے بیا.....“ بھتو نشے عچ جھوٹے
 کھمدیں ہوئیں آکھیا۔

”تے بیا کیاوے نامرادو۔ نکو میڈے گھر کنے“ اوں کاو رٹاں آکھیا تے بھتو کوں دھکا
 ڈتس تاں او اتھ دھچ پیا۔

”جانوں توں روک ڈے ایس کوں۔ اسماں گھر دے مالک تھی تے وی دھکے پے
 کھمدوں“

جانوں اٹھی تے کپڑے چھنڈ کھمدیں ہوئیں آکھیا۔
 ”جنت میں اے گھر جوئے عچ ہارا یاں تے..... تے.....“ جانوں ابگی تے کجھ آکھن
 چاہندا ہاپر آکھ تاں پیا سبگدا ہا۔

”تساں اے کیا تے۔ تے لائی کھڑو“ جنت کٹو کوں دھکا مارٹن واسطے اوں ڈے پھری ادبج
 تے پرے تھی کھڑا۔

”جنت مائی اصل عچ گلہ اے ہے جو جانوں اج تیکوں وی جوئے عچ ہار آئے“ بھتو
 اصل گلہ ڈتسائی۔

”کیا اے سچ اے وے جانوں۔ اے میں کیا پی سندی آں“ جنت اوں کنے پچھیا۔
 ”اے سچ اے جنت۔ بس اج میڈی قسمت اچھی ناں حائی۔ تاں تاں اتھاں اج میڈیاں چار
 زالیں ہوں حاسر میں تیکوں وی ہار آیاں“ جانوں سر تلے سٹ تے آکھیا۔
 ”اچھا اے گلہ اے“ اوں متھے تے وٹ پاتے کاو رٹاں آکھیا۔

ہن جنت دی غیرت تے اوند اغمہ ودھ گیا ہا۔ اوں کوں مرچاں کٹنی آلی موہلی کا
 مگدھی تے جھل تے ڈو سیٹو نس بھتو دی چیل تے۔ اوہائے اباوے میں مر گیا آکھ تے

زمین تے ونج ڈٹھا۔ ول جنت ڈو جھیں کوں وی ہک ہک موہلی جمائی تے انہاں عچ دھاڑ دھاڑ پے لگی۔ جانوں اے ڈیکھ تے بہوں غصے عچ آ گیا تے ہک زور آلی چمٹ جنت دے منہ تے مار لیں۔ اوڈو طہری اوڈے ونج ڈٹھی۔ ہن اوندی حالت ڈیکھن آلی حالی ڈکھ تے غم عچ اپنے آپ مر لگی او جان محمد جو اوندی عزت دار کھوالا آپ ای اوند اسودا کیتی کھڑے او تھوڑی دیر سوچندی رہی تے ول کوئی فیصلہ کرتے اٹھی کھڑی تے جانوں کوں آکھیں۔

”ڈیکھ جانوں۔ میں تیلہی ذال ہم تیلہی عزت ہم۔ ہر ڈکھ تے مشکل عچ تیلہا ساتھ ڈتے۔ میں اچ تائیں نال اپنے ماء پیوتے نال کہیں بے کوں اپنا حال ڈسائے جو میں تے کیا گذر دی پئی اے۔ پر توں بے وفاتے بے غیرت نکلتیں تے ہن تیں بے غیرت کنے چنگل اے جو میں بھتو ہو ریں نال لگی ونجال جانوں تیں میڈے نال ٹھیک نہیں کیتا۔ اچ میکوں یقین تھی گے جو نشئی تے جوئے باز انہیں عزتیں داوی خیال نی کریدے تے سب کجھ داتے لاڈیندن۔ پر یاد رکھ جانوں توں ہک ڈینہہ پر تیسیں تے ول جنت میں ملٹی۔ میں تیلہے گھروں بیا کجھ نہیں چاتے ویندی پر اے موہلی چائی ویندی آں۔ میں اتھاں انہاں نامراویں دی خبر کھندی رہساں جو اے کیوں نشہ کریدن تے اپٹیاں عزتاں دا تے لیندن“

جنت دے تھہ عچ موہلی ڈیکھ تے بھتو ہو ریں کنہیں کوہتھ لاتا تے آکھوئے
”نال بابا۔ اسلڑی توبہ۔ اے ڈائن اساکوں نی پجندی یے“

ہن جانوں دیاں وی اکھیں کھل گیاں ہن۔ جنت ٹرٹ لگی تاں اوند ابلکٹ نکل گیا تے روتے آکھیں

”جنت کھڑونج۔ میں تیکوں نال وچن ڈیاں۔ میں جے تائیں نشئی تے بے غیرت ہم تاں ہم۔ اچ میکوں کھل آگئی اے۔ توں میکوں معاف کر ڈے“ جنت اپنے فیصلے تے قائم رہندیں ہوئیں آکھیا۔

”میں انہاں دے نال ضرور ویاں“ اوں موہلی کوں بغل عچ کیتا

بھتو، کھوئے ڈو جھیں آکھیا

”جنت بی بی تائیں اسلڑیاں آکھیاں کھول ڈتن۔ اساکوں وی معاف کر ڈے اچ

کنے توں اساڈی بھینٹن ایں۔ اساں تہیڈے اگوں وعدہ کرنیڈوں جو ہن اگی تے کڈا ہیں
وی نشہ ناں کریسوں۔ تے محنت مزدوری کرتے عزت تے حلال دی روٹی کمہسوں“
اے آکھ تے انہاں جنت دے سر تے ہتھ رکھ تے اوں کوں بھینٹن پٹا رگدھاتے محنت
مزدوری کرنی تے نشہ ناں کرن دا وعدہ کیتا۔

اوو بچن لگے تے انہاں جانوں کوں آکھیا۔
”ادا جانوں۔ اچ اساں بھینٹن جنت دا آکھیا منہسوں تے ہن اساں محنت مزدوری تے
ویندے پیوں“

جانوں انہاں کوں آکھیا
”بھراؤ۔ میں وی تہاڈے نال محنت مزدوری تے چلداں“

او سارے ہک نویں عزم تے ارادے نال گھر کنے باہر نکل گے ہن جنت وی خوش تھی
گی حال تے او خوشی خوشی اپنے گھر دے کم کار عچ لگ گئی۔

پٹواری

”سائیں چیئر مین صاحب۔ میں تسا کوں مبارک باد ڈیون آیاں۔ تے۔۔“ کالو مبارک باد
ڈے تے بیا کجھا کھیندا ہویا چپ کر گیا۔

ملک غلام حسن رکھل تے مبارک باد قبول کیتس تے وڈی شفقت ناہجھس۔
”کالو بیا سنا حال احوال۔ توں کجھ آکھن چاہندیں“

ملک غلام حسن یونین کونسل دانواں چیئر مین بنیاھا۔ اوں ووٹ کھندیں وقت
لو کیں نال وعدے کیتے ہانس جو میں جت گیا تاں اتھاں ہر طرح دا ظلم تے نا انصافیاں ختم
کر ڈیاں۔ تے ہن اوندی کوشش هائی جو او اپنے وعدے پورے کرے تے غریب
لو کیں دے ڈکھ تے مشکلاں دور کرن دی کوشش کرے۔

”سائیں۔ پٹواری صاحب تاں میکوں رول گھتے۔“ ہن میکوں پالیں دا پیٹ پالٹ وی
مشکل تھی گے۔“ کالو اپنی مشکل ڈسیندیں ہوئیں آکھیا۔

”او کیوں کالو۔ اسال وی سٹوں“ ملک صاحب اوں کو تسلی ڈیندیں ہوئیں آکھیا۔

”سائیں۔ پٹواری صاحب میں کنے پوری دانی دی منگی هائی۔ میں ڈے نیں سبھا۔ تے ول
میں تے پندرہ سو روپے ٹھیکہ آگے۔“ کالو اپنا ڈکھ سنایا۔

”کالو۔ اے تاں تیں تے ظلم تھئے۔“ ملک صاحب افسوس کریندیں ہوئیں آکھیا۔

”سائیں۔ میڈی بیچ ایکڑ زمین کل اے۔ انہاں عچوں وی ڈو غیر آباد ارن کیوں جو

میکوں انہاں اپانی داوارا نیں ملدا۔ باقی کجھ ایویں تھوڑی جہی فصل تھی ہائی۔ تے
ہن اتنا سارا ٹھیکہ آگے۔ پورے پندرہ سو۔ سائیں گھر دے ٹر پٹروی دیچاں تاں ول

وی اتھے پیے فی ہڈے۔“ کلا روئیں ہوئیں آکھیا۔
 ”سائیں! اے پٹاری لوک تل وڈے ظالم ہوندن“ ڈیڑو آکھیا۔
 ڈیڑو جہرا کجھ دیر پہلے آتے سلام کرتے ہٹھاھا۔ او کلاودی جگہ سٹدار ہمارا۔
 ڈیڑو جہرا ہوں چھوٹے قد و اچا۔ او حلوڈا روٹی۔ سچ آلی جگہ تل منہ تے آکھ ڈیڑاھا
 ”کیوں وڈے ڈیڑو آ۔ تیکوں کیا تکلیف تھی گی اے پٹاری صاحب کتے۔“
 ملک صاحب کھلایں ہوئیں بچیا۔

”سائیں میں بندہ ہل سچ آلاون والا تے ہیں سائے میں کیس کوں میں بھدا۔
 پٹاری صاحب میں کتے ہک بکری واک لیلادی رگدھی وڈے۔ تے کموی میں کریدا“
 ڈیڑو اپناڈ کھنایا۔

”وئے تیدا کھپا پٹاری صاحب کتے کم بھیلو وے۔“ ملک صاحب اوں کتے بچیا۔
 ”سائیں۔ میڈے ڈاڈے وڈے تل بیٹ آلی زمین تے ہکو گھانکتے۔ حق میں ای انماندی
 کھلی اولاد تے وارث آں۔ میں پٹاری صاحب کتے اوڈا پرچہ پٹا وڈا اونٹ چاہنداں“ ڈیڑو اپنی
 عرض پیش کیتی۔

”آج کل پٹاری صاحب نظر نہیں ادا۔ میں وی اوں کوں ملتاھا۔“ ملک صاحب آکھیا۔
 ”سائیں! اوں کوں اچ جام کریم بخش وے گھر دعوت اے۔ میں اوں کوں حق اتھاپیں
 ڈیڑو اپناڈ پٹاری صاحب دا نشان پتہ ڈیڑو سلیا۔
 ”میڈا خیال اے۔ اسل اوں کوں اتھاپیں تل تے تل رکھندوں۔“ ملک صاحب صلح
 کریدیں ہوئیں آکھیا۔

”جیاسائیں۔ تل وی اوں تل بگل کر گھنوں۔ تے اسل وے کموی نکل امن۔“ کلاونت
 کریدیں ہوئیں آکھیا۔

”اچھا دل چلو۔“ ملک صاحب تیار تھی گیا۔ او جام کریم بخش دے ویرے ڈیڑوں ٹرے۔
 ”بسم اللہ۔ ملک صاحب۔ مبارک کل ہوں۔ میں تیار ودا ہم جو مبارک کل ڈے آواں۔“
 پٹاری صاحب۔ ملک صاحب کو ملدیں ہوئیں آکھیا۔
 ”تل سائیں وڈے لوک او۔ ہیں واسطے اسل خود حاضر تھی گیوں۔“ ملک صاحب
 کھلایں ہوئیں آکھیا۔

”سائیں اے تال بادشاہ ہن۔ زمین دے بادشاہ۔“ ڈیڑو وچ عچ الایا۔
 ”وئے ڈیڑو آ۔ توں مہکوں اتھال وی تال چھو ڈیوای۔“ پڑاری ڈیڑو کوملدیں ہوئیں
 آکھیا۔

”سائیں جتھال تال ہوؤ۔ اتھال وڈے کھائے ملدن۔ اے گکڑیں شکڑیں“ ڈیڑو جواب
 ڈتا۔

”وئے توں چپ تال کرہیں۔ توں تال میڈے پکھوں لگ پیں۔“ پڑاری ذرا
 کوڑیں دیں ہوئیں آکھیا۔

”سائیں غلطی تھی گی اے۔ معافی ڈیو“ ڈیڑو ہتھ ہدھتے آکھاتے سارے رکھل پے۔
 ”سائیں ملک صاحب اسال تال خود حاضر تھیون آلے بندے اوں۔ اپنے دیرے
 تے سڈواؤھا۔ اے ڈیکھو تال۔ اچ جام کریم بخش دے دیرے تے حاضر تھی گے۔“
 پڑاری ملک صاحب ڈے منہ کریندیں ہوئیں آکھیا۔

”جیا سائیں۔ اے ڈیکھو تال چار گکڑیں بھنیاں ہویاں رکھن“ ڈیڑو بوٹیں کوں
 تاڑیں دیں ہوئیں آکھیا۔

”وئے ول بول پیں۔ توں تال میڈی کڈھ لگاودیں۔“ ہن تہڈا بندہ بستوی کرٹاپے گیا۔
 پڑاری ول کوڑیں دیں ہوئیں آکھیا۔

”سائیں غلطی تھی گی اے۔ اس وارتال معاف کرڈیو۔ اگی تے تال بولیں۔“ ڈیڑو
 پڑاری وی پیریں تے ہتھ رکھاتے معافی منگن لگا۔

”سائیں۔ ایجے ڈاڈے دی زمین کئی اے۔ اس شدے کوں ہوں زمین دا پرچہ ڈیوھا۔“
 ملک صاحب ڈیڑو دی سفارش کیتی۔

”ڈو کنال تال کل اے۔ ول اے خرچہ وی نہیں کریندا۔“ پڑاری جواب ڈتا۔

”سائیں۔ ہک لیلا تال بھری وداں۔“ ڈیڑو جلتی تال بول پیا۔

”ول۔ ول۔“ پڑاری اوں ڈے کلوڑ تال ڈٹھا۔

”تال سائیں۔ ایجا کم کرڈیو۔ اے بندہ تال چھوٹا اے پرچہ وڈے ول والا۔“ اے

کالو شد او وی روند او دے۔“ ملک صاحب انہاں دی سفارش کیتی۔

”سائیں ملک صاحب چٹ پنج نہیں سہندا پنجاہ سہندے تے ایہو کالو دا حال اے۔“

پٹواری ر مزعج گالھہ کیتی۔
 ”سائیں میں مٹن پندراں سو کتھوں آناں۔ نمبردار تاں میڈی کڈھ لگاودے۔“ کالو ہتھ

بدھ تے اپنی مشکل بیان کیتی
 ”کالو بھراجرا قلم و ہتھہ بگیاوتاں بھرٹاں ہمسے۔“ پٹواری چٹا صاف جواب ڈتا۔

”ول وی سائیں کوئی راہ کڈھوھا“ ملک صاحب سفارش کیتی۔
 ”سائیں ملک صاحب۔ چاٹدے ہو سو جو ہک دفعہ جہرا ٹھیکہ آونجے تاں او بھرٹا

ہمدے۔ پر میں اتنا کر سبکہ آں جو اے اپنے علاقے عچ میڈی فصل دی اگوڑی کرے۔
 میں ایں کو کجھ ڈے ڈیاں“ پٹواری کالو دی راہ کڈھیندیں ہوئیں آکھیا۔

”واہ سائیں واہ۔ ول وی پرائی کھل لہاتے سخاوت پے کریندو“ ڈیڑوا دھ عچ بول پیا۔
 ”ڈیڑو۔ مٹن تہڈا وی بندوبست کرٹاپے بگیا۔ بیٹ آلی زمین تاں تیکوں جڈاں ملدی ملے
 پہلے اوندا چار پنچ سو مطالبہ تاں بھر آ۔“ پٹواری اپنی طاقت ڈیکھاؤن دا آکھیا۔

”سائیں میڈی ہک توبہ۔ پی توبہ جو مٹن میں پولاں۔ او بیٹ آلاو گھاوی تاں کون بخشاتے
 مطالبہ وی۔ میں ڈو چار مٹن داٹے پالیں کتے رکھی کھڑاں او وی وچن۔“

ڈیڑو ہتھ بدھ تے پٹواری کون پر چیدیں ہوئیں آکھیا۔ پراو سامنے دگ ڈوں ڈٹھتاں ول
 بول پیا۔ ”او۔ او تھ حصیلا راہ اے“

”کتھال اے وے“ پٹواری ٹپ مارتے اٹھی کھڑا تے ویزا تھی تے ہچھیس۔

”سائیں ڈروناں۔ او تہڈا چہر اسی اے گلو۔ پراساڈے واسطے تاں او تھ حصیلا راہ
 اے۔ تہڈا ہی اگوڑی ابجھے رعب نال کریندے جیویں کوئی وڈا افسر علاقے عچ آیاودا

ہو وے۔ کیویں سائیں ملک صاحب میں کوڑتے نیں آلیا“ ڈیڑوا اپنی صفائی پیش کیتی۔
 ”وے ڈیڑو آ۔ توں تاں پٹواری صاحب کوڈرا ڈٹھائی“ چام کریم بخش جہر روٹی مانی لاوٹ
 دے انتظام عچ لگودا اھاو رکھلے ہو لیا۔

اتنے عچ گلو نال آگیا تے سب کون سلام کہتس۔ پٹواری اوں کئے اگوڑی دا حال پچھیا
 تاں اوں آکھیا۔

”سائیں کوئی سو مٹن دے قریب داتے کٹھے کر گدھم۔“ گلو جواب ڈتا۔

”سائیں تاں۔ اے کوڑ مریندے۔ اچ سویرے میں ایندے گھر بگیا ہم۔ کوئی ڈیڈہ

سو من کئے وی زیادہ دوائے ایندے گھر رکھے سن "ڈیڑو دل ادھ مچ پول پیا-اول گلو
کوں آکھن لگا۔

"واہ سائیں واہ-توں وت پڑا ری صاحب کوں پیا کھندیں"

"وئے نامراد آ-توں کیڈے ابگوں آپیں-کوڑناں ماریا کر" گلو ڈیڑو تے اکھیں
کڈھندیں ہوئیں آکھیا۔

"وئے گلو-اے ڈیڑو کوڑنیں مریندا ہوندا-پرتوں اے ڈس اتھاں کیویں آئیں"
پڑا ری گلو کوں آکھیا۔

"سائیں تحصیلدار صاحب دا حکم آئے جو پنجاہ من دانے پچاؤ" گلو جواب ڈتا۔
"ول ڈے آناں او پنجاہ من دانے جہرے میں کئے لکائی کھڑیں" پڑا ری گلو کو حکم ڈتا۔
"اچھا سائیں" اے اکھندیں ہوئیں گلو دا ٹھڈا ساہ نکتا-دل اوں ڈیڑو ڈے ڈٹھاتے
آکھیں

"ڈیڑو نامراد آ اچھا میں تیکوں ڈیکھ گھنساں" گلو اوں غریب تے کاوڑ کڈھیندا ول گیا۔

"سائیں بسم اللہ پڑھو-طعام حاضر اے-گکڑیں کھاؤ میں ہتھ دھواواں۔"

ڈیڑو سامنے رکھی ہوئی روٹی ڈے اشارہ کریندیں ہوئیں آکھیا۔

"آؤ سائیں پڑا ری صاحب آؤ سائیں ملک صاحب-بسم اللہ پڑھو" چام کریم بخش انہاں
کوں آکھیا۔

اودستر خوان تے آبیٹھے-ڈیڑو انہاندے ہتھ دھوائے تے ول پانی پلاون ڈی ڈیوٹی تے
کھڑا تھی گیا کجھ دیر تاں اوں صبر کیتا پول پیا۔

"سائیں میڈے واسطے وی کجھ پکجیو-میں سویردا بکھاوداں" اے آکھتے او اپنے
ڈیڈھ تے ہتھ پھرن پے گیا۔

"آہ-مر-توں کھا-اساڈی خیر اے" پڑا ری کاوڑناں کوں اجازت پڑتی۔

بس موکل ملن ڈی دیر حائی او سرک تے نال رل گیا-ہک گراہا مارلیں تے ہچھن لگا۔

"سائیں پڑا ری صاحب-کل کتھاں دعوت ہوئے" ڈیڑو دامنہ گراہا نل بھریا ہویا ہاتے
مشکل ناں آلایں۔

"وئے توں تاں میڈے پچھوں لگ ہیں-خدا دا ناں من میڈی جان چھوڑ-میں

تسکوں ہیٹ آلی زمین دا پرچہ وی بوندیاں "پڑاری ہوں تنگ تھی تے آکھیا۔ اوں روٹی
کھاؤں ڈوے بعد ڈیڑو کو پرچہ بناتے ڈاتے تاکید کریندیں ہوئیں آکھیں۔
"اے گھن تے میڈی بند چھوڑتے کھسکدا تھی"

"سائیں میں تہاڈا ساری حیاتی تھراہیت رہیاں۔ میں غریب تے ناراض ناں تھیو۔
میں بہوں کم دا بندہ آں۔ ڈیکھو ناں کیوں اچ تہاڈے پنجہ منڈا لے پچام۔ جھڑے گور
رگڑی ویندا ہا" ڈیڑو پرچہ اپنی جیب وچ رکھندیں ہوئیں خوشامد کرن لگا۔
"اچھا اچھا۔ سر ناں کھا" پڑاری اوں چپ کروایا تے ول ملک صاحب کئے بھجھن لگا۔
"سائیں ملک صاحب تہاڈا کیوں آوٹ تھے۔ حکم فرماؤ۔"

"میڈاوی مطالبہ کجھ زیادہ آگے" ملک صاحب اپنے آوٹ دا مقصد ڈسایا۔
"سائیں اے ناں گالہ وی کجھ کہنی۔ میں خود وچ تے جیویں اکھسو اوں کرا آساں"
پڑاری جلتی ناں ملک صاحب کوں یقین ڈیندیں آکھیا تے ول آکھیں
"سائیں تسن پہلے ای ڈساڈتا کرو جو کتنا مطالبہ آوے۔"
"جیسا سائیں ملک صاحب۔ تہاڈا کم کیوں ناں تھیوے۔ سچ آکھئے سیانیں جو ہر کوئی ڈاڈھے
دایا رارے" ڈیڑو ول اوہ وچ پل بیا۔

"چپ وے نامراد آتوں حالی تائیں اتھاپیں کھڑیں۔ بھجدا تھی" پڑاری بہوں کوڑج
تے آکھیا۔

"اچھا سائیں میں جلد اں۔ ہیٹ آلی زمین تے وی قبضہ جماؤنا اے۔ تے تہاڈی دعوت شاد
داوی انتظام کرٹا اے۔ کہ بانگا کٹر پالی کھڑاں" ڈیڑو اے آکھتے وچ بچن لگا۔
"اچھا سن تروا نظر آ۔ تہاڈی دعوت وی کھا گھنسوں"۔ پڑاری اوندی دعوت قبول کر
رگدھی۔

ڈیڑو خوش تھی تے گیا بیا۔

ول کالووی اٹھی کھڑا تھیاتے آکھیں
"سائیں۔ میں تہاڈی اگورڈی تے ونچاں۔"

"توں وی ونچ۔ جتنی زیادہ اگورڈی کر سس تہاڈا فائدہ تھیسے"۔ پڑاری اوں کو اجازت
ڈی کالووی گیا بیا۔

ول پڑاری صاحب ملک کوں زمین دا ٹھیکہ مطالبہ تے عشر وغیرہ بچاؤں دے طریقے
سمجھاؤں پے گیا۔

محبت دی تبادی

”جیویں خیر تے ہے۔ اچ تہاں ابھی منجھی کھتی سٹی پی ایس۔“ امجد جہرا دفتروں
تھاڑتا آیا ہا۔ او اپنی ذال افشاں کون کھڑا الوہندا ہا، جری گوٹھ ماری کھڑے تے سٹی
پی ہائی۔ ”تہا کون کیا میں جیواں یا مراں مہٹ تہاں میں زندگی کئے مروچن ای چنگاے۔“
افشاں وڈی کلو روج جواب ڈتا تے ول متہ یو چھن دا پلو پاسمہ پی۔ امجد چلن گیا جو اچول
اوں کون تہاں ہاں تے چڑھی کھڑی اے۔ کلو ڈتاں اوں کون بڑا ڈھی آئی۔ پراپنے آپ
تے قابو پاتے او ندے تہاں کھڑی پاپیں تے بہہ رہیا تے وڈے پیار تہاں اوں کون آکھیں۔“

”بھلا تھیویں توں ہر وقت کیوں کلو ڈی رہندیں۔ اتھاں تہاں کون کیا تکلیف اے۔“

”اچھا اتھاں میکوں کوئی تکلیف دی کہنی۔ باقی میکوں سکھ کبرا اے۔ اے۔
نک جیل آلی کوٹھڑی، سویر شام دی وال، چھی مہینہ عیج بک کپڑیں دا جوڑا، تے پرائی
پڑے جتی۔ میں ہیں سانگے تہاں تہاں تہاں بے تہاں پر پی ہم۔ سویر کتوں لاتے شام تائیں کم ای
کم اے۔“ افشاں اپنے ڈکھیں تے محرومیں دا دفتر کھول ڈتا۔

”اے تہاں سب تہاں بے بہانے ہن توں اصلی آلی کلہ ڈس۔“ امجد اوں کئے کلو ڈی
اصل وجہ پچھی۔ ”میں انجنیہ ڈس میں تہاں تہاں کون بے ملہدی نو کرائی تہا آبی آں۔
روٹی پکواں، پوہاری ڈیاں تے کپڑے دھواں۔ میں کئی ڈھینہ دی تہا کون
اکھندی ودی آں جو میکوں کپڑیں دھوٹ آلی مشین گھن ڈیو۔“ او کلو ڈکھیں بھری
ڈھیں ہائی۔ آلاوٹ جو پیہشی تہاں چپ ای تہاں پی کریدی ہائی۔ امجد چپ کیتی سرتے شی

اوندیاں گالھیں بیٹھا سندا ہاتے اوند اخیال رکھتھیں ہا۔

اے امجد تے افشاں دی محبت دی شادی ہائی، کہیں سانگے نال انہاں ہک بے کول بٹھلا تے اکھیاں لڑیاں ہانے۔ افشاں ڈاڈھی سوہنی تے من موہنی ہائی، اوندے حسن دی کوئی حد نال ہائی، جہرا اوں کول ہک داری ڈیکھ گھنے ہا اوند ا دیوانہ تھی ونجے ہا۔ امجد دے پیو ماء دیہات عیج رہندے ہن، انہاندی کجھ زمین ہائی تے اوندے اتے ٹبر دا گنڈا راہا، امجد شہر عیج آتے میٹرک کیتا تے دل اتھاپیں ہک ہلکی جھبی نو کری کر گدھی۔ کیوں جو اونکوں شہر بھال گیا ہا، اوئیں ای اوڈا رنگین مزاج ہا، ہر وقت چھو کریں چھو ہریں دی کڈھ رہندا ہا۔ اوندے نال ہک ڈوبے وی آوارہ سنگتی ہن۔ جنہیں کول ہر وقت چھو کریں کول چھیڑن تے پھساؤں دی مات رہندی ہائی۔ تنخواہ تال امجد دی تھوڑی ہائی پر اوچھڑا ہاتے جڈاں او گھر ونجے ہا اتھوں وی پیسے لا ادا ہا۔ ایویں او کافی شوشا بیٹائی رہندا ہا۔ جڈاں امجد تے افشاں دیاں اکھیاں لڑیاں تال او ہک بے دے دیوانے تھی گے امجد اوں کول وڈیاں لساں بڑیاں جو میں وڈا زمیندار آں تے اے آں تے او آں۔ ایویں افشاں اوں تے مر پئی۔ ول ڈوہیں جلتی نال شادی کر کھنڈن دا فیصلہ کیتا۔ انہاند فیصلہ نال امجد دے پیو ماء قبول کیتا تے نال افشاں دے پیو ماء۔

امجد دی ماسی دی دھی اوندے واسطے منگ بیٹھی ہائی۔ جڈاں امجد اپنے پیو ماء کول افشاں دے نال اپنی شادی دا سنایا تال انہاں وڈی مخالفت کیتی تے آکھوئے جو جیکر توں اپنی منگ چھوڑتے افشاں نال شادی کیتی تال توں اساڈے کنے ختم پر امجد کہیں دی نال سٹی تے افشاں نال شادی کر گدھس۔ اوڈوہیں اپنے اپنے پیو ماء کنے کھیج گے۔

ہن انہاں دی ہک دھی وی ہائی جہری تو تلیاں گالھیں کریندی ہائی، وقت گزرن ڈے نال نال افشاں دا مزاج بدل دا گیا۔ اوں کول اے احساس تھیندا گیا جو میں امجد نال شادی کرتے وڈی غلطی کیتی اے۔ اوں کول اپنے حسن تے مان ہا، او چاہندی ہائی جو اوندی ہک وڈی کوٹھی ہووے۔ ٹی وی، فریج تے نو کر چا کر ہون۔ آون و فجن واسطے کار ہوے ہا۔

امجد اوں کول ڈاڈھا سمجھایا جو آپاں محبت دی شادی کیتی اے، تے ہن ڈوہیں رل رل تے ڈکھ سکھ بھاؤں پر او اپنے خواب ڈیکھن پے گی ہائی۔ جڈاں امجد ڈٹھا جو افشاں کپڑے دھون آلی مشین تے پکی تھی اے۔ تال اوں اپنے افریں دی منت میڑھ کرتے قرضہ

منظور کرایا تے ہک ڈینہہ او مشین گھر گھن آیا۔ افشاں کئی ڈینہہ تاں خوش تھی رہی
پراں ول آکھن شروع کیتا جو میکوں فریج گھن ڈے۔ امجد اوں کوں سمجھہندیں
ہوئیں آکھیا۔

”بھلا تھیوی کجھ تاں عقل تے خیال کر میں معمولی جیہی تنخواہ داملازم آں۔ میں
رکتھوں اتنے سارے پیسے گھن آواں“

”میکوں میں پتہ پیسے ہن یا کیتا میکوں فریج دی لوڑاے“۔ اگلی کوئی گالھ ای
ناں وٹدی ہائی تے اپنی ضد تے قائم ہائی۔ امجد ڈاڈھا پریشان رہن لگا جو او کرے تے کیا
کرے۔ اور رشوت وی ناں گھنن چاہندا ہاتے ناں دھوکے فراڈ ناں پیسے کماون چاہندا ہا۔
”ہک ڈینہہ امجد وفتروں آیا ڈیکھے تاں بہوں سارے پیسے دے نوٹ بگٹیدی
پیہٹی اے اووڈا حیران تھیاتے کاوڑ ناں بچھیس۔“

”اے پیسے توں رکتھوں گھن آئیں“

”اے اپنے سامنے آلی کوٹھی اے ناں ایندے عیج ہک وڈا زمیندار ملک صاحب
رہندے۔ میں اوندی ذال کئے ادھار گھن آئی آں۔ افشاں وڈے اعتماد تے سکون ناں
جواب ڈتا۔“

امجد کوں بہوں غصہ آیا تے کاوڑ ناں آکھیں

”افشاں اے توں بہوں خراب کم کیتی۔ اساراے ادھار کیویں لہیسوں توں غلط
سوچ تے غلط راہ پی چل دی ایں۔ ہک ڈینہہ توں وڈی ہلاک تھیسیں“۔ اوند اروح ڈکھ
ناں بھرتیج گیا تو آکھیں ”افشاں میکوں تیل ڈاڈا ڈکھ لگے اچ میں زندگی عیج پہلی واری
رشوت تے فراڈ ناں اے کجھ پیسے دابندوبست کر آیاں۔ پر توں اے.....“۔ ”ول
تاں ٹھیک اے۔ آپاں جلتی فریج گھن آسوں ملک صاحب دی گھر والی میکوں بے پیسے
وی ادھار ڈیوٹن کیتے وعدہ کیتے“۔ او بہوں خوش تھی کے آکھیا۔

پرامجد جان گیا جو ہن افشاں اوندے ہتھوں نکل چکی اے۔ او وڈا ام غم تھی گیا۔ او
اپنے پیو عمامے کئے جھنڈیں جی مواد اھا۔ جھنڈے ساگے اوں اپنا خیش قبیلہ چھوڑیا ہا او
وی اوندے ناں بے وفائی ویدی ہائی۔ اوندے ساگے دنیا اندھار تھی گی افشاں داسا نے
آلی کوٹھی جیج آون و قجی زیادہ تھی گیا ہا، جڈاں امجد وفتروں نچے ہاتن او کی کوں سمھاتے

سامنے آلی کوٹھی بچ گئی ونچے ہا۔
ملک صاحب دی ڈال آلا کوٹھا، او عیاش امیر ہا۔ اوڈوہیں عیاشی تے غلط کم
کریندے ہن، تے ایویں افشاں اپنا حسن تے جوانی غلط راہ تے لٹاواں گئی۔ ہن ڈوہیں ڈال
مڑس آگے رہن گئے۔ افشاں دا دل ہن اپنے گھر عیاش نہ لگدا ہا۔ ہن اوں کوں امجد بالکل
ناں بہمداہاتے ناں کئی دی مت ہوندی ہس۔

ہک ڈہنہدا ملک اوں کوں آکھیا جو کیوں ناں آپاں شادی کر گھنوں تے کیس پے
شرع چل رہوں، میں ہک وڈا زمیندار آں تے توں زمیندار بن تے رہسیں۔
میڈیاں کوٹھیاں تے کاراں ہن توں وڈا عیش تے راج کرہسیں۔ ملک اوں کوں وڈے
لبرے لپلاتے۔ افشاں اے سن تے وڈی باغ بہار تھی گئی تے اوندے نال ونجن واسطے تیار
تھی گئی۔

اگلے ڈہنہدا امجد دے دفتر ونجن دے بعد اوں اپنی کئی دھی کوں اپنی نال آلی ہسائی
کنے چھوڑیا جو میں بڑا رویندی پی آں۔ مثال دیر تھی ونچے توں ایس کوں جھل جے کرا امجد
پہلے اونچے ناں کئی اوں کوں ڈے ڈیویں۔ جہرا پیسہ کٹھھے کیتی کھڑی ہائی اوچا تے
کجھ کپڑے دی تے دل او ملک دی کوٹھی تے آگئی او پہلے ای تیار کھڑا ہا۔ ڈوہیں کارے
چ پیٹھے تے روانہ تھی گئے۔ ہن افشاں بہوں خوش ہائی۔ او کار عیاشی ہائی تے وڈے امیر
آدمی نال شادی پی کریندی ہائی۔ اوندے اندر امجد دی محبت تے کئی دھی دا خیال وی ناں
رہیا۔

امجد دفتر گیا تاں اوں تے رشوت تے فراڈ کرن دا کیس تھی گیا ہا۔ اوں کوں
نو کری کنے کڈھ ڈتا گیا، اوہوں ام غم تے روند اہویا گھر آیا، گھر آوے تاں افشاں
کیشنی۔ کئی دھی گھر کیشنی۔ کجھ دیر تاں اوں انتظار کیتی، دل اوں نال آلی ہسائی کنے
افشاں دا پچھیا۔ اوں کئی امجد کوں ڈیندیں آکھیا جو افشاں تاں سویرے میوں بڑا روچن دا
آکھ تے گئی ہائی۔ امجد دے پیریں کنے زمین نکل گئی، ملک آلا مکان ڈیکھے تاں اوں کوں
جندرا لگایا ہا، او سمجھ گیا جو افشاں ملک نال بھج گئی اے۔ اوندی دنیا رل گئی اوندی زندگی
تباہ تھی گئی، او کئی کوں چاتے گھر آیا تے اوں کوں گل لاتے اتار تاں اتار میں جو حد کم
گئی ہائی۔ آخر او رو دھو تے چپ تھیا، کئی وی اوندے نال رویندی پی ہائی اوں کوں چپ
کرا لیں۔ اوں سوچیا جو ہن کیا کراں تے کیڈے ونچاں غلطی اوندی اپنی ہائی، او اگراچے

ہو باد آکھیا من کھندا۔ افشاں نال بے سوچھے سمجھے شادی ناں کریندایا ناں اوں کوں اتنا
 سرتے چڑھندا اے ذلت تے خواہی دا ڈہنہدا اوں کوں ناں ڈیکھنا ہندا۔
 اوں کوں نوکری کنویں جواب مل گیا ہا۔ اچ چاروں پاسوں رسے تڑت گئے ہن۔
 ڈوٹھے عچ ملک دی اپنی کوٹھی ہائی، اوندے وچ فریج، ٹی وی تے بیا ڈھیر سارا امیر
 داں سامان ہا، کوٹھی عچ آتے افشاں شہزادیں آنگے رہن لگی۔ ہن ڈہنہدا رات ملک دے
 پاہیں عچ ہائی تے عزتاں دا شکاری اوندے حسن تے جوانی کوں لٹیندا پیا ہا، مہنے کئے کئی
 ڈہنہدا آتے تھی گئے، ہک ڈینہ افشاں ملک کوں آکھیا، جو میڈے نال نکاح کرتے باقاعدہ
 شادی کر۔

”تیلہا نکاح شادی نال کیا توں بس ایویں عیش کریندی رہ۔“ ملک اوں کوں جواب

ڈتا

”ناں۔ میں ہن تیلہا رتھی بن تے نیں رہن چاہندی“ افشاں زور ڈے تے

آکھیا۔

”میں تیکوں آکھیے، تو بس اپنی جوانی دے مزے گھن“ ملک اوں کوں

سمجھیندیں آکھیا۔

”ناں سائیں۔ توں میڈے نال نکاح کر“ افشاں ضد کہتی۔

”میں تیلہا نال نکاح فی کر سجدہ“ ملک کجھ بے رخی نال آکھیا۔

”کیوں فی تھی سجدہ؟ افشاں سہنیدیں آکھیا۔

”ڈیکھ۔ میں ہک وڈا امیر عزت دار تے شریف تے وڈے ناں آلازمیندار آں۔

تائیں جیہی نال نکاح فی کر سجدہ۔ آپاں ایویں رہسوں ول جیہیں ویلے اپنا دل بھرتی ویسے

توں کیش پے نال لگی ونجیں تے میں کوئی پی سوہٹی تے نوجوان رتھی گھن آساں“ ملک

اپنے اصل روپ عچ ظاہر تھی آکھیا۔ افشاں سمجھ گئی جو او مکر تے فریب دا شکار تھی گئی

اے۔ اوں کوں پہوں ڈکھ لگا۔ دماغ تے کھلاپیں تے عقل ٹھکانے آگئیں۔ ہن اوں کوں

وڈے پرانا پیسے جو میں کجھ گندے تے بدنامی دے کھڈے عچ ڈھ چکی آں۔ بندے

کوں جڈاں ٹھو کر لگدی اے تاں دل اونڈیاں اکھیں پٹیندن۔

پہلے افشاں جبری ملک نال گناہ کریندی ہائی تاں بہوں خوش تھیندی ہائی ہن اوں

کوں ملک صرف عزت لٹن آلا نظر دا ہا۔

رہ رہتے اوندے دل عچ پر تان ہمدے ہن، اوندے کجھ سوچندی ہائی پراو کجھ
 سوچناں سجدی ہائی جو کرے تے کیا کرے۔ ہن اوں کو لہجہ شمائی تھیون پے گی، اوں
 کوں امجد دی محبت تے اپنی دھی یاد آون پے گی۔ محبت کرن آلاپے، اوندے ہاں دا گوشہ
 رکی دھی تے عزت دا گھر رہ رہتے یاد امدے ہن۔ جنیں دہلھے ملک کوٹھی تے ناں ہوے
 ہا اور اپنی ذلت تے بربادی تے بیہ تے روندی ہائی آخر اوں امجد کئے دل ونچنڈا فیصلہ کیتا۔
 ہک بڈینہہ جڈاں ملک کڈا ہن پاہر گیا ہو یا ہا، اودا پس راہ تے رُپئی۔

امجد حالوں بے حال ہا، ناں اٹھن دا ہوش ہس ناں ہن دا، ناں کھاوٹ پیون خبر ہوندی
 ہس۔ کئی ناں ہوندی تاں او ایس دنیا کئے وی چلیا ونچے ہا۔ افشاں اوندے نال جھڑی بے وفائی
 کیتی ہائی اوندے نال اوندے جگر پھٹ گیا۔ ہک بڈینہہ اوتے کئی بہوں ام غم بیٹھے ہن۔
 ”ابا اماں رکیڈے گی اے، بہوں سارے بڈینہہ تھی بکشن میں ماندی تھی آں۔“ کئی
 پیو دے گل عچ اپنیاں پاہیں پاتے تے روندیں پچھیا۔

”ناں رومیڈی دھی، تیلوی ماء اساکوں چھوڑ گئی اے، توں اوندی خاطر ناں رُنی کر
 “۔ امجد دھی دے سرتے پیار نال ہتھ پھریندیں دلا سہ بڈیندیں آکھیا۔

”ابا میکوں اماں ملا، ناں تاں میں مرویاں“ کئی رون پے گی۔ امجد دا دھی دی
 اے حالت بڈیکھ تے اوندے روح بھر تچ گیا تے دھی کوں گل لا، رگد ہس ہن بڈوہیں پے
 روندے ہن۔ سامنے دروازے عچ افشاں آئی کھڑی ہائی۔ بہوں لٹی پٹی تے حالوں بے
 حال، آنکھیں عچ شرمساری تے گردن مجر میں انگے جھکی ہوئی ہائی۔ کئی جواو کوں بڈٹھا
 تاں اوندے اپکاٹ لکل گیا، تے اماں اماں کریندی بھیج تے اوں کوں چڑگی۔

امجد افشاں کوں بڈٹھا تاں اوندی آنکھیں عچ خون اتر آیا
 اوڑپ مارتے اٹھیا تے افشاں دی گردن پکڑ رگد ہس۔ اوندی گردن مروڑن لگا، کئی
 دھاڑ دھاڑ کرن لگی تے پیو دے ابگوں ہتھ بدھ تے آکھن لگی۔

”ابا۔ اماں کوں ناں مار۔ ابا۔ اماں کوں ناں مار۔ اے ہن بڈی پئی تاں میکوں ول ناں ملے
 “۔ کئی اپنے نکلے نکلے ہتھ امجد دے طاقت آلیں ہتھیں عچ پھسائے، ان رکیں ہتھیں عچ
 ابجھی طاقت ہائی جو اوندے ہتھ خود بخود ڈھلے تھیندے گے تے ول کھل گے۔ او پیو
 کوں ابگل کئے پکڑتے اوں کوں پرے کھن گئی تے ول ماء کوں آکھیں اماں توں اتھاں
 کوٹھے دی کنڈ عچ لک بیہ ناں تاں ابا ول مریسی۔ اے ہک عجیب منظر ہا، نفرت، غیرت

بے وفائی تے بے غیرتی تے شکوہ شکایت داساں ہا۔

امجد دی اکھیں عچ غیرت تے انتقام دے باہیں دے سمندر ہن پر نکی ادھ عچ
کھڑی ہائی اور روتے مٹاں کرتے اے باہ وسمندی کھڑی ہائی۔ اوں معصوم کون کیا
پتہ جو ماء کیڈے گی ہائی تے ابا اوں کون کیوں پیا مریندے۔ او کہہئیں محل پیو دے ابا گوں
تھہ بدھندی ہائی تے کہہئیں محل ماء کون اکھیندی ہائی جو اماں ہن میکوں دل چھوڑتے ناں
ونجیں۔ امجد ذال کو ڈیکھدا ہاتاں کاوڑو دھدی ہس، نکی دے کرلاٹ ڈیکھدا ہاتاں ڈکھ
آویندا ہس۔ اوندی اکھیں عچوں جذبات دی شدت دی وجہ توں بنجو آگے تے او باہر گیا پیا
افشاں نکی کون گل لاگدھاتے بے حد حساب رنی۔

امجد بہوں کافی دیر تائیں باہر ودا رہیا، او ندادل کریندا ہاجو او تھوں بہوں دور چلیا
ونجے۔ پر او نڈے سامنے نکی آویندی ہائی، او ماء دے بغیر کیوں کر لیندی ہائی تے ہن پیو
دے بغیر کیوں کر لے۔ آخر او نڈے قدم خود بخود گھر ڈوں ودھ گئے۔ او گھر آیا تاں
اوں کوں کاوڑ آگی او ندادل اکھیندا ہاجو افشاں کون مارے۔ پر نکی جلتی نال کوٹھے دا
دروازہ ڈے ڈتاتے پیو دے ابا گوں تھہ بدھتے کھڑگی۔ امجد ہک ٹھڈا ہو کا بھرتے
کھٹتے بیہ رہیا۔ نکی ڈٹھا جو ابا دی کاوڑ لہے گی او خوشی عچ گڈکارے مارن ڈپے گی۔
بھج تے پیو کون چڑگی تے آکھیں۔

”ابا اماں ول آئی اے توں وی اس کون نال مارے میں کڈا ہیں ناں روساں تے ناں
کہہئیں گلہ تے ضد کریاں“

امجد اوں کو چاتے گل نال لاتے پیار کرن لگا۔ اوں کون سکون ملن لگا اولاد وہاں دا
گوشہ ہوندی اے

افشاں ہن ٹچپ غرپ تے بہوں شر مسارہائی۔ ہک ڈوڈینہ ایویں گزریے آخر
ڈوڈھہ ڈینہ افشاں اپنے پنے دے پیریں ڈھپتی تے رو روتے اپنے قصور دی معافی منگن لگی

”سائیں میکوں معاف کرڈیو۔ میں بہوں وڈی غلطی کیتی اے تے ایندی سزا پاتی
اے ہن میکوں اپنے پیریں عچ رہن ڈیو میں ساری زندگی تباہی غلام رہساں۔“
امجد اوں کو کوئی جواب نل ڈتا۔

ایویں کئی ڈیہاڑے او متاں زاریاں کریندی رہی تے ایگی تے ہمیشاں وفا کرن
دیاں قسماں چنیدی رہی آخر ہک ڈینہ امجد اوں نال پو لیا۔ ”افشاں تائیں وڈا جرم کھتے میں
اپنی غیرت تے اپنے ضمیر کوں مارتے صرف نکی دی خاطر تیلہ قصور معاف کرینداں۔
وڈا قصور تاں میڈا اے جو میں اپنے پیو ماء کوں کنڈ بڑے تے بے سوچ سمجھے تیلہ بے نال
شادی کیتی مائی پرھن اے میں فیصلہ کیتے جو اتھاں میں نہیں رہندا۔ میں اپنے پیو ماء بڑے
ویاں انہاں کنے اپنے جرم دی معافی منگساں۔“

”سائیں میں تیلہ بے نال آں میں ساری حیاتی تیلہ بے قد میں عچ رہساں توں وڈا عظیم
ایں۔ میں خطا کار کوں معاف کر بڑتی۔ او امجد دے پیریں عچ ڈھ پئی تے رووٹ لگی امجد اوں
کوں پیریں کنے اٹھایا او۔ اٹھی تے امجد دے گل لگ گئی تے دیر تک روندی رہی نکی اپنے
پیو ماء دی صلح تے بہوں خوشی حائی تے انہاں دے پاہروں تاڑیاں مریندی بھجندی وودی حائی

اگلے ڈینہ او اپنی دوستی بڑے روانہ تھی گے جڈاں او دوستی دے پاہروں امجد افشاں
کو آکھیا جو میں اتھاں کھڑاں توں تے نکی پہلے ونجوا بابا ماں ہو ریں میں تے بہوں کلوڑیل
ہوں تساں ونج کوئی میڑھ منت کرو جے کراو من ونجن تاں میکوں گھن ونجیجیو۔

کمرے عچ امجد دی ماء کھڑے تے اپنے آخری ساہ ڈیندی گھندی پی حائی امجد دا
پوتے باقی بہنیں بھرا روندے اتوں کھڑے ہن او اکھندی پی حائی۔

”میکوں میڈا لعل امجد ڈیکھاؤ ہن میڈا آخری وقت میں سیکدی تاں مرو نچاں۔“ او
الازاں پی کریندی حائی تے نظراں دروازے بڑے ہائیں۔ جو ہن او ندے پرے دے
بندھ ہن او ندی اتھاں تیاری حائی جتھاں گیا ہوا کوئی ول نیں والد اتے تائیں
دروازے عچ ہک ضیفاں تے نال نکی ظاہر تھئے۔

نکی کوں بڑیکھ تے پڑھڑی ماء کوں شہیت اوں وچوں امجد دے خون دی خوشبو آئی
اوں نکی کوں نال سبڈ گردھاتے گل لاتے پچھیس توں کون تھیندیں۔

”میں اے امجد دی وھی آں تے ابا پاہروں آیا بیٹھے۔“ نکی جواب ڈتا۔ ”میڈا امجد
آگے۔ میڈا امجد۔ اوں پاہر کیوں بیٹھے“ او ٹرپ مار کھٹوے کنے لہن لگی پر کزوریا
دی وجہ کنے زمین تے ڈھ پئی۔

”تو! ابل ناں کر۔ تیکوں تکلیف اے میں آپ ونج تے پتر امجد کوں گھن اماں
”- امجد دے پو امجد دی ماء کوں کھٹوے تے سمہندیں آکھیا۔

”تساں سارے ونجو میڈا امجد آگے اوں کوں میں ناں جلتی ملو او میڈا وقت آخر اے
میں اوں کوں ڈیکھ گھناں میڈیاں اکھیں ٹھریاں ونجن۔“ اوں اٹک اٹک تے آلیا اے
ہک دلو زو وقت ہا ہک ماء دے انتظار تے اوندی محبت دا نظار اہا نکلی پول پی جو میں اے کوں
گھن اماں آں۔ او تے ڈو پھریں سڑیندی دھپ عچ پیو ڈوں بھیج پی تے زور ناں
اکھیندی ویندی هائی۔

”ابا جلتی آ۔ وڈی اماں سڑیندی پی اے۔ ابا جلتی آ۔“

امجد دے بھرا بھیج تے نکلی کوں چاٹاتے او سارے ونج تے امجد کوں گھن آئے جنیں
دہلھے ماء دی اپنے وچھڑے پتر تے دید پی تاں او ٹرپ مارتے اٹھی بیٹھی تے امجد کوں
بکلاکوی پاتس تے سر تے متھا چن پے گی۔ ”امجد پتر بہوں دیر کیتی بہوں ماء کورولائی
میڈا قبیلے کہتے بس ساہا نکلیا کھڑا تھا۔ ول اوندی جان ڈھلی تھیون پے گی ہتھیں
پیریں کئے ساہا مکلاوٹ لگا۔ امجد ماء دا سر اپنی جھولی عچ رکھیاتے ہک بے ناں آخری
دیدال ہن۔ ماء دیاں اکھیں پتر دے چرے تے لگیں کھریاں ہن نہ موٹیندیاں ہن
تے ناں بھر کدیاں ہن تے ول جان عچ ساہا ناں اکھیں اویں ہٹیاں پیاں ہن پر ہن ڈانہاں
”چ نور ناں ہا۔“

امجد ماء دے اتوں ڈاڈھاں کرتے رون لگا۔

”اماں میکوں چھوڑناں ونجیں ہا میں تیکوں بہوں ڈکھو تم میکوں معاف کر ڈے
اماں اچ تاں اپنے پتر دا حال گھنیں ہا۔“

ماء دیاں اکھیں اٹوئیں پٹیاں اپنے امجد کو ڈیھک دیاں پیا ہن پر او ہن آلا ناں سبکدی
هائی۔

بٹاں

گر میں دے ڈینہ ہن میں ڈوپہریں کوں نندردی جٹی لاتے گھر کتے باہر نکلتا ہن ڈٹھا
تاں کالوا بہلا بہچدا ویندا ہا۔ ”وئے۔ کالو آ۔ خیر تاں ہے۔ کیڈے بہچدا ویندیں۔“
”سائیں ملکیں تے چائیں دی پنے تے وڑھاند تھی پی اے۔ تے ہن میڈے بہچن
تائیں ڈو چار بندے موے پے ہوسن۔“ وئے نامرادا۔ چنگا تے آلا۔ میں اوں کوں ملامت
کیتی۔

”خان سائیں بندہ مارن کوئی او کھی آے کیا جکل اساڈے ہتھوں مچھ مارن تاں
بہوں مشکل اے پر بندہ تاں ایویں مار سٹیندوں۔“ اوں ”ایوں“ دے لفظ تے سچے ہتھ دی
رچھی ماری تے نظروں غائب تھی گیا۔

میں نکھے نکھے وڑھاند آ لے پاسے ٹریا جڈاں اُتھاپناں تاں وڑھاند زوریں تے
ہائی۔ بندو قیں تے رانیفلیں دے ٹھکے ہن ہن کون سائیں ابجھی وڑھاند عچ و بچے
ڈٹھم تاں کالودی کالی زبان وڑھی پی ہائی ڈو بندے قتل تھے پے ہن حک ملکیں داتے ہک
چائیں دا۔ آخر وڈی کوشش تاں تے پرے کنوں خداں قسماں تے واسطے بڑے تے وڑھاند
بند کرائی ہن ڈوہیں بیادریاں بہوں کاوڑج ہن تے ہک پے کنوں ویر گھنٹن کینے اکلڈیا
پیاں ہن اصل عچ اے اٹھاں دے پٹواری دی حرکت ہائی اوڈوہیں پاسیں کئے کھلائی
رکھدا ہاتے ہر پارٹی کو اکھندا جو تیاں حق تے او۔

میکوں بہوں افسوس تھیا جو کیمو جیے لوک تے بیادریاں ہن اے کیوں ہک پے
شمن بن گئیں۔ اے بھرا بن تے کیوں فی رہندے بیایاں تاں تاں اے مسلمان تاں ہن
پاکستانی تاں ہن۔

بیادری تاں اساڈی وی ایجھی چنٹی کوناہائی اتھاں وی وڈے وڈے خان ان تے جالہ
جالہ عیج کوہاڑیاں تے بندو قان چا کھندن - پر میں خان بیادری دا وڈھاں - انہاں کون
تھوڑا گھٹاں سمجھائی رہنداں تے ہتھ عیج کیتی رہنداں میں ہک آدمی کنے پچھیا جو اے
جھپڑا کیوں شروع تھے -

اوں ڈسایا جو ملک گل بہارتے جام رسول بخش دے درمیان انہاں دی زمینیں عیج
ہک ڈنگا ڈوڑا بنان ہا ملک اکھیندا ہا جو اے بنال میڈی زمین عیج زیادہ ودھ آئے تے ہیں
طرح میڈی زمین دا کجھ حصہ جام ڈے آگے جام اکھیندا ہا جو میں کیوں زمین ڈیواں -
ہناں جتھاں ہے اتھاں رہسے ملک گل بہارتے جام رسول بخش اس جالہ لڑپے تے ول
انہاں دیاں بیادریاں کٹھے تھی گیاں تے ول وڈی لڑائی پئے گی تے بندو قی دے ٹھکے ہن -
پولیس آئی اوں لاشاں چوائیاں تے ول بندے وٹھ جی پئے گے - اللہ پولیس کنے
پچا دے بس اس کون دا بلگے اے کھکھو آنگے ویڑھ ویندی اے لڑائی تاں کیتی ملیکے
جائیں پر بیاں قوماں دے بندے وی پکڑ گدھو نے ملکیں تے جائیں داتاں ہک نکال ای ناں
پچاھا ونگے وڈے تھاٹے تے لاں تھئے کھرے ہن رات کون ضیغاں ڈھور ڈھرتے مال
ڈی تے پرے و دیاں ڈیندیاں ہن میکوں ارمان تھیا جو اسال جہالت تے ہٹ دھرمی عیج
اتے لڑن مرن تے آویندوں تے ول بعد عیج اساڈیں عزتیں دار کھوالا کوئی نہیں ہوندا -
اساڈیں عزتاں گھروں باہر آون تے مجبور تھی ویندین - او شدیاں جو انہیں آٹنے کم
کریندین ہل کڈال تے محنت مزدوری کرن تے مجبور تھی ویندین پر اسال ول وی نہیں
سمجھدے -

تھاٹے تے پولیس ایویس پکڑیل لو کیس دانی پچھاہکا وٹن شروع کر ڈتا - کہیں کنے
ہنجسوتے کہیں کنے ہزار روپیہ گھن تے چھوڑیونے -
لڑن آیل بیادریں دے ڈاہ ڈاہ بندے تاں چالان کر ڈتو تے تے باقی جو انہیں کنے جیویں
لوڑ لگا ہزار ڈو ہزار پنج ہزار گھن تے چھوڑیونے گے اووا ہٹ جتھاں ہمیشاں پیارتے
محبت دیاں ٹھڈ کاراں ہن اتھاں ہٹ نفرت تے انتقام دی باہ ہلدی پی ہائی - ہر پاسوں انتقام دا
شور ہا -

ہفتہ ناں گزریاتے جام بیادری ملکیں دی ہک ضیغاں سکینہ کون زبردستی کر گدھا

تے پتہ نی کتھاں چاگے ملکھیں کوں تاں باہ لگ گی ہوں دہلھے چار جوان بندو قاتل چاتے
دشمن دی گبول پھول عچ نکل گے ترہجھے ڈینہ انہاں اپنے دشمن کوں ونج لبھاتے
بندو قاتل دشمن جوان تے سیکھ کوں گولیں نال بھن رکھوئے۔
سیکھہ شدی دا کیا قصور ہا؟ او کیوں ماری گی؟

اے چار جوان وی جیل گئے پے۔ ملکھیں اپنا پلہ کھنٹن واسطے دشمنیں دیاں ڈو ضیفال
چا بگدھیاں۔ پتہ نال جو او کرے پامے گیاں۔ ہن ہر وقت وستی عچ ڈرتے خوف رہندا
ھا وستی تباہ تے برباد تھی گی۔ ڈوہیں بیادریں دا ککھ نال بچاھا جو کھاوٹن ہالام تھی
گیا۔ ٹر پڑیری سارا تھانے تے عدالتیں عچ لگ گیا داٹے تاں کہہئیں دے گھر نال ہن پر
ہر پاسوں بندو قاتل دا ڈھنگ ھا۔ پال شدے اُگھاڑے ننگے پھر دے ودے ہن۔ او حیران
ہن جو اساڈے ابا کیڈے گئے اے سوچن تے سمجھن واسطے مقام ہاپر نال انہاں سوچیا تے
نال سمجھیا۔ جائیداد اس ختم تھی گیاں زمیناں وک گیاں پر انتقام دی باہ ہائی جری وسدی نال
نی ہائی۔

پر کتنے تائیں آخر او تنگ تھی گے مصبتاں دے پریشانیاں ودھ گیاں ہن او
اندرون پر تائے ودے ہن جو اسماں کیا کہتے تے کیا پے کر بندوں۔
ہن اسماں کروں تے کیا کروں پر اپنی ضد تے انتقام کھنٹن عچ اندھے ہن سیانے
اکھنڈن جو رسیا نال منجھے تے پھاڑیا نال سیوتجے تاں کم غل بڈا۔

میں اپنی بیادری دا ہاند راں ہاں تے ہیں حیثیت نال انہاں ڈوہیں لڑیل بیادریں دے ٹھاہ
دا سوچیا تے ول کوششاں شروع کر ڈتیاں۔ پر اے کم وڈا او کھاھا کئی بے سیائیں کو دی
ہم خیال ہناتے اپنے نال رلایا ول صلح صفائی دی گالھ مھاڑ چھیڑی پہلے تاں جہنیں کوں
سمجھاوٹن دی کوشش کیتی او منہ پٹ کھنداھا ڈوہیں بیادریں دا کٹھ کرن پہوں مشکل ہا
جے کر کامیاب تھی ویندے وی ہاسے تاں ہر کٹھ عچ جھپٹا تھی وینداھا تے ڈوہیں پاسے
آلے بندو قاتل چا کھنڈے ہن پر اسماں امت نال ہاری۔ آخر وڈی کوشش تے بن
مہاندریں تے وڈیریں دی بھیج ڈھرک نال ہک وڈا کٹھ تھیا پہلے میں ساریں کو قسماں تے
واسطے ڈتے جو تسان عقل کرو اپنی تباہی نال کرو وڈے گیزر کھنڈاٹھننے ایندی زیادتی
اوندا ظلم ہک وڈا رگڑا لگا آخر دی بازی کوئی وڈیں مشکلیں نال میل ملایا کہہئیں تے جی

برے کم دا برا انجام

”وئے سردار خان آں۔ خدا خانہ خراب کری تیں میڈے نال دھوکا کیتے۔ میں
کے پنجاہ ہزار رگدھا حائے جو ٹنگ دا وپار کریوں تے توں گھن آئیں۔ ہفیم چرس
ہیروئن او ٹنگ کیڈے گی۔“

نور محمد وڈی کاوڑ نال اپنے سنگتی سردار خان کئے پچھیا۔

”ہا۔ ہا۔ ہا۔ نور محمد آتوں وڈا بھولا ایں۔ ادا۔ اے۔ اے۔ ہوں اچلو پار تے کاروبار اے۔ او ٹنگ
نال آ لے ملک سمل تھی گی اے تے اوندی جاہ تے اے مال آگے ہن تاں پیسے ہن پیسے۔“

”وئے ظالم آں۔ توں اے کیا کیتی۔ اپنی قوم دے منہ کئے گراہ کھس تے اوندانہ
چرس تے ہیروئن نال بھریدیں۔ وئے خدا دا خوف کر۔ اتھاں دے لوک مٹتی تے تھت
آ لے ہن توں انماں کوں نشئی بھنگائی پیا بندیں۔ میں تیکوں اے کم نال کرن ڈیساں
نور محمد وڈے عزم نال آکھیا۔“

”نور محمد توں میڈا پرانا سنگتی ایں۔ بس جو کجھ ہونٹا تھی گے تے جو کجھ تھیندا پے
توں چپ رہ۔ بھرا یاد رکھیں ایں کاروبار عیج جان دی کوئی قیمت نیں ہوندی۔ توں منہ بند
رکھ۔ بس اپنا منافع گھدی آ۔“ سردار خان دھمکی ڈیندیں اوں کوں سمجھیندیں
ہوئیں آکھیا۔

نور محمد اے سٹ تے کمب گیا۔ او سوچ گیا جو میں کجھیں لوکیں دے ہتھیں عیج پس
گیان۔

ول اے سمل گنگ د مال آون و مجن شروع تھی گیا۔ پیسے ڈے تے نور محمد پس گیا
ہا۔ او من مجبور حائے نال سردار علی وی اوں کوں چھوڑن آلاھا۔ پاہروں د مال حلیم تے

جس وغیرہ سردار علی نور محمد دی زمین دی جھنگلی عچ ہک تہ خانہ بٹوانے رکھ ڈتا۔
 تے اوں نور محمد مال تے پہرہ لاڈتا۔ او شدایویں ڈریاودا حاجیویں اوندے گل عچ ناگ
 پے گیا ہوئے۔

دل پتہ نیں کتھوں سردار علی ہک نشی نشی گھن آیا۔ مال پلائی کرتے پیسے کھنڈا
 حساب اوندے ذمے لاتا گیا۔

ہن مسئلہ اے حاجو اے مال علاقہ وچ کیویں کھپاؤنچے۔ سردار علی ایں مسئلے تے نور محمد
 تے نشی ٹال گال کیتی۔

”وئے نامراد آ۔ ہک تاں توں اے جرم کیتی جو اے بلائیں اتھاں گھن آئیں۔ دل ہن
 انہیں دے معصوم لو کیوں کوں نشی بناؤں چاہئیں“

”نور محمد۔ میں قیڈا لحاظ کرینداں۔ جیکراے گال کوئی پیا کرے ہا تاں ہن تاں
 اتھاں اوندی لاش ای ناں لبھے ہا۔ سردار علی گاڑھالال اکھیں کڈھتے اوں کوں
 دھکی ڈتی۔

نور محمد دال ناں جگدی ڈھکی تاں او چپ کر گیا۔
 سردار علی دل نشی کئے پچھیا تاں اوں ڈسایا جو سائیں تاں موٹے پہلوان کوں سڈوا گھنو۔
 او آتے اسے اے کم آپ سنبھال گھن سے۔
 موٹا پہلوان آیا تاں اوندیاں واچھاں ناں پیا ملدیاں ہن۔

”واہ سائیں واہ۔ تاں تاں ساڈے اتے وڈا بھلا کیتے۔ پہلے نشہ کھنڈ کیتے اسان
 پتہ نیں کتھاں کتھاں رلدے ہا سے شدے نشی بھرا پھوں تنگ ہوندے ہن“
 ”دل اے مال جو آیا ہے۔ اے چلواناں؛ سردار علی اوں تے اے کم سٹیا۔

”اے تاں مسئلہ وی کونیں۔ اپنا ہوٹل جو چلدا ہے۔ مال اتھاں رکھواڈیو۔ اوئیں
 ای میں اپنے ہوٹل داجر تل فیر آں۔ ہر کوئی چاہنہ دی پیالی دے بہانے مال گھن پیاویسے“
 موٹے پہلوان سارے رستے گھڑتے ڈتے۔

”وئے تاں سارے بد معاش او۔ میکوں پتہ ہوندا تاں میں مرہدا پر سردار خان
 دے تل تنگ دا وپار نہ کریندا“ نور محمد انہاں کوں لعنت ملامت کرن لگاتے ول آکھیں
 ”وئے خدا کئے ڈرو۔ کیوں اتھاں دے معصوم لو کیوں کوں نشی پے پٹھندو۔ پڈ مرو آتے
 لے کم ہاں کرو“ نور محمد دی

اے گلہ سنٹے سردار خان کاو ژنال زہر تھی گیا۔
 ”نور محمد اے پستول ڈٹھی۔ ہن پئی کوئی گلہ کیتی تاں صرف انگل ایویں کریاں تے موی
 سینے دے پار ہوئی۔ یا تاں پیسے چھوڑتے بھج وینچیا دل چپ کیتی رہ۔ تمکوں لکھیں وامنافع
 ملے۔“

نور محمد پستول ڈیکھتے پڑ گیا تھا۔ ڈو جھاو کچھ پیسے داوی پیاسی ہا۔
 دل اے نشے دا کاروبار چلن پے گیا۔
 ”سائیں انور خاں تاں اے کیا پے کریندو۔ تہاڈے اے سائیں سردار خان کو پتہ لگاتاں
 اوہوں ناراض تھیسے“ نشی انور خان کو زوریں ڈھیر سارا نشہ چاؤ فجن توں رو کیا۔
 ”چپ کروئے چند را۔ ہن لو کیس کیتے ہے۔ میں تاں مالک آں۔ میڈے نال تاں ڈاہ
 بارھاں پے شکتی وی ہن“ انوراواں کوں پرے دھکاڈتا تے ڈھیر سارا نشہ چاگدھا۔
 ”سائیں اے سنگتیں آلا کم ہوں اچھا کیتے۔ بن کوں وی نشی بناؤ۔ اپنا مال جلسے پر
 سائیں تاں نشہ ناں کرو“ نشی اوں کوں سمجھاؤں لگا۔

”میں تے ڈو اتس پیا امی۔ بن لو کیس تے ترس میں ادا“ انوراواں کوں شرمسار کیتا۔
 کجھ عرصے دے بعد ای علاقے عچ کنگ دی کی محسوس تھیون پے گی۔ کنگ
 تاں ساری سمل تھی تے پے ملک چلی گی ہائی۔ زمیندار رودھ نرخ دے لالچ عچ اپنی ساری
 کنگ وچ کھڑے ہن۔ ہن انہاں کوں بچ دے داہ ڈے تے وی تاں ملدی ہائی۔ غریب
 لوک تاں بکھ دے وات عچ آگے ہن۔

ہن ڈو جھی مال دی کھپ کھنڈتے گھیو ہائی۔ سردار علی اے سارا مال گھن تے
 دل اے ہک پے ملک چوری سمل کر ڈتا۔ اوں دے بدلے عچ کئی قسم دیاں ولایتی تے
 انگریزی شراہاں آگیاں۔ بوتلیں دے کریٹ دے کریٹ آگے۔

نور محمد اے حرام دامال ڈٹھتاں اوں کوں روٹ آ گیا۔ اوں آکھیا جو میں کتا بے
 ضمیر آں جو چپ کیتی وداں۔ اوں کو جوش آ گیا تے ووڈی کاو ژنال سردار خاں ڈے ٹریا۔
 سردار خاں پہلے ای اوں دا بندوبست کیتی وداھا۔ چار جوانیں اوں کوں دگ وچوں ای
 اغواء کر گدھاتے حک اچاڑتے اندھارے مکان عچ ہتھ پیر پدھتے اوں کوں سٹ
 ڈتوئے۔ شدا ڈو ڈینہہ بکھاستا پیا رہیا۔ آخر ڈو جھے ڈینہہ شام دے ٹائم سردار علی ہو کدا
 سو کدا آیا جلتی جلتی اوں دیاں رسیاں کھولیاں تے اغوا کرٹن آلیں کوں گلہیں کڈھن

پے گیاتے آکھیں۔

”بھرانور محمد۔ میں تیکوں سمجھیندا۔ ہم جو توں چپ کیتی ودا رہ تہیڈے لڑن
بھڑن نال کجھ نال تھیسے۔ اے گھن منافع دا ڈاہ ہزار تے چپ کرتے جل گھر۔
تہیڈیں ان حرکتیں دا اگر اساڈے چیف کوں پتہ لگاتاں او تیکوں ہوں ویلھے گولی مروا
ڈیے۔ توں میڈایا راس ہیں ساگے میں تیکو بچائی وداں۔ پرھن اگی تے میں ذمہ دار ناں
ہوساں۔“

”سردار خاں۔ ہوں ڈیہنہہ تیکوں کالے ناگ کھاوا ہا جو میں گنگ دے وپار دے
دھوکے عچ تہیڈے نال رنیا ہم“ اوں وڈے افسوس نال آکھیا۔ ول دل عچ سوچس جو میں
تاں نفع دے لای عچ موعا مہن تاں میڈا سراوی دیندے اوں ول سردار خاں کو سمجھایا
”سردار خاں۔ کجھ خدا کئے ڈر۔ خدا دی پکڑ بہوں مضبوط ہوندی اے۔“

ظلم دی رسی ودا زتاں ہوندی اے پر جہنیں ویلھے پکڑ آواہی تاں تاں ول توں رت پوں
تھی تے مرسیں۔“

سردار خاں کھل پیا تے آکھیں۔

”نور محمد۔ توں بھولا آدمی ایں۔ بس ہن توں گھرونج۔“

علاقے عچ گنگ دا کال پے گیا ہاتے کھنڈ، گھوئے تے بن چیزیں دیا قیمتاں وی ودھ گیاں
ہن۔ نور محمد اے ڈیکھدا ودا ہا۔

اوجیران حاجو اے کاروبار اتنی آزادی نال کیوں پیا تھیندے حکومت تے وڈے افسر
کیوں نیں اینکوں بند کریندے۔

کاروبار بہوں ودھ گیا ہاتے علاقے عچ نشہ تے شراب عام تھی گئی ہائی سردار علی
اپنی ہک شراب دی وڈی شہمی قائم کر رکھدی تے ہک ڈینہ نور محمد کوں آکھیں آجل
تیکوں اپنا شراب دا کارخانہ گھما آواں۔

نور محمد ڈٹھاتاں وڈے وڈے کھڈے ہن۔ انہاں عچ راپ تے گند خرابہ پے تے
وچ کیڑے بٹن بگن۔ ول انہاں کھڈیں عچ ہک پوڈر دی شکل آلی دواشی گی سارے
کیڑے مرگے۔ او گند خرابے آلی راپ ڈر میں عچ بھراتے ہک مشین عچ پی گی ول
مشین توں صاف تے شفاف شراب نکلتی تے بوتلاں بھریندیاں گیاں۔ نور محمد سردار خاں کو
آکھیا۔

شراب دی اصل کیجھی گندی اے۔ ہیں سانگے اے ماء بن دی سنجان ختم کر
 ڈیندی اگی تے سردار خان ایس کم کوں چھوڑ دے اللہ اللہ کرتے اپنیں گناہیں دی
 معافی منگ۔“

”میڈا بھولا بھرا اے کاروبار اے ہر جاہ تے تھیندا پے“ سردار خان کھلدیں آکھیا
 وے توں رک و نچ بے لوی کیں کوں روک بیاول پے کوں روکے ناں اے برائی ختم تھی
 سبج دی اے“ نور محمد اوں کو سمجھیندیں ہوئیں آکھیا۔
 سردار خان اوندی گالھ ای ناں سی

سردار خان دا پتر وڈاننشی تے شرابی بن گیا ہا اوں اپنے ڈھرسا ریں سنبھتیں کوں
 وی نشنی تے شرابی ہٹاؤ تا۔ دل ان شرابیں تے نشائیں دا اوندے گھر آون و نچن تھی گیا
 ۔ آخر ایس خراب ماحول دا اثر سردار خان دی جوان دھی تے وی تھیا۔ اودی شراب پیون
 تے نشہ کرن پے گی۔ گھر عچ اے چیزاں تاں عام ہن۔

ہک ڈینہہ او ہک شرابی دے لمبیں تے لہریں تے لگ گی تے اوندے ناں گھروں
 بھج گی

انور کوں بہوں غیرت تے کاوڑ آئی۔ او بندوق چائے انہاں کوں گولن نکل گیا
 ہک جاہ تے انہاں کوں و نچ ہک ڈیس تے بندوق ناں ڈوہیں کوں مار سٹیس۔ لاشاں ایویں
 مٹی عچ و فنا ڈتیاں گیاں تے انور ڈھکیج تے جیل و نچ کھڑا۔

سردار خان تے قدرت دی پکڑ شروع تھی غنی ہائی۔ دھی دی ذلت تے پتر دا جیل
 و نچن اوں کوں پاگل کر ڈتا۔ سن اور جہرا کم کر بندھاوا و پٹھا پمداھا۔ سن اوندیں بندیں
 تے کارندیں وی غداری شروع کر ڈتی۔ حکومت کوں مخبری تھی گئی۔ اوندے شراب
 دے کارخانے تے نشہ دے سٹور تے چھاپا پے گیا حکومت سردار خان کوں پکڑ گدھا
 تے شدا نور محمد وی پکڑیا گیا۔ اوں ڈاڈھی دھاڑ پٹ کیتی جو سائیں میں تاں دھوکے عی
 بھساواواہم۔ پر حکومت آکھیا جوں توں سردار خان دا حصہ دار تاں حاویں۔ نفع تاں و نڈ
 بندھاواویں۔

سردار خان جیل گیا تاں اوندی حالت بہوں خراب تھی گی ہائی او پا بھلیں آئے
 گالھیں کرن لگ گیا۔ اوندی جان تے پھوڑے نکل۔ پے اوندی ساری جان رت پوں
 تھی گی۔ آخر ہک ڈینہہ او جیل عچ ذلت تے خواری دی موت مٹوا۔

مقدمہ چلدا رہیا۔ حکومت سر دار خان ذاپیسہ پاتے سارا مال ضبط کر گدھا۔ نور
میر کوں عدالت بری کر ڈتا جو اے بے قصور اے ایں کوں مجبور کر ڈتا گیا تھا۔ حکومت
دے مال ٹبری ضبط کر ڈتے باوجود ای نور محمد کوں کافی رقم ملی۔ پر اداے سارا کچھ گھر
ہاں گھن گیا۔

اوں اعلان کیتا جو اے رقم میں تے حرام اے۔ میں اسے رقم اوں سوشل ادارے
کوں ڈینداں جہرا نشے وی روک تھام کریندے تے نشائیں کوں نشے دی عادت کئے ہٹاؤں
کیتے انہاں دا علاج کریندے۔ اوں اپنا مول وی ناگدھاتے پلہ جھنڈ کتے گھر آ گیا۔
گھر آتے خدا شکر پڑھیس جو اللہ سائیں میکوں وڈے جرم تے ظلم کئے بچائی۔
میکوں تے پئے لو کیس کوں ہدایت ڈے جو اساراں اسے گندے تے برے کم ہاں کروں
۔ معصوم لو کیس دا ان پانی ناں کھسوں تے انہاں کوں نشئی تے شرابی ناں بنائوں
ہن اوں ڈاڑھی رکھ گدھی۔ پنج وقت دا نمازی بن گیا تے پکا مولوی بنیا وداھا۔

جگرے چٹ

امتیاز یک سمجھدار تے محنتی لڑکا، اپنی تعلیم کو جاری رکھن تے اعلیٰ تعلیم حاصل کرن والاوں کوں وڈا شوق ہا۔ اوندا پیو اوندے چھوٹے لائے فوت تھی گیا ہا۔ بس یک ماہ ہس مائی خانزادی، ناں بیا کوئی بھرا ہس ناں بہن۔

چار ایکڑ زمین ہائی، بیا آمدنی دا کوئی ذریعہ ناں ہا۔ مائی خانزادی اپنے کلھے پتر کوں ہر حال عرج پڑھاؤں چاہندی ہائی، کجھ آمدنی زمین کنے تھی ویندی ہائی تے کجھ او کپڑے سی تے گزارہ کریندی ہائی۔ اوں اپنے پتر کوں پیسے پادی تنگی ناں آون ڈوٹی، ان حالات تے ان سب چیزیں دا امتیاز کوں وی احساس ہا۔ ہیں واسطے او ہر وقت پڑھائی عرج لگا رہندا ہا۔

امتیاز دا یک چاچا جہندا ناں خان محمد ہا، او کافی عرصہ پہلے اپنی زمین تے مکان وچ وٹا تے شہر آ گیا ہا۔ شہر عرج آتے اوں ٹھیکداری دا کم شروع کر ڈتا ہا۔ او کجھ پڑھیا ہویا تے چلدا پھر دا آدمی ہا۔ اوندا کم خاصہ چل پیا ہا۔ ہن ناں او وڈا ہی آلا آدمی بن گیا ہا۔ اوں اپنے مرحوم بھرا دے گھر دی کوئی خبر چار ناں رکھی تے ناں مائی خانزادی وی انہاں کنے کجھ منگن ڈگی۔

امتیاز اٹھ جماعتاں پاس کیتیاں تے ہن اوں میٹرک عرج پڑھنٹا، سستی عرج صرف سڈل سکول ہا، ہائی سکول شہر عرج ہا۔ ہن اوں کوں پڑھن واسطے شہر عرج رہنٹا ہا۔ اوندا دل ناں اکھیندا ہا جو او اپنے چاچے دے گھر رہے۔ جتھاں اوندی سوتر شبانہ ہائی، جہری ابجھی سوہنی ہائی جو چند روی اوں کنے شرمیندا ہا۔

شبانہ امتیاز دی سوتر ہائی تے اوندی محبت وی چھوٹے لااوستی عرج اپنے گھر عرج کٹھے کھیندے ہن۔ ہوں وقت دا امتیاز اوں کوں دل عرج و ساگد ہلا تے ہو لے ہو لے اوندی

محبت و دھدی بگی۔ پر شبانہ دا ایس پاسے اتنا خیال ناں ہا، محبت دے اگوں آدمی مجبور ہوندے
بھانویں اگلا چائے یا ناں چائے۔ پیار کرن آلاتاں اوں تے اپنی جان قربان کر ڈینڈے، ایہو
حال امتیاز دا ہا۔

ہک بڈی ماڑے امتیاز گالھیں گالھیں عچ اپنی ماء کئے شرع رہن دے متعلق پچھیا پر مائی
خانزادی اوں کوں چاچے خان محمد دے گھر رہن دی گالھائی ناں کیتی او سمجھ گیا جو اماں
سائن اتھا رہن تے راضی نیں۔ ہک بڈی ہندا او کہیں کم سبب شرع گیا، او اپنے چاچے دے
گھر وی گیا۔ خان محمد وی گھر عچ موجود ہا، سارے اوں کوں وڈی سک نال ملیئے۔
چاچے اوں کئے پڑھائی دا حال پچھیا ناں اوں بڈیا جو اوں دے امتحان پڑھتے تے رزلٹ وی آگے
تے او وڈے اچھے نمبریں تے فسطوڈیٹن عچ پاس تھیا ہا۔

”ول ہن کیا خیال اے اگیتے پڑھیں کہ ناں“ چاچے اوں کئے اگیتے دا پچھیا۔
”جیسا نیں۔ ناویں جماعت کچ داخلہ گھننا اے“ اوں وڈے عزم نال جواب ڈتا۔
”ول تیں رہنا تھاپیں اے۔ اے وی تینڈا گھر اے“ چاچے اوں کوں تاکید نال
آکھیا۔

”پتر توں اتھاپیں اسلے نال رہیں“ چاچی نور خاتون وی اوں کوں آکھیا۔
شبانہ وی اوں کوں دیکھ تے وڈی خوش تھی ہائی اوں وی زور ڈے تے امتیاز کوں آکھیا
جو توں اتھاپیں رہ۔ تے نال ای چھوٹا سلیم تے منھی شبنم وی اوں کوں چہیز گے تے ضد
کیتے جو ادا توں اسلے نال رہیں۔ دل عچ تیں او وی مثال منی ودا ہا پر چاچے کوں
آکھیں۔

”بابا سائیں، میکوں تیں اعتراض کونیں، پر تیں اماں سائن کئے میڈی موکل گھنو“
”ٹھیک اے پتر تیں فجر پئے ڈیماڑے آپ ونج تے تینڈی موکل گھن آساں“ خان
محمد اوں کوں جواب ڈتا۔

ترجیمے بڈی ہندا خان محمد دستی آیا، مائی خانزادی کئے پتر وی اپنے گھر رہاں دی موکل
منگیس۔ اوہائی تیں وڈی خوددار، اوں اچ تائیں کہیں کئے منگ تے ناں کھادا ہا۔ پر وڈی
دے اگوں انکار ناں کر سکی تے موکل بڈے بڈے اگلے بڈی ہندا ودا دے پیریں تے تھہر رکھ
تے اونڈیاں دعائیں گھن موکل تے شرع روانہ تھی گیا۔

چاچا چاچی تے شبانہ اونڈی وڈی آؤ بھگت کیتی، اوں کوں ہک نوہکلا کرہ ڈتوئے۔

ہائی سکول عچ اوں کوں داخلہ مل گیا تے او اپنی پڑھائی عچ لگ گیا۔ ہن شبانہ ہر وقت اونڈے سامنے ہونڈی ہائی تے او رچ رچ تے سکاں لہہندا ہا اووی اونڈے قریب تھندی آئی۔

ہک بڈینہہ شبانہ اونڈا سوٹ کیس کھولیا، اونڈے عچ چار سو روپے رکھیئے ہن، او پیسے اوں چا گدھے۔ امتیاز وی خوشی نال اوں کوڈے ڈتے۔ شبانہ او پیسے ماگوں بڈیکھائے جو اے میکوں سوتر ڈتن۔ او وڈی خوشی تھی تے امتیاز کوں آکھیں۔

”پتر شبانہ تیلے ڈے ہے اینکوں خرچی توں بڑتی کر“

اگلے ہفتے اوو ستی اپنی ماگوں ملن گیا، مائی خانزادی پتر کوں مل تے بہوں خوش تھی۔ ڈھیر ساریاں دعائیں ڈتونس، بے بڈینہہ اوں پتر کوں خوشی نال شہر روانہ کیتا تے ڈوسو روپے وی ڈے چھو ڈیونس۔

او شہر پنال، سارے گھر آلے اوں کو ملینے، شبانہ اونڈی جیب عچ ہتھ پاتے ڈو سو روپے کڈھ گدھے۔ چاچی اے بڈیکھ تے خوش تھی تے دھی کوں آکھیں۔ ”شبانہ امتیاز تیلے سوتر اے۔ تیلے ایس تے حق اے توں ایس کنے خرچی گدھی کر ایس جالو کوئی شرم نہیں“ امتیاز اے سٹتے ہن دل عچ بہوں خوش تھیا جو چاچی آپ ای اساکوں کٹھے رلا ڈتے، تے ہن شبانہ میڈی اے۔ اووی اندے کپڑے دھونڈتے اونڈے روٹی پانی دا خیال رکھندی ہائی۔

ہک بڈینہہ ہیڈ ماسٹر صاحب امتیاز کوں دفتر عچ سڈوایا تے خوشخبری سنایس جو تیلے دا وظیفہ منظور تھی آئے، اے گھن پنج سو روپے کتاباں تے وروی دے۔ اے گیتی ہر مینے تیکوں سو روپیہ ملدا رہے۔ او جیوڈا خوش خوش تے کھلدا ہویا گھر آیا۔ شبانہ اوں کنے پچھیا جواج تاں توں وڈا خوش ایس کیا جالے۔

”اج سائنٹسکو و ظیفہ ملینے“ اے بڈیکھ پورے پنج سو روپے، اوں پیسے کڈھ تے بڈیکھائے، چاچی جوڈھا تا آکھیں ”پتر اے میکوں بڈے میں تیلے سانہہ رکھیاں“

”اے تاں میں گھٹا اے میڈے سوتر دے ہن تاں ول میڈے ہن“

اے اکھندیں ہوئیں شبانہ پیسے امتیاز دے ہتھوں کس گدھے۔ امتیاز خوشی نال بڈے ڈتے تے آکھیں ”گھن سائنٹس اپنا کوئی فرق اے“۔ اے سٹتے شبانہ ہس پتی تے او

ہندی ہوئی اوں کوں وڈی پیاری لگی۔ اگلے ہفتے دوستی اپنی ماء کوں ملن بمیا ماء پتر کوں مل
تے ہوں خوش بہار تھی۔ ”اماں“ میکوں وظیفہ ملیئے پورے پنج سوتے اکہتے وی ملدا
رہے۔ ”اتما ز خوش تھی تے ماء کوں ڈسایا“ او پیسے کتھان ”اوں کئے پچھیا۔“ او میں کئے
شبانہ گھن گدھے ہن۔ ہن پر اماں او میڈا وڈا خیال رکھیندی اے تے چاچی وی ”اتما ز
انہاں دی تعریف کریندیں آکھیا۔

”پتر اے تے ٹھیک اے پر توں خیال تے رہیں توں ہال ایس۔ میں انہاں کوں چانڈی
آں توں متاں کوئی وڈیاں امیدیں لائی ودا ہوں۔ اولو ک پیسے دے پیاسی ان“ ہک ڈہنہہ
سوچنے وی ناں کھڑن نیں ”ماء اوں کوں سمجھیندیں آکھیا۔ ”اماں او تاں اپنا خون ان“
میڈے نال بھلا کیوں دھو کا کرہسن ”اوں حیرانی نال پچھیا۔ پتر توں میڈی ایس بگلا کو
ہمیشاں یاد رکھیں ”ماء تاکید کریندیں آکھیا۔ ”اچھا اماں توں دعا کیتی رہ اللہ خیر کرے۔“
اتما ز جواب دتا۔

اگلے ڈہنہہ امڈے وقت ماء اوں کوں ڈو سوڑتے۔ دگ عچ ہو چیا جو ہک سوکا گھٹا
اے میڈے کم آے۔ تے جیکر شبانہ پیسے منگیئے تاں ڈو جھاسواں کوں ڈے ڈیاں۔ او شہر
پناں شبانہ اوندی بھال عچ ہائی اوں کوئی ڈیکھ تے بھجدی آئی سوڈی سک نال ملی تے آکھیں
”سو تر میڈی خرچی“

”اے گھن سو روپیہ ای“ اتما ز اوں کوں سو روپیہ ڈیندیں آکھیا۔ ”اے تاں
تھوڑے ہن“ اوں رسدیں ہوئیں آکھیا۔

”ڈیکھ شبانہ میکوں جو کجھ ملدے میں تیکوں ڈے ڈینداں“ اوں شبانہ کوں
پرچیندیں ہوئیں آکھیا۔

”تیں ڈے بے پیسے کوں نیں۔ کھاہاں میڈی قسم“ اوہالی تک رسی کھڑی ہائی۔
”اے ہک سوہے امیں اپنے کم لیاں توں چاچے سائیں کئے وی خرچی رگدھی کر“
اوں سمجھیندیں آکھیا۔

”ناں سو تر میں تہڈی آں تے تیں کئے ای گھنساں“ اوں وڈی ادا تے پیار نال اتما ز
کوڈٹھا اتما ز خوش تھی گیا تے ڈو جھاسوی اوں کوڈے ڈتس۔ اتما ز دے دل عچ شبانہ دی
مبت و ہدی لگی تے اوہن ہر وقت اوندے خواہیں تے خیالیں عچ رہندا ہا۔

اوندے چاچے دا گھر بہوں پیے پا آلاہا۔ انہاں دا اٹھن بھنڈی امیریں آنگے ہا۔
 انہاں اپنے لو کیں نال آون وچن آزادانہ ہا۔ کئی لوک انہاں دے گھر بے تکے آویندے
 ہن تے وڈی آزادی نال عورتاں تے جوان رل مل بہندے ہن، اے چیز امتیاز کوں بالکل نال
 بھمدی ہائی، جہنیں ویلھے شبانہ کہنیں نوجوان چھو کرے نال بے تکف تھی تے الہندی
 ہائی۔ او وڈی خار کھمد اہا پر آکھ کجھ نال سجد اہا مجبور ہا۔ خاص کر عامر نال شبانہ ہس ہس
 تے الہندی ہائی تے بہوں نیڑے تھی تے بہندی ہائی عامر وچھے چوتھے اپنی کار گھن اداہا
 تے او شبانہ کوں اپنی کار عچ پلماتے سیر کر اون گھن ویند اہا۔ ہک بڈینہدا اوں شبانہ کوں
 آکھیا۔

”شبانہ میکوں تیلدا عامر نال کلہیے باہر وچن اچھا نہیں لگدا۔“ او رکھل پئی تے
 آکھیں ”امتیاز توں دہاتی ایس نال“ تیکوں وڈیں لو کیں دے اٹھن بھنڈی کیا پتہ“
 اے سن تے امتیاز کوں کاوڑتاں بہوں آئی پر اوضبط کر گیا۔ امتیاز ہن بڈھویں
 جماعت عچ آ گیا ہا۔ ہک بڈینہدا او پڑھائی کئے ولیا تاں شبانہ بہوں سنگری ہنگوی کھڑی ہائی۔
 اوں کوں بہوں سوہنی لگی تے او بڈیکھدا رہ گیا چاچی تے پال وی نویں کپڑے پاتی کھڑے
 ہن۔

”اچ خیر چھے سبھے سنگریئے کھڑو“ امتیاز شبانہ کئے پچھیا۔
 ”اساں ہک شادی تے ویندے پیوں“ اوں جواب بڈتا۔

اتنے چہاہروں کاروے ہارنڈی آواز آئی، سلیم بھجدا گیا، باہروں بڈیکھ تے ول آیا
 تے آکھیں جو عامر کار گھن آئے تے سڈیند اہے۔ او سارے باہر نکل تے کار عچ بیہ گئے
 کار روانہ تھی گئی۔ اچ امتیاز کوں بہوں بڈیکھ لگا۔ انہاں اوں کوں نال وچنڈی کوڑی صلاح
 دی ٹاماری۔ ہن اوں کوں احساس تھیا جو اماں سائنچ ا کھندی ہائی۔ او مونجھا تھی گیا تے
 اتھاں نال رہ سکیا، وستی اپنی ماء کئے آ گیا۔

مائی خانزادی ہیں دفعہ پتر کوں کجھ مونجھا مونجھا بڈھاتے پچھیس۔ ”پتر خیر تاں ہے“
 توں کجھ مونجھا مونجھا لگدیں۔

”اماں سائنچ میکوں تاں کجھ کونیں۔ تاں کوئی فکر نہ کرو“ اوں ماء دے اہگوں
 کوڑی کھل کھلدیں ہوئیں آکھیا۔ ہیں دفعہ او ترائے چار بڈینہدا وستی رہ پیا۔ اوندے دل

تے کہ بارہا رہ رہتے اوں کوں شبانہ و اخیال ادا ہا اوں کوں شبانہ دی اڈا رہوں اچھی گبدی ہائی۔ تے او اپنے آپ کوں ہوں جھکا محسوس کریندا ہا۔

ہیں دفعہ واپسی تے اوں ماء کئے پیسے ناں رگدھے، کیوں جو اوں کوں ترانے مینے دا وظیفہ ترانے سولیا ہا، جہرا اوندے نال ہا۔ او واپس ولیا، سارے اوں کوں ملیئے تے ہچھو نے توں اتنے بڑھنہ لا آئیں۔ ویندیں ہوئیں اساکوں بڑساتے نیں گیا۔

”تساں تاں سارے شادی دی خوشی اعج ہا وے، میکوں صلاح وی ناں ماریو وے۔“
 میکوں بہوں ارمان لگا ہا، میں واسطے میں وستی ماء کئے گیا، ہم پیا، اوں شکایت کریندیں آکھیا
 ”ہیں دفعہ تاں میں اماں کئے پیسے نیں گھن آیا“ اوں جواب بڑتا، ”ول میں تیلے نال
 نیں الہندی“ اے آکھ تے او ورسدی ہوئی کوٹھے عچ وچن بولی۔

”شبانہ کھر میڈی گلہ سن“ امتیاز اوں کوں روکیا۔

”کیا ہے“ اوں کاوڑ عچ جواب بڑتا۔

”توں چھرا پیس دے سانگے میڈے نال الہندی ایں“ امتیاز اوں کئے پچھیا۔

”ایویں چا سمجھو“ اے آکھ تے او وچن بولی۔

”اے گھن بھلا ڈوسو روپے بہن تاں خوش تھی“ اوں پیسے بڑیندیں آکھیا۔

”بہن میں خوش آں“ او پیسے گھن تے خوش گی، تے ول اوں کوں کھٹ تے پلہا لیں مانی چا آئی
 پائی بھر بیٹھی تے پکھا جھلن بیٹھی۔

”شبانہ توں وڈی خود غرض ایں۔ تیکوں میڈا احساس نیں“ اوں بڑکھ کڈھیندیں ہوئیں
 آکھیا۔ ”توں میڈا سوتر ایں، تیں نال نال لاڈ کراں تے کہیں نال کراں“ اوں کھلدیں
 ہوئیں آکھیا، امتیاز اے سن تے خوش بہار تھی گیا، اوندے سارے گلے شکوے دور تھی
 گے۔ او بہن ہر وقت شبانہ دے پیار تے خیالیں عچ غرق رہندا اوندے نال شادی دا سوچیندا
 رہندا، اوں کوں یقین ہا جو شبانہ اوں کئے پرے نال تھیسے۔

امتیاز بارہویں جماعت عچ آگلیا، ہک بڑھنہ واکلج کئے ولیا تاں سارے لوک ام غم
 بیٹھے بہن۔ چاچی روندی بیٹھی ہائی، فقیر بخش اوندہ ہمسایہ آیا بیٹھا، اوں بڑیا جو مائی خانزادی دا
 انتقال تھی گے۔ اے اچاچیت جگر چیر بڑیون آلی خبر سن تے اوندے ہوش اڈ گے تے درد بھری
 آواز نال آکھیں ”اماں“ تے ول او بے ہوش تھی گیا خان محمد وی آگیا، امتیاز کوں ہوش عچ

آؤڈ دے تے دل او سارے جاتی نال وستی روانہ تھی گے۔

وستی پنے تال امتیاز کوں ہوش نال ہا، و ماعدے اتوں آیاتاں زور زور نال رون پے گیا
تے ماعدے پیر چن پے گیا۔ چاچے اوں کوں تسلی ڈیتی تے سمجھائیں پتر صبر کر اللہ دی رضا
دے ایگوں کوئی چارہ نہیں شام تیں مائی خانزادی کوں دقت ڈتا گیا ہن امتیاز محسوس کریندا ہا
جوا دکھاتھی گے۔ اے سوچ تے اوندیاں ہر کل نکل ویندیاں ہن، چاچا دل ول اوں کوں دلاسا
ڈیندا ہا جو پتر حوصلہ کر مونجھان تھی میں جو تیل پھو کھڑاں اتوں وی میڈا پتر ایں۔

چاچے دی ایں گلہ تے اوں کوں کجھ حوصلہ تھیاتے او دل پدھ گیا، ہک ہفتہ رہتے
چاچا چاچی تے باقی واپس گھر ول آئے۔ اوندا دل ناں کریندا ہا جو و ماعدی قبر کو چھو ڈونے
۔ اوڈ پھنوا و ماعدی قبر تے ویندا ہا، قبر کوں گیل لاتے روند اہاتے اکھیندا ہا۔ اماں سائن
میکوں کہیں دے آسے تے چھوڑ گئیں۔ اگلے ہفتے چاچا دل آیاتے اوں کوں
سمجھائیں تے شر گھن آیا، وچن کئے پہلے و ماعدی قبر تے آیا، قبر کوں گیل لاتے اتارناں اتار
رناں جو حد مک گی۔ تے آکھیں

”اماں سائن جیویں رب سائیں دی مرضی، اللہ سائیں تیکوں جنت نصیب کرے۔
اچھا خدا حافظ“

شر آتے اوڈا ڈھامو، نجھار ہندا ہا، چاچا چاچی تے شبانہ ہر وقت اوندا دل پدھویندے ہن،
ہولے ہولے اوندی طبیعت ٹھیک تھیندی گی، ول او کلج وچن پے گیا، ہک ڈینہدا او کلج
کئے ولیاتاں اوندا چاچا چاچی صلاح بیٹھے کریندے ہن، اوں کوڈو یکھتے چاچی آکھیا۔
”پتر وڈی حیاتی ای اسان ہن تیل پھو کریندے بیٹھے ہاے“

”کیا گلہ اے چاچی آج کیوں میکوں یاد کریندے بیٹھو“ اوں چاچی کئے پچھیا۔
”پتر تیل پھوے چاچے دی صلاح اے جو توں وستی آلی زمین وچ بڈے۔ اتھاں اسان تیل پھو
ہواؤں سبیا ہن وستی توں کہیں کئے وپسیں“ چاچی اوں کو صلاح ڈیتی ۔
”ہا پتر اے ٹھیک ای۔ اسان تیل پھو بھلا سوچیندوں“ چاچے اوں کوں آکھیا او کجھ دیر
سوچیندا رہیا تے ول آکھیں۔

”اماں میں سو تروے پیس کوں تما کوں تھناں لاؤں ڈیساں میں ایندیں پیس ناں
ایندی کوٹھی بٹویاں تے ایندی کنوار دے کپڑے زینور گھنساں۔“ جڈاں امتیاز

اوندے منہ کئے اے گالھ سٹی تاں اوند دل خوش تھی گیا۔ اوں کوں یقین تھی جو شبانہ
اوندے نال شادی کرے۔

زمین دے پیسے اتیا زچاچے کوں بڑے بڑے چاچے اے آکھتے گھن رگدھے جو
اے پیسے میں بینک عچ جمع کر اڑینداں۔ جڈاں لوڑھسے تاں کڈھاتے ایندے کم لیسوں
اتیا ز کوئی اعتراض نہ کیتا۔

ہن اوہی اے عچ آ گیا ہاں اوپر حائی عچ ہو شیا ہاتے اچھے نمبریں تے پاس تھیندا آیا ہا۔
ہن اوجوان تھی گیا ہاتے شبانہ وی اپنے پورے شباب تے ہائی۔ اوائی سوہنی ہائی جو اتیا ز اوں
کوں جتو بکھدا اس ہا اصل رچ تاں تھیندا ہس۔ پر شبانہ وی چال ڈھال ہوں اچی ہائی۔ اوند
آون و جٹ کھلا ہا، انہیں جیڈیں تے انماں دے بھراویں دے نال کلہی دے نچے ہائی۔ پہلے تاں
عامر ہا، ول ہک بیانو جوان اختر نکل آیا تے یکڈا ہیں ہک پیا چھو کر اغنیم وی آویندا ہا۔ اوہر
ہک نال بے تکلف ہائی۔

اتیا ز شبانہ وی وجہ کئے ہوں پریشان رہندا ہا۔ اوں کوں شبانہ دے طور طریقے تاں
بھدے ہن، آخر ہک ڈینہدا اوں سوچا جو چاچی نال گالھ تاں کراں، میڈی زمین وی وک
گی، تے پیسے وی حالی تک ظاہر تاں تھینے۔ سوچ سوچ تے آخر اوں ہک ڈینہدا اپنی چاچی نال
گالھ کرن ڈا فیصلہ کیتا۔ چاچی بیٹی ہائی او نال وچ تے چاچی دا پاسہ پدھ تے پیہ رہیا شبانہ کجھ
پرے بھینسی ہائی۔

”خیر ہے، پتر اچ توں کجھ آکھن چاہندیں“ چاچی وڈے پیار نال بچھیا۔
”ہا چاچی خیر ہے، ہن میں بے اے کرن آلاں، بیاتاں میڈا ہے کوئی تاں میں سوچے آپ ای
تماڈے نال گالھ کراں“ اوں اپنے مطلب دا اظہار کرن شروع کیتا۔
”او کیا گالھ اے پتر، بڑا ساں سہی“ چاچی اوں وڈے توجہ وڈے تے بچھیا۔

”میں تماڈا پتر آں تاں میڈی شبانہ تاں کر ڈیو“ ہن اے سنن دی دیر ہائی، چاچی دامنہ
کوڑکے گاڑ حالال تھی گیا، ایویں بگدا ہا جو اتیا ز اوں کوں گالھ نہیں کیتی بلکہ ہک وچھوں
اوں کوں بڈنگ ماریے۔ چاچی دے منہ کئے نفرت دی باہوی لپیے نکلدے پے ہن تے اوں
کوڑنال آکھیا۔

”دے نامراد آ، اسان تاں تمکوں ہک یتیم سمجھ تے اپنے نال رکھیا ہاے، پروے نیت برا

توں میڈی دھی تے بری نیت رکھی وودیں۔ خبردار جو پٹواری کوئی ابجھی گالہ کیتی تہں
- نکل ونج اساوے گھر کئے، اے گالہ آکھن کئے پہلے سوچاوی ہائی جو تہڈی حیثیت کیا اے
- توں اساوے دور تہن آلا ج اتنی گالہ بیا کریندیں۔ دھی شبانہ واسطے پئے امیر گھرائے
کونیں۔ میں تہں اپنہ ارشتہ اتھاں کریاں اتھاں اوہنگھو ژیں تے کاریں عیج بہسے۔

چاچی دیاں اے گالہس ناں ہن، تیرے تلواراں ہن، جنہاں وندے ہاں کوں کپ
تے پیرے پیرے کرڈتا۔ اوندی اکھیں کئے دید ختم تھی گی۔ تے ہنجواں واسیلا بونڈ پے
گیا اوں شبانہ ڈے ڈٹھا وند امنہ دی کاوڑ کئے گاڑھالال تھیا کھڑا ہا۔

اوانھی کھڑا تھیاتے ہو لے ہو لے کمرے عچوں باہر وچن بگسویندیں واری اولول
شبانہ ڈے ڈٹھا۔ اوندی اکھیں عیج نفرت ہائی۔ کاوڑ کئے اوندے ہوٹھ کمبے پے ہن جیویں
اوا کھندی کھڑی ہائی جو تیں اتنی جرات کیتی کیوں اے، اوٹرن لگاتاں تھڈا لگیس۔
زمین تے وچوٹھا سر کوں دھک لگیس تے خون و ہنڈ پے گیا سول او سر کئے رت و ہند اہو
یا گھر کئے باہر نکل آیا۔ او ڈھنڈا ہندا اپنے ہک سنگی علی حسین دے گھر پناں، علی حسین
اوں کوں ایں ہال عیج ڈکھ تے ویرا تھی گیا۔ اوں کو جلتی نال پیٹھک عیج پلہا لیس، اوند ا خون
صاحب کھیس اپنے صاف کپڑیں دا جوڑا پوالیس، ٹھڈا شربت پلا لیس۔ تے تول آرام نال
حال پچھیس۔

”ادا۔ خیر تہں ہے کھیس نال لڑائی تھی گی اے“

اتیا زوی اکھیں عچوں ہنجوں و ہنڈ پے گئے تے اوں روندیں آکھیا۔ ”ادا۔ کیا
پچھدیں“ اے اہٹس دے ڈتے ہوئے جگر دے پھٹ ہن میں کھیس کوں ڈیکھاواں
”ول وی تہں کجھ ڈسا توں میکوں اپنا بھرا سمجھ“ اوں وڈے پیا روے نال دلا سہ ڈتا
تویں ایویں کر۔ میکوں ماں سائن دی قبر گھن چل، ناں تہں اتھاں میڈا جگر پھٹ ویسے
اتیا زواں کوں زور دے تے آکھیا۔ علی حسین ہوں و ہلھے سواری دا انتظام کیتا تے اوں
کوں وستی گھن آیا۔ اچ اتیا زما و دی قبر کوں گل لاتے جو رتاں تہں کوئی حد حساب ناں ہا۔
خون دے ہنجواں دے دریا و ہڈ توں روروتے بے ہوش تھی گیا۔ ہوش عیج آتے ول روٹ
پے ویند اہا تے ایویں شام تھی گی۔ علی حسین وی اوں کوں کھلا روں ڈتا، اوچان ڈ گیا ہا جو
ایہ دے نل کوئی وڈا صدمہ تھئے اے جتنا رو سے اتنا ایندے دل توں غم دا بار لہسے۔

Scanned with CamScanner

آدمی ملیا۔ انہاں تک بے کون سچاں کدھاتے گل لگتے ملیئے۔ امتیاز کون اپنوطن یاد آ گیا۔ اوں آدمی ڈسایا جو تہلوا چا چا خان محمد فوت تھی گے۔ تے ہن اوندے گھر دی حالت ہوں خراب اے۔ اوندی وڈی دمی دی شادی تک امیر آدمی عامر نال تھی ہائی پر ہک سال دے بعد اوں کون طلاق مل گئی ہائی تے ول اپنے پیو دے گھر ول آئی۔ حج تے آمدیں وقت تہلوی چاچی سکوں ملی ہائی او تہکوں ہوں یاد کریندی ہائی تے اپنی زیادتی تے ہوں افسوس کریندی ہائی۔ باقی گھر آلیں دا حال وی خراب ہاتے تہکوں ہوں یاد کریندے ہن۔

اے حال سن تے امتیاز کون ہوں ڈکھ لگا چاچو دے مرن ڈا اوں کون وڈا امان بگاڑا پس تے امتیاز اوں حاجی کون ڈاہ ہزار روپے بڑے جوائے چاچی کون وٹھو بیوس۔

ڈوسال بے گزر گے ولا اوں شہر دا ہک آدمی حج دے موقع تے اوں کون ملیا اتفاق نال گڈ تھئے۔ امتیاز اوں کونے ناں پتہ پچھیا تاں او واقف نکل پیا۔ اوں کونے حال پچھیا اوں آدمی ڈسایا جو تہلوی چاچی فوت گئی اے۔ ہن او گھر اثابہ حال تھی گے مکان کڑکی تھی گے کیوں جو انہاں تے ہوں سارا قرضہ ہا، سلیم تعلیم ادھوری چھوڑتے ہک معمولی نو کری پیا کریندے تے ہن او ہکت کچے مکان عچ رہندن، شبانہ ول کتھاں شادی نیں کیتی۔

اے حال سن تے او ہوں ام غم تھی گیا ہا، اوندے دل آکھیا جو چاہے انہاں زیادتیاں وی کتھاں ہن ول وی او سمجھدا تاں ہا جو میڈا چاچا چاچی ہن تے میڈے سوتر ہن۔ او ہن وڈے خراب حالات عچ ہن، آخر اوں سوچ سوچ تے واپس وطن وٹھن دا فیصلہ کیتا۔ تے ہک ڈینہہ دا اپنے وطن آ گیا، سدھا دستی گیا پیا، اتھاں پہنچتے پہلے اپنی ماء دی قبر تے گیا۔ فاتحہ پڑھیں تے خیرات کتھیں، ڈو جھے ڈینہہ قبر پکی بٹوا کس جرم بھج بھر گئی ہائی۔ اوندے پیو دی قبر تک پہنچے قبرستان کچ ہائی۔ اتھاں وی گیا فاتحہ پڑھیں خیرات کتھیں تے قبر پکی بٹوا کس۔ ہن تاں او وڈا امیر تے پیسے آلاہا، دستی دا ہر آدمی آیا سارے اوں کون ملے تے خوش تھئے شبانہ، سلیم تے شبنم کون اوندے آون دی خبر لگی۔ او وطن آگے امتیاز شبانہ کون ڈنٹاں سچاں ٹوی ناں سب گیا۔ کتھاں او حسن دا پیکر تے کتھ ہن اولی پٹی عورت ہائی۔ حالوں بے حال ہائی۔ سلیم تے شبنم امتیاز کون گل لاتے ڈاڈھے رنے او وی ہوں رتاں بڈو چار ڈینہہ او اتھاں رہنول امتیاز انہاں کون گھن تے شر آ گیا۔

سب مکے پہلے انہاں دا گروی تھیا ہو یا مکان پیسے ڈے تے چھڑوائیں، ول اوندی

مرمت تے رنگ روغن کرایس چاچے ہشتی دے قرضے لاقولس، گمردانواں سلمان
فرنیچرتے کپڑے وغیرہ وی گھن آیاہیں دوران شبانہ بالکل چپ رہی اور زیادہ سامنے ناں
امدی ہائی۔ ہن کجھ اداقتیاز دے سامنے امدی ہائی، روٹی چا آوے ہاپانی بھر آوے ہاتاں اقیاز
کوں اوپر ٹانمظر یاد آویندا ہا۔

اقتیاز سلیم کوڈھیر ساریں پیسیں نال کاروبار شروع کرایا۔ علی حسین تے اوند اپو
کمال احمد کوں خبر لگی تاں ادوی ملن آئے، ملیئے تے ہوں خوش تھئے، اقیاز انہاں نال
صلاح مشورہ کیتا تے ول سلیم تے جہنم دے رشتے کرایونس تے انہاں وییاں شادیاں کیتونس۔ ہن
شبانہ وی کجھ سنبھل گیا، اوند اا جڑیا حال ٹھیک تھیندا اویندا ہا۔ ہک بڑھنہ دلو تے شبانہ گھر
عج کلے ہن شبانہ کجھ آکھن چاہندی ہائی پر او کجھ بول ناں سگی، ول سرست تے سڈ کارے
بھرن پے گی تے آخر ڈوڈھکارے بھرتے روون پے گی۔

ادو حیران تھی گیا تے ہچھس جواے تیکوں کیا تھی گے۔ ”اقتیاز میں تیں تے
ہوں ظلم تے زیادتی کیتی ہائی میں ہیں قابل تے نیں پرول میں تیں کئے معافی منگدی آں تے
میکوں معاف کر ڈے۔ میں ہوں شرمسار آں“ اور وروا رو اس کیتی تے ول اٹھی تے
اوندے پیریں ڈھپلی۔

اول شبانہ کوں پیریں کئے اٹھایا تے آکھیں ”شبانہ میں تیکوں معاف کر ڈے، تیں میڈا
خون او میڈے چاچے دیان شانیاں او، میکوں تہاڈے نال کوئی ڈکھ تے رنج کو نیں“ اتنے عج
علی حسین تے کمال ملن آ گے۔ انہاں اے صلح صفائی دا حال شیا تاں ہوں خوش تھئے۔ کمال
احمد اقیاز کوں آکھیا۔

”ہتر شاہس ای۔ تیں انہاں کوں بگل لاتے ہوں اچھا کیتے پر میڈی ہک عرض اے“
”چاچا سائیں تیں حکم کرو، ایتنا زوڈی جھکائی نال جواب ڈتا۔“
”پہلے توں وعدہ کر کمال احمد اوں کوں پکا کریندیں ہوئیں آکھیا“
”اچھا چاچا“ میں وعدہ کرینداں، تیں حکم کریو میں منیساں۔ تہاڈے تاں میڈے اتے
ہوں احسان ان“ اوں وعدہ کریندیں آکھیا۔

”ہتر ستوں شبانہ دھی نال شادی کر گھن“ اوں اپنا حکم سنایا۔
”چاچا۔ تیں اے کیا حکم کیتے“ اوں پریشان تھیندیں ہوئیں آکھیا۔

”پتر-تیکوں ہن میڈی بگلو نئی ہسے“ میں اے بگلو ہوں سوچ سمجھتے آکھی اے“
 اوں ول زور ڈے تے آکھیا۔

”اد اتساں اے سائیں دا آکھیا من گھنہ میڈی وی ایہو صلاح اے“ علی حسین وی طرف
 داری کریدیں ہوئیں آکھیا۔

”اچھا سائیں جویں تہاڈا حکم“ اوں سر سٹڈتا۔

ول انہاندی وڈی ساوگی دے نال شادی تھی گی۔ شبانہ دیاں خوشیاں تے بہاراں ول
 آیاں ہن۔ اوند احسن تے روپ ول آیا، سارے ڈکھتے تکلیفاں ختم تھی گیا، ہن بہنو
 کجھ ٹھیک تھی گیا، سلیم تے شبنم اپنے گھر آباد ہن۔

شادی دے ہک مہینہ بعد امتیاز تے شبانہ سب کئے موکلاتے عرب شریف روانہ تھی
 گے۔ اج انہاں دے سفر اچ خوشیاں پر وازی شامل ہائی۔

آکسی

”بیگم۔ کونے میڈی سائن بیگم۔ رکھتاں او؟“ میں ہنڈ رکنے جا بگدیں ای واویلا شروع کر ڈتا۔
 ”اے ڈیکھو تاں میں آج اپنے معمول کنے وی ہک گھنٹہ پہلے جا بگیاں۔ آج چھٹی دا
 ڈینہہ اے ٹال۔ دل تاں اکھیندے جوا آج سارا ڈیہاڑا ستا رہاں۔ پر میں چاہنداں جوا آج
 میں ہوں ڈھیر سارے کم کراں“

بیگم جو میڈا شور شیا تاں او بھجدی بھجدی آئی تے میڈے ایس آپ مرو دا آلاون
 تے حیران تھی کھڑی ہائی۔ میں او کنے پچھیا۔
 ”بھلا تھیوی اے ڈیہو کتنو چے کھڑن“

”سائیں تساں تاں آج اپنے معمول دے جا بگن کنے وی ہک گھنٹہ لیٹ جا بگے او“
 اوں اپنی منھی ریسٹو آج تے ٹائم ڈیکھدیں ہوئیں بولی۔

”کیا آکھی؟ اے میں کیا پیا سننداں۔ یعنی کہ پورا ہک گھنٹہ اپنے ٹائم ٹیل کنے وی لیٹ
 تھی گیاں“ میں شور مچاؤں لگا

”آج تساں اتنا شور کیوں پے کریندو۔ او سن گھنو۔ گھنٹہ گھر دا گھڑیاں نوں بوجھندا پے
 اوں اپنا گواہ پیش کیتا۔“

”اے کڈا ہیں میں تھی سبجدا۔ پارھاں گھنے پچھوں چلن آلا گھڑیاں آج ہک گھنٹہ ابگی
 تے میں چل سبجدا“ میں ابھی کوئی جالو سنن دواسے تیار ناں ہم۔

”دل تساں ذرا باہر تاں آؤ۔ سمجھ سرتے آیا کھڑے۔ اے گھنوا اپنی کھڑی ایس اے تے
 وی ٹائم ڈیکھ گھنو“ بیگم وی آج مسکوں ہر پاسوں جاتھلا رتے سلیندی کھڑی ہائی۔

ول گھروں نکل و نچٹا۔ اپنیا ربیلمی حمید مدت کئے بیمار پے اوندی عیادت کرنی۔ ول اپنے ٹہاس دی سلامی تے اوندی کوٹھی تے و نچٹا۔ کجھ اوندی خوشامد تے چچہ گیری کرنی۔ ول اتھوں سیدھا دریاتے و نچٹا۔ اچ کجھ سنگتیں مجھی پکڑن واپرو گرام بنائے اتھوں ہک ڈو مجھیاں کھسکا و نیاں۔
وقت واپسی ہک وچے۔

ڈوپہریں دا کھانا بس ایویں جھٹھی مارتے کھا گھنساں۔
 ہک کئے ترائے وچے تک مکان دی ٹریدی چست کوں لیا پڑیو تا۔
 پر نالے درست کرٹے۔ غسل خانے دی ٹیلا مرمت کرنی۔
 کھٹڑیں دی ٹھو کاٹھو کی تے کھٹھلیں دی پکڑ دھکڑ۔ کتابیں دی چھنڈ ک پھوک۔ کجھ
 عزیزیں تے دوستیں کوں خطیں دے جواب ڈیوئے
 شام کوں بجلی دے بٹن درست کرٹے تے فیوز بلب بدلاتے نویں لاوٹے۔ پانی دی ٹوٹی دی
 فنگ کرنی، کھلیں عرچ پانی ڈیو تا جنہیں دے پودے کڈوں دے سک بھر بگٹن۔ دل شام
 کوں گھر دے باہروں اوارہ کتھیس دے ٹولیں کوں ہمبھٹ ڈیوئی۔ جو او اے محلہ ای
 چھوڑو جن۔ نامراد ساری رات نندر نہیں کرن ڈیندے۔
 دل رات دا کھانا لگبویے۔ سارے ہنہنہدا تھا کرتا ہوساں۔ پر رچ تے مانی کھمساں۔

کیوں جواج مانی حلال دی کھسساں۔ اتنے سارے کم جو کیتی کھڑا ہوساں۔
 دل نویں کپڑے پائیگم کوں سنگار پنکار۔ بڑوہیں اپنے عزیزیں تے دوستیں کوں ملن
 دیوں۔ اتھوں کھشاں ایئر کنڈیشن سینما تے ہک رومانی فلم بیکھسوں۔ دل ادھ رات
 کوں گھراتے سمھ ویسوں۔ ان کیں دے علاوہ کچھ ضمنی کم وی کرے ان۔ پچھلے ہفتے
 کنے اپنی گھر دی پٹی پلائی کنگڑ محلے عچ گم تھی ودی اے اوں کوں بھٹا اے۔ اوں ملی تاں
 کہنیں بے پکڑا مسوں۔ کتھیں نال محلہ بھرتیج گئے کمیٹی عچ انہاں دی رپورٹ درج
 کراونی تے مبار کبادیونی جو اسٹاڈیام محلہ کتھیں دی آبادی عچ خود کفیل تھی گے۔ جیکر
 کپیس بے محلے عچ مانگ ہے تاں برآمد دے چانس ان دھوبی کپڑے دھوتے اپ پانی ودے
 اداوں کنے لہاؤن۔ کھیر والے کوں تاہیوٹا جو کھیر ڈیڈ رتے مچھی کنے پاک ہوے پانی
 تھوڑا گھٹا ہوئے تاں خیر اے۔ کمیٹی دے تلکے کنے اوں وی پانی آسا کوں بہوں گھٹ
 ملدے۔

آخر اچ چھٹی دا بڑہنہ اے۔ ایس کنے کجھ تاں فائدہ گھنوں۔ سرکار ایویں تاں چھٹی
 نیں ڈتی تاں سویرے دفتر وںجوتے رات کوں آؤ۔ گھر دے پال وی نیں سنبھلندے۔
 اچ تاں سائیں بہوں سارے کم کرے ان۔ اوں۔ اوں۔ اگس پیامدی اے۔ اکھیں بیاں
 مٹھن۔

”اے۔ ہائے۔ یار ہاں وچ بگھن۔ تاں حالی تک گتے پے او۔ ناشتہ کڈاں دا پیا پٹھا تھی
 گے۔ تاں تاں اکھنڈے ہاؤے جواج ڈھیر سارے کم کرے ان“
 بیگم دا آلاس تے اڈھر کا نکتا۔ لاجول ولا پڑھتے اٹھی بیٹھم۔

”اوئے ہوئے۔ اے تاں بہوں خراب تھیا۔ اے تاں چنگاں تاں تھیا۔ اوہ بڑہنہ ایویں لگھ
 گیا۔ کم ہک نیں تھیا۔ میں تاں اچ ڈھیر سارے کم کرے تھن۔“ میں افسوس دا اظہار
 کرن لگا۔ ول بیگم بڑے بڑیکھ تے اکھم۔

”اصل عچ توں نکمی ایس۔ تیں حالی تک ناشتہ ای نیں کرایا“
 ”ناشتہ کیا دھوڑیو اں۔ تاں تاں منجی تے پے گو گھرے مریندے او۔ جیکر اچ دھوڑاں نیں
 تاں کم از کم ہتھ منہ ای دھو گھنو“
 بیگم ذرا کوڑتیج تے جواب بڑتا۔

منہ دھونڈا سنٹیاں بے اختیار ہتھ ڈاڑھی تے گیا۔ اوودھی کھڑی حالتی۔ اے کھپیا
دگبدا تھڈا پیاھا۔ کیں کاریں واسطے پاہرو بچن کھتے شیو کرٹوی ضروریھا۔
”یا اللہ۔ میں کیا کراں۔ وقت ضائع دیندا تھیںدے۔ کموی ڈھیر سارے کرتے ان۔ اللہ
سائیں آں۔ توں میڈی بد کر“

اتنے عج بیگم اعلان کیتا جو کپڑے تاں دھوپ کئے جن۔ دھوتا کپڑا کموی نیں۔ اے سُن
تے میکوں اپنے آپ تے ڈاڑھا غصہ آیا۔ وڈے غصے زور ناں اپنے نو کر کوں سڈ ماریا
”ٹٹکو“

ٹٹکو ساڈا چھوٹا تے کالا کلونانو کرھا۔ کم تاں او ککھدا ناں کریندا اہا بس سارا ڈینہہ
ایویں ڈھیر کدا ابھجدا رہندا اہا جیویں او وڈے کم کار عج لگاودے۔
میں ول زور ناں سڈ ماریا ”ٹٹکو“۔ او ابھجدا آیا

”جی سائیں۔ حاضر سائیں۔ اے عج بیگم سائیں۔ حکم کرو سائیں“
او ابھجدا تے زبان مریندا آیاتے میڈے اگوں انٹشن تھی تے کھڑا تھی گیا
”وئے بھج پے تے دھوپ کئے میڈا سوٹ چا آ۔ کھڑ۔ پہلے میڈی جتی پالش کرڈے۔ ناں۔
کھڑ۔ پہلے میکوں شیو کرن واسطے پانی گرم کرڈے تے استراوی چا آ۔ اچھا کھڑ.....“
ول میں اوں وڈے ڈٹھا

”وئے توں حالی تائیں اتھاہیں کھڑیں“ میں اوں تے کاوڑ کیتی
”سائیں ناراض ناں تھیوؤ۔ میں تاں کھڑے کھڑے اے سارے کم کر رگدھم“ ٹٹکو
اڑتج تے جواب ڈتا۔

”وئے کھڑا تاں اتھاہیں زبان مریندیں۔ کم کیویں تھی گئے“
میں اوں کئے کاوڑ ناں بچھیا۔

”سائیں دھوپ تاں اپنی سالی دے پر نے تے گیا ہو یا اے۔ ڈو جھاپاش مکی پی اے۔ تے
ترجھا گھر عج کاٹھیاں مک بکھن۔ پہلے او گھن آوٹیاں ہمسن تے ول پانی گرم تھسے۔
”اچھا۔ خیر۔ کپڑے تاں انہاں عج وی گڈا راتھی ویسے۔ توں بھج تے جتی پالش کرا آ۔
تے امیں ہوئیں ناں نائی کوں وی سڈی آ۔ اچ بستر کچ بھتے حجامت بٹواوڈی شاہی کر
یسوں۔ وئے احمق آ۔ تیکوں پتہ نیں اچ چھٹی دا ڈینہہ اے“ میں ٹٹکو کوں ڈھیر

سارے حکم ڈتے تے اوجتی چاتے بھج پیا۔ پر تھوڑی دیر ناں گزری ہائی تے او روٹا منہ پٹاتے
دل آیا۔ تے اکھیں جو سائیں اہل کئے بھجدا ویندا ہم پالش آلا روپیہ کتھاپیں دگ بچ
ڈیہہ پے تے ناکی اکھیندے جواج اسٹاڈاوی چھٹی دا ڈینہہ اے اچ اسان کتھاپیں نین
امدے ویندے۔

”وے فضول قسم دا آدمی آتوں واہ نو کری پیا کریندیں۔ توں تاں روٹی داوی ٹوٹا ایں۔
تیں جہہا آلسی تاں و نیا کچ تاں ہو سے“ میں ٹنکو کوں ملامت کرن لگا
”جیا سائیں۔ اے آلس تاں بز رگیں وی ڈاتا اے“ ٹنکو میاں ٹوٹکا ریا۔
”وے۔ بے ادب آ۔ وڈیں دے اگیوں زبان مریندیں۔ بس تیکوں میں هن نو کری توں
ڈس کرینداں“ میں اوں کو دھمکی ڈتی۔

”جیا سائیں۔ میں وی چاہنداں جو کجھ ڈینہہ ریسٹ کراں۔ جیکر تاں چاہو تاں میڈا
چھوٹا بھرا منگو تباڈی خدمت تے آویسے“ ٹنکو بے نیازی ناں جواب ڈتا۔
”چل ونج وے میں تیکوں معاف کر ڈتا“ میں خواہ مخواہ اوں کوں معافی ڈیون ڈتے مجبور تھی
گیا۔

”سائیں معافی ناں ڈیو۔ مہکوں تاں پچھلے جھی مہینیں دی تنخواہ ای ڈے ڈیو“ اوں کجھ منہ
پھلا کرتے تھوڑی عاجزی نا آکھیا۔

”چل ججن ناں مار۔ ونج ناشتہ چا آ۔ سویرے دے ناٹم کجھ ناں کجھ کھاؤ نا چھا ہوندے“ میں
ایں بلا کوں سر کئے ٹالن دی کوشش کیتی۔

”سائیں ہک دا ٹیم تھی گے۔ تاں ناشتہ منگدو۔ بی بی جی ہو ریں تاں ڈو پھریں دی مانی لائی
آمدن۔ اے تاں کھٹ تے اٹھی ہمو۔ میں بھج تے لوٹا پانی دا بھر آواں تے سائیں دا کھٹ
تے منہ دھواواں“ ٹنکو لوٹا بھر نونجی لگا۔

”وے شہیں وامنہ کہیں دھوائے۔ اچھلول جلتی کر۔ اوڈیکہ یکم مانی چاتی امدی اے“
میں کھٹ تے بیہ تے منہ دھوتا۔ ٹنکو ڈا سنگ ٹیل کھٹ دے سامنے سو ر رکھی تے
مانی لگ گی۔

ٹنکو پانی پلاؤن، ہلیٹاں اوڈے کئے ایڈے سو ڈیون دی ڈیون تے میز دے باہروں
بھجدا وداھا۔

سائیں۔ اسوں ول جو مانی کھادی کوئی حد ناں ہائی۔ جہنم ولہے ڈٹھا جو ٹنکو دامنہ پھلا تھی
 جے جو کہنیں پلیٹ عچ چٹن جو بگادی کجھنی رہ گیا تاول بس کیتی۔ بک وڈا ڈکارا ریاتے
 آلس بھنی۔ اتوں بیگم کھڑی ہائی اوڈند ہسندی کھڑی ہائی۔ بجائے ایندے، جو بیگم دے
 وات عچ آواں۔ میں اپنا کم آلا تائم ٹیبل سامنے چا گدھا۔ تے ٹنکو کوں سامنے انشن
 کھڑے رہن دا آرڈر ڈتا۔

”اچھا تاں ہن ڈو وچے کھرن۔ ہوئے۔ ہوئے۔ حالی تائیں کوئی کم نہیں تھیا۔ وئے ٹنکو آ
 -توں وڈا نکلا ایں۔ ایڈے آ میں ذرا اہل ہمدان توں مٹھے مٹھے مروڑے ڈے تے میں
 ول اپنا تائم ٹیبل بناواں“ میں ٹنکو کوں حکم ڈتاتے او مروڑے ڈین تے جٹ گیا۔
 ”سائیں جیکر ناراض ناں تھیو تاں کجھ پچھاں“ ٹنکو گالو مہاڑ چولہندیں آکھیا۔
 ”پچھ گھن۔ پر جلتی کر۔ اچھ میگوں بہوں سارے کم کرتے ان“ میں اوں کوں اجازت
 ڈتی۔

”سائیں اے ڈساؤ جو تساں سویرے دے منجی تے پے او۔ تے کم کم لاتی پئی او۔ او کھرے کم
 ان جہرے تساں کرتے ان“ او جیرانی لپکھیا۔

”اچھ وڈے وڈے کم کرتے ان۔ کجھ ضمنی کم وی ہن۔ ہن تائم تھوڑا رہ جے تے او ضمنی
 کم توں ای کر چھوڑ“ میں کجھ کم اونرے ذمے لاتے۔

”سائیں تساں حکم تاں کرو سول ڈیکھو ٹنکو شہنہ دے کم“ اوں وڈے عزم ناں آکھیا
 ”پہلے تاں اپنی گز جہری پچھلے ہفتے دی کم تھیودی اے۔ اولہ آ“ میں پہلا کم ٹایا
 ”او تاں سائیں منشی بے درد پکڑتے کھادی گے،“

”اے تاں اوں بے درد وڈا برا کہتے۔ حرام کھاؤس سوئے توں کجھ نہیں کیتا۔“
 ”سائیں۔ میں وی اوندی بک ونگی ککڑ پکڑ آیا ہم۔ کلتھوں رات جہری ککڑ گھر پئی ہائی
 -اوبا۔ تاں ہائی“ ٹنکو اپنا پلہ کھنن ڈا حال ڈسایا۔

”واہ بھائی واہ۔ میں وی آکھاں جو او اتنی مزیدار کیوں ہائی۔ سچ اے جو حرام کھاؤن عچ مزہ
 ہوندے“

”ول تاں پے کم وی توں کیتی کھڑا ہو سیں۔ اچھا ہن توں کجھ دیر زور پے ڈے تے ول
 میں اٹھاں“ میں آلس ہنندا منجی تے لیٹ گیا۔

ٹنکو زور ڈیون تے جٹ گیلتے تول پتہ ای ناں لگاتے مندر آگے
 "ہائے-ہائے-اباوائے-میں مر گیا-میڈے پیٹ عچ درو پے گے" میکوں واقعی پیٹ عچ
 درو پے گیا تھا۔

"سائیں خیر تاں ہے" ٹنکو ویرا تھی تے پچھیا۔
 "وئے ٹنکو آ-میڈے پیٹ عچ درو پے گے-میں مرداں وئے-میڈے تاں پیریں کنے
 ساہ چھڑوا گے"

"چلو اے وی اچھا اے سائیں-شکر کرو-سرکنے ساہ میں چھڑوایا-ڈو چا بالھیں کر گھنو-
 سائیں اپنی کوئی وصیت تاں لکھ گھنو-اوسائیں میڈی تنخواہ تاں ڈتی ونجو-تاں تاں ساری
 حیاتی میں تیا کوں روساں ودا" ٹنکو وینٹ کڈھتے رون پھہ گیا۔

"چند را میں مرداں پیاں-تیکوں اپنی لگی پی اے-بیگم کوں سڈ-ڈاکٹر گھن آ-نال-پٹے
 خاندانی حکیم کوں وی رگدھی آ-ہائے-ہائے-میڈا پیٹ گیا" بیگم بھجدی آئی-میڈی حالت
 ڈٹھس تاں اوں کوں اپنا رنڈ پانظر آ گیا-اومیڈے اتوں وینٹ کڈھتے رون پھہ گئی۔
 "میڈا سوہنا سر داسائیں آں-تیبے بعد میکوں تیں جہلول کڈاں ملے"

سائیں پیر کھا گھنو" ٹنکو دوا ڈسائی۔
 "وئے-کوڑا اے وئے-ہائے"

"سائیں جھا پودا جلاب گھن گھنو"

وہ وئے دست اُمن کھڑے کنے کون لہے-ہائے-وئے ڈاکٹر گھن آ

حکیم کوں سڈ آ-وئے کوئی میڈا انتظام کر، میں مرداں۔

سٹیں میں سارے انتظام کیتی کھڑاں-کفن دفن دا انتظام سمجھو

تھیا پے-مولوی صاحب جنازہ پڑھا وٹ کیتے تیار بیٹھے-تساں ذرا ساہ
 تاں ڈیو، ٹنکو اکھیں کنے پانی پڑ میندے آکھیا۔

"وئے بد معاش اتوں میڈے مرٹ تے منڈھ بدھی کھڑیں۔

پرے ہٹ کھڑا تاں ساہ کڈھ گھنساٹیں، میں اوں کوں بہوں عفتہ پچ

دڑکا ڈتا

ڈاکڑ آیا اُوں ٹیکہ لاتا ۔ حکیم آیا اُوں نشے دے کھول لھوالی ۔
 دل نندر جو آئی تاں اگلا بڑینہ چڑھیا کھڑا ہا ۔
 کھڑے توں ٹرپ مارتے لتھا ۔ جلتی نال ہتھ منہ دھوتا ۔ پٹھے سارے
 پکڑے پاتے ۔ تے دفتر گیا پیا ۔
 پر اُوڈھیر سارے کم جہرے کرنے ٹہن ؟

وفادے پجاری

کامران گھر کنے لیٹ نکلتا۔ کالج و نچن آلی بس نکلدی پی ہائی او بھیجتے بس تے چڑھیا
بہن ڈواسٹے سیٹ کھتے ایڈے اوڈے ڈٹھس تاں ہک جاہ تے اوندیاں نظراں رُک گیاں۔
اکھیں پٹھیاں دیاں پٹھیاں رہ گیاں۔ اوندا دل بس ہک واری وھڑ کیلتے تول اپنی جاہ تے تاں
ہا۔ دل تاں اوں سوہنے سر کار دے قد میں عچ ہا۔ اے عمل ہک لحظے عچ تھی گیا ہا۔
کوئی محب بن گیا کوئی محبوب بن گیا۔ پیار ایویں تھیندے دل ایویں کھسیندے۔ محبت
کیتی نیں ویندی۔ اے تھی ویندی ہوندی اے۔ اینداں کوئی ٹائم نیں کوئی خاص جاہ نیں۔
بس ازل توں ہک پے دے سکاتے ڈوول نکرے تے روح مل گئے۔ محبت دے تیر دے ڈوونہ
تے ڈو پھل ہونداں۔ اے تیر ڈوہیں پاسے نشانے تے بگدے۔ دل چیر گھتیندے۔ ہاں ڈول و
بندے تے جگر دے سدا بہار پھٹ تھی وینداں۔

اوڈے وی ایہو حال ہا۔ حسن خود گھائل تھیایا ہا ہنکھڑی گلاب دی کھل پی تے تول
او پھل گلاب دیاں اپنے جگر دے نکرے نکرے کیتی قربانیاں کھڑا ہا۔
دل تاں رل گئے او تاں موج بہاریں عچ ہن۔ پرا کھیاں شدیاں عذاب عچ ہن۔ او
ازل دیاں تمسیاں حسن دے کوثری سمند رپیاں پیندیاں ہن پر پیاس وودھ دی ویندی ہائی۔
اے حال پتہ نیں کتنے تائیں رہیا کہہ نہیں پاسے ہوش ناں ہا بس اوڈے تے ونج کھڑی تھی
سواریاں لہن لگیں تاں انہاں کوں ہوش آیا۔ دل تاں ناں اکھنیدا ہا جوا و جدا تھیون۔ ناں
چھندیں ہوئیں بس کنے لٹھے۔ ہن بیاحو صلہ ناں ہا۔ نے تے او اٹے اٹے وگ گھن پے۔
اچ کیا کالج تے کبھی پڑھائی۔ اصل کالج تاں اچ کھلیا ہا۔ اصل سبق تاں اچ ملایا ہا
زندگی بھر یاد رہن آلا سبق۔ درس محبت ملایا ہا۔ کبھی خنقی لکھن ٹٹے کے ضرب تقسیم
دے سوال اتھاں تاں ڈو جسم نفی تھیے تے ڈو دل جمع تھی گے۔

کامران کوں ایویں لگا جیویں او جلایا ای اج اے پہلی حیاتی بس بیکار گذری ہائی۔ اج
زندگی رنکین ہائی۔ روح عجب مستی ہائی۔ دنیا باغ و بہار بن گئی حائی۔ خیالیں دے ہوئی قلعے
بن گئے اڈ دے دے ہن خواہیں عجب فروس بریں دے اندر موتی تے مشک عبر دے ہک
محل عجب ہک او حور ہائی تے ہک او مخمور رہا۔ پیاناں کوئی پتہ ہاناں سُدھ۔

واپسی تے کامران کوں کٹھے آونٹ تے اوند اسامنا کرن ٹوی ہمت ناں تھی او ہک بس
اچے آگیا تے اڈے تے کھڑ رہیا جہیں دہلھے پی بس آئی او ہک اوٹ عجب تھی کھڑا تھا
۔ او سائینٹ لٹھی پر اداس اداس تے معصوم صورت کملائی ہوئی۔ کامران یکدم اوندے
اگوں آگیا اوند اچرا خوشی نال کھل پاتے دل اکھیں عجب پیار دے سمندر ٹھاٹھاں پی
مریدے ہن۔

محبت دی دنیاوی عجیب دنیا ہوندی اے۔ جیکر محبوب ناں ملے تاں اے دنیا واس تے
دیران گدی اے۔ دل جہیں دہلھے محبوب مل ونجے تاں او ہا دنیا گل گلزار بن ویندی
اے۔

محبت اتھاہیں تک نیں رہن ڈیندی۔ اے تاں منزل لاں ڈیکھنیدی اے۔ وہندے وریا پچھ
پوڑیندی اے جیویں سوہنی لڑھی اے۔ کچھ تے تھل مار دے ریت دے پندھ کرویندی
اے کئی ہیر تے مسیحاں رل گیاں۔

اگلے ڈینہہ رنگ ای پیاھا۔ باغ بہاراں تے گل گلزاراں ہن او بس ناں حائی ہک
ہوائی جہاز ہاجر اپار دی فضائیں عجب اڈ دا وینداھا۔ کامران پیار تے محبت عجب قربان تھا
کھڑا رہا۔ ڈو جھی طرف وی ایو حالھا۔ کامران ۔ دے کن عجب ہک مترنم
آواز آئی ”پانی“ او بھج تے کو کا کولادی بوتل گھن آیا حسن دی سرکار کوں ششیت اے گلہ
پسند ناں آئی۔ اوں بوتل گھن تاں رگدھی پر ہک گھٹ بھرتے واپس کر ڈتی۔ حیران تھی
گیاول آپ پونٹ پے گیا تے بوتل دامنہ چو میندا پیاھا۔ جو سوہنی سر کار دا ایو منشاء اے۔

اگلے ڈینہہ ہک چھوٹا جیہہ رقعہ ملیا۔ کامران بہوں خوش تھا کھول تے پڑھیا تاں
اوں عجب کجھ ریاضی دے سوال حل کرتے ہن جہیں عجب کچھ جمع تفریق دے عمل ہن
اول پیار دا پرچہ حل کیتا۔ جواب بالکل ٹھیک کڈھیس (LOVE) تے ایو جواب لکھ تے
پرچہ واپس کر ڈتا رسلو تے ریاضی دے پتے وڈے وڈے استاد ایں جواب تے حیران ہن۔

ایو جہا پر چہ حل کرنا تاں اتہاں وی عقل عیج وی تاں آیا ہاں پر چہ واپس نہاں تے او امتحان
چ پاس تھی گیا ہا۔ ہن او ندیں خوشیں دا کوئی ٹھکاناں ہا۔

ہن بھنہہ بس عیج سوار تھیے۔ کامران سگر ہنگو تے آیا ہا۔ وڈی دل بھمدی
خوشبو آلا سینٹ لائی کھڑا ہا۔ خوشبو پیا ردی پیا مبر ہوندی ہے خوشبو اتھاں پئی تاں جواب آیا
”کلمہاں کلمہاں“

دل تاں کامران او سارا بڑیا ژا شہر عیج بھجدا رہی تے اوں کون کوئی سینٹ پسند تاں
پا ادا ہا۔ آخر ہک ڈھائی سو آلی شیشی پسند آئی واپس تے اوں وڈی انگل نا وندے ہتے عیج
شیشی پاؤتی اوں کون پتہ ای تاں لگا۔ اگلے بھنہہ سویرے ہن تے خوشبودیاں فوہکاراں ہن
جریاں مست پیاں کریندیاں ہن۔

کامران ہک رومانی شعراں دی کتاب گھن آیا تے او ندے وچوں شعریاد کرتے
اپنے جگری تے را زدار سنگی عادل کون سٹیدا پیا ہا۔

”یار عادل میں ابجھا خط لکھن چاہنداں جو ابجھا خط مجنوں وی اپنی لیلی کون تاں
لکھیا ہوئے۔ توں کچھ شعر پسند کر ڈے تے پیار محبت دے کوئی بول بچن لکھوا“ کامران
خوشامد کریندیں ہوئیں عادل کون لکھیا

”یار میں تاں پیار محبت دے معاملے عیج اصلوں ڈھڈھ آں“ عادل جان چھڑوا گیا
ہاسائیں۔ کون کہیں واسا تھ ڈیندے آپ اپنے پاپیں ترنا پمسے۔ اوں بڑکھ کڈھیندیں
آکھیا جی آسائیں۔ خود ہمت کرو۔ تھوڑی جیہی محنت کرو وں آپ استاد بن ویو عادل
اول دی ہمت بدھوائی

او عادل کنے مایوس تھی تے شہر کنے باہر نکل گیا۔ ڈو گھنٹے بعد او او بھجدا ادا ہاتے
تھ عیج لکھیا ہویا کاغذ اڈر واد ادا جس ادیں آکھن لگا

”سن ڈوے عادل آ۔ تیں وچ تاں کوئی لکھن دای کوئیں۔ سن اے محبت نامہ اپنی رت
کڈھ تے لکھم۔ ہن اے خون آپونج بولیے“ دل او خط پڑھن لگا

سے بیا کوئی تاں ہوئے پا جھاسا ڈے

ہک توں ہوئیں ہک میں ہواں

آہل مانی من نال خدا دے

ہک توں ہویں ہک میں ہواں

اے۔ اے کیا ہے؟ اے خطا اے؟ عادل او ندے منہ تے تھہڑتے آکھیا ہے ہے بدو رو آ۔
وے بے بدو رو کلہو نا چھوڑ۔ میں تیکوں کچھ نہیں مسنڈا اے آکھتے او اپنے گھر
بکاپیا۔ عادل اپنا افسانہ مکمل کرن ٹہہ گیا
اگلے ڈینہہ خط و جواب آ گیا۔

میڈا سوہنٹا تے جند جان واما لک کائی۔ پیار۔

جان تیں میڈے اُتے کیا جادو کر ڈتے اٹھدیں پھدیں ہر وقت
تیکوں یاد کریندی آں۔ جو دم جا بگدی رہندی آں تیلہی یاد ہوندی اے۔ تے جہنیں
وہلھے مسنڈی آں تاں خواب عچ توں آویندیں۔ ہن تیکوں پیا کچھ نہیں نظر اندا ہر
جاہ توں ای توں ایں۔ جانی میکوں چھوڑ ناں ڈیویں۔ ناں تاں میں مرویاں
----- تیلہی تے صرف تیلہی

(عالیہ کامران "اے۔ کے")

کامران خط کوں پڑھا اہلے چھیندا اہا۔ چم چم تے ول پڑھا اہلڑ پڑھتے ہر لفظ ول
تے نقش کر گدھس۔ حافظ بن گیا۔ ول او سارا ڈینہہ خط و جواب سوچیندا تے خط لکھدا
رہیا۔

"میڈی جند۔ میڈی جان"

جان میں لکھاں تے کیا لکھاں۔ میکوں او لفظ ای نہیں ملے جنہیں ناں میں
تیلہے حسن دی تعریف کراں۔ تیلہی سوہنی من موہنی صورت تے قصیدے لکھاں۔ حالی
توں میکوں چھوڑ دیون آ لے مہٹے ناں مار آکھیں تاں اے سر کٹتے ہتھاں تے رکھتے
پیش کراں۔ اے جان حاضر اے سوواری تیلہے قد میں عچ قربان کراں۔ اپنے ناں روح
ازل توں ملے ہن تے ہن ابد تک ہک رہوں۔ پیا میں کیا آکھاں میں کچھ ناں پویاں
میڈیاں وفا نئیں بولیں۔ ولدی جلتی ڈیویں ناں تاں ساہا نکلیا رہسے۔ تیلہا پجاری۔ کائی
اے خط آون وچن ٹپے گے۔ انماندے ذرمیان پیا رو دھدا بکایتا ہک بے عچ گم
تھیندے گے۔ اپنی دنیا عچ ای مست تے ملنگ ہن پی کوئی خبر ناں حائی۔

عشق تے منک کڈا ہیں نیں لکدا۔ انہاند اوی لو کیں کو پتہ لکدا گیاتے بگل
عالیہ دی ماء تک ونج بچی اودھی نال ڈاڈھی کلوڑی ہک ڈینہ وڈی کلوڑ نال اوں عالیہ کنے پچھیا۔
”عالیہ۔ اے میں کیا سندی پئی آں۔“

”اماں سائیں توں سندی رہ۔ سنن عچ کیا نکلے لکدن۔“
عالیہ بے خوف تھی تے جواب بڈتا۔ اوں دل عچ سوچیا جو ہن ڈرن کوڑاے۔
”کجھ تہ اسبڈی عزت دا خیال کر۔ قیلے پیاں کوں پتہ لگاتاں مار کھتسی“ او
عالیہ کوں ڈراون لگی۔

”اماں۔ مرن مر۔ بجن ڈی حد ٹرپ آئی ہاں۔ ہن تہ اوں موڑتے آن کھڑی آں
جہیں دا پچھی تے دگ نیں ہوندا۔“ عالیہ وڈے ادب نال تے وضاحت نال بگل کہتی۔
ماء کوں کلوڑ لگی اوں وھی دے وال پکڑ گدھے تے دندھو لے بڈیون لگی۔ ہک سوئی ہتھ
عچ آکھتسی تے اوندی جان تے بھور ڈتس۔ عالیہ اف نال کہتی۔ ماء حیران تھی گی۔ عالیہ
جہری تھوڑے جہنے ٹروندھکے تے روہندی حائی۔ اچ کھڑی منزل تے کھڑی حائی۔
اگلے ڈینہ کامران چیل تے ہتھ ڈتی دواھا۔ عادل دے اگوں پک پڑوہیں روند ایشھا
ھا۔ ہتھ عچ عالیہ دا خط ہس جھڑا ہنواں نال ہس پیاھا۔ عادل اوں کوں تسلی ڈتی تے اوند
دل بد حالس۔

”عادل۔ بوس اگیتی تے کیا تھیسے۔ کم تاں او کھلن ڈیگے۔“ او پریشانی عچ بولی۔
”میڈی صلاح منیں تاں چھوڑ ڈے اے سب کجھ۔ اے وڈا او کھا خجال ہوندے۔
میکوں بڑیکھ میڈی ہمت نیں تھیندی۔ حالی تک سمبر دا وداں۔“
کامران کوں اے گال نال بھائی او ٹھڈے ساہ بھریندا گھر گیا پیا۔
کجھ ڈینہ بعد خط آیا۔

”جانی۔ میں تے ظلم نیا تھیندے۔ اماں ابا میڈا رشتہ پے کریندن۔ اماں میکو مائے
دے شر گدھی ویندی اے۔ اتھاں میڈا نکاح کر ڈہسن۔ جان کجھ کر۔ ہن وقت ای
کجھ کر۔ میڈی شادی تاں تیں نال اے۔ کشیں بے نال تھیون کنے میں پہلے مرویاں۔
تیلہی A.K

ایں خط کامران دے نیر وھاڑتے۔ او خط پڑھدا حال تے روند اوی ھا۔ تنے عچ اطلاع آئی

جواو چلے وی گے۔

کامران عادل کئے روند آیا۔

”یار عادل۔ توں تاں کجھ وفا کر۔ میڈا تاں قسمت و استار ای گردش مچ اے۔

میکوں سائیکل تے دور چا تک پچا آ۔“

”خیر ہے سائیں سو ریا تے کیا کم تھی گے۔ مچھی مارنی اے کیا۔“ عادل اول کئے رکھلا دیں
ہوئیں پچھیا۔

”ناں یار۔ اے مذاق دا نا تم نہیں۔ گالہ اے ہے جواو اپنا مے دے گھر چلے گے ان“

کامران اصل حال بڑایا۔

”کیا او آکھی بگن جو جے تاں اسل ول تاں آؤں۔ توں اتنے بڑینہ دریا تے ونج چلہ کھلیں

“عادل مذاق کریدیں آکھیا۔

”میں تمکوں تفصیل تاں بڑینداں۔ عالیہ دے مے دے گھر آلا شہر دریا پار کرتے بچ

کلو میٹر اگیتی ہے۔ دریا دی پرلی کندھی تے میڈا ہکسار رہندے او اول علاقے دا واقف

اے۔ میں اگیتی اوں کوں تاں گھن تے ویساں“

کامران اوں کو پوری گالہ سمجھائی۔

”ادا۔ میں تاں نہیں چل سگدا۔ میکوں اچ اے افسانہ مکمل کرٹاے۔ عادل اوں

کو کورا جواب بڑے بڑا۔

”کیوں تاں جلسی۔ ارحال حقیقی بندے مردے پن۔ توں افسانے بیٹھا لکھدیں۔“

کامران کو ڈیج تے جواب بڑا۔

”سائیں پیدل پے ونجو۔ ڈا ہا بارھاں کلو میٹر تاں کل پندہ اے۔ اے تاں دریا کھڑے

آخر سسی ریت دے پندہ کہن۔ سوہنی دریا لنگھ ویدی حائی۔ توں تاں شیر جوان ایں

البتہ گھڑا میں کچا گھن و فہیں۔ سوہنی ٹال دی کچے گھڑے بے وقائی کیتی حائی۔“ اوں

مذاق مچ آکھیا۔

”ٹھیک اے۔ میں پیدل ویساں۔ گھڑے شڑے دی ضرورت کو نہیں۔۔۔ چن ٹے تھڑی

کھڑی اے سپر میں تمکوں آزما گد م۔“ او کو ڈیج تے ونجی لگا۔

”اچھا توں ناراض نئیں تھی۔ میں تہلے تل اچل بڑینداں۔ او سائیں کوں سائیکل تے

چاہیے تے جتنے ڈینہ لکھن تھلے نال رہسے سبیا کوئی حکم "عادل اوندی مشکل حل کر جتی

اجمل وڈا شرموں حا۔ پہلے تاں ناں ناں کھتس سول من گہلے اپناواں سائیکل وی گھن آیا
- سول ڈوہیں روانہ تھی گے۔ ڈوہریں کون دریا تے پنے۔ بیڑی کھڑی حالی اوں تے چڑھ
دریا لنگھ گے۔ عصر دے ویلھے او کامران دے سنگتی میر دوست دی دوستی پنے۔ میر دوست
انہاں کون ڈیکھ تے وڈا خوش تھیا سک نال ملیا تے آکھس جس جو سائیں رات کون حال
احوال ونڈیوں ول او انہاندی خدمت عچ لگ گیا۔ رات کون روٹی مانی کھاؤں دے بعد
میر دوست حال احوال گدھا۔ کامران اوں کون حال ڈتا تے آؤں دامقصد ڈسایا۔ میر
دوست اوں کون ول جانی ڈتی تے آکھیں۔ رات آرام نال نندر کرو سویرے جلسوں
- جیوین اللہ سائیں کون منظور ہوئے۔

سویرے او ترانی شہر روانہ تھی گے۔ شہر دے باہروں ہک ہوٹل تے نوچ بیٹھے۔ چانہ
ہستوئے ایندے بعد میر دوست کامران کون آکھیا۔

"اواسائیں۔ تساں اتھاہیں تھو۔ میں ویندا انہاند اسوس واس لہہدا ماں۔"

میر دوست گہلے کھٹی دیر دے بعد ولیا۔ سرٹی اداھا۔ کامران دا اگے ٹھڈا ساہ
کل گیا۔ میر دوست آتے ڈسایا۔

"سائیں او تاں رات رہ تے اپنے ڈو جھما دے گھر ہکے شہر چلے گئے۔ او شہر
اتھوں بہوں دوراے۔ ریل گاڑی وی ویندی اے تے بس وی۔"

کامران اے سن تے مونجھا تھی گیا۔ تے آکھیں

"ھن اسان چھی تے نیں ولدے۔ ایگی تے ویوں۔ کیوں اجمل بھرا؟"

اجمل بے ولی نال ہا۔ کہتی۔ سائیکل میر دوست دے حوالے کرتے اور ریل گاڑی تے
روانہ تھی گے۔ ہک ٹیشن تے اہ تے بس پکڑیونے تے کوئی ڈینہہ دے ڈاواہ وچے اوں شہر
پنے۔ ول پتہ کرن عچ لگ گے او گھر مل گیا۔ ہک چھو کرے کون خرچی ڈے تے پتہ
کراپونے۔ بس ملیا جو او اپنی ماسی دے گھر گئے او ماسی دے گھر چلے گے۔ ماسی واقف کل پئی۔
او ہکوار ری او اپنی عالیہ دے گھر آئی حالی۔ بس عچ امیں کامران اوں کون سیٹ جتی
ہس۔ ہوں ڈینہہ دا اوں سمجھا اھا جو کامران شریف تے خاندانی اے۔ ماسی کامران کلا
ہنک عچ پھلایا۔ روٹی مانی کھولیں۔ ہیں دوران کامران کون عالیہ دا دیدار تھیندا رہ گیا۔

ادبھٹک دے سامنے آئے کمرے میں ٹٹھی حائی پرے توں سلام تھیاتے یار محبت دے اشارے تھے۔

عالیہ وڈی خوش حائی جو کامران کتنا پندہ کرتے اوں کوں ملن آئے۔

آخر کامران وچن ٹڈی موکل منگی۔ ماسی اوں کوں سرتے یار بڑے تے موکل بڑتی۔
اوں اشاریں میں عالیہ کسے دی موکل منگی۔ اوند اروح بھر تیج گیلے روندی ہوئی ہے
کمرے میں بگنی سو اپسی تے کامران کو ملن ٹڈی خوشی وی حائی تی جدائی دا غم وی حا۔
گھر آتے کامران کچھ تل بھندا اجاتے ہر وقت عالیہ دے خیالیں میں رہندا حا۔
آخر ڈومینہ بعد اد گھر واپس آئی۔ کامران بہوں خوش تھیا۔ اوں خط لکھیا۔

”میڈی جان سیڈی روج و اقرار ستوں آئیں تل میڈی جان میں جوی ساہو لے۔ حن
کوئی ملن دا چارہ کر۔ میں ہجر فراق دی باہیں میں جلد ادواں۔ حن ڈیدار کر اوں میں جویر
تل کر ملن حیاتی دے ڈھنہ تھوڑے تھی پون تے میں ایویں سکدا مرو نچاں۔ تہڈا کائی

عالیہ دا جواب آیا۔

”میڈی جند توں ان ہجر تے فراق دی باہیں میں آپ کوں کلمات سمجھ میں تیں کسے دودھ
تے سڑدی بھج دی پئی آں ستوں جو ان ایں میڈیاں مجبوریاں سمجھ۔ میڈی اول وی اکھیندے
جو کچھ دیر تل آئے سامنے بہوں۔

جلنی کل گھر والے باہر دھسن میں تل ویساں۔ توں ڈاہ وچے آو نہیں۔ اللہ سائیں
کر لیے ملاپ تھی ویسے۔“

کامران اے خط پڑھ تے بہوں خوش تھیا۔ اگلے ڈھنہ مقرر روج تے ہج گیا۔
ڈوسکدے دل ملے سیار محبت دیاں گالھیں تھیاں۔ کسے پتل زندگی بھر تل رہن
تے وفا کرن دے وعدے تھے۔ پر تقدیر انہاں تے کھل دی کھڑی حائی۔ انہاں وی قسمت
چ نیڑے رہن تل حا۔ پتہ لگا جو عالیہ لپٹے چھوٹے مامے دے گھر ڈوسل واسطے وچ تے
پڑھسے۔ کامران تے اے خبر بجلی بن تے ڈٹھی۔ اوں کوں کوئی ہوش تل حا۔
ہجر فراق دے لپے ڈھنہ تے کالیاں راتیں ڈاڑھیاں او کھیاں لنگھدن ڈھینہ سل
تے سل صدیاں بن گئے۔

کامران دے سوڈیں اوں کوں ہر دم موغھلتے پریشان بڑیکھتے سوچیا ہوا یندی شادی کر
وٹی ونجے۔ او کامران دے رشتے دی بھج دھر ک عچ لگ بے سہرتاں رشتہ دی جال بندی
ہائی اوانکار کر بڑیندا اعلیٰ میں حالی شادی بالکل ناں کریاں پہلے میں اپنی تعلیم مکمل کریاں۔
ابجھے حالات ناں من کوئی موقع ناں بندھا۔ ناں تھاکا آکھڈیوے حاجو میڈی شادی
عالیہ نال کر بڑیو تاں میں منیں بھٹن پرینداں۔ گھر والے حیران تے پریشان من سہر پڑھائی
دی وجہ کنے چپ کر بے سوت او کھاسو کھلنگدا رہیا۔ آخر ڈوسال پورے تھی گے۔

ہک بڑینہ عالیہ ول آئی تے کامران دی زندگی عچ بہار آگی
ہک بڑینہ عالیہ دی ماء اوں کوں نال سڈ بلہایا تے دھر نال جال جو لہس۔

”عالیہ دھی۔ دھیاں پر یاد من ہونداں۔ اے ماء پیوتے بار ہوندے۔ ہر ماء پیو دی
کوشش ہوندی اے جو اوندی دھی اچھی جاہ تے پر نیجے۔ تیلے واسطے ہک بہوں اچھا
رشتہ آئے۔ لڑکا ڈاسو ہلتے سرکاری افسر اے۔ گھر اٹھسوں امیر اے تے ہن وی اپنے
عزیز رشتے دار۔ توں اتھاں ونج تے راج کرہیں۔“

ماء دیاں گالھیں سن تے اوندے ہوش اڈ بگے اوں سوچیا ہوا من چپ رہن کوڑاے
تے آکھیں۔

”اماں میڈا ورتاں اوہو ہواے۔ بے دانتاں میں سوچ ای میں سبکدی۔ جیکر توں
میکوں پسدا و سدا ڈیکھن چاہندیں تاں میڈی شادی کامران نال کر بڑیو تاں تاں میکوں
گھو گھلڈے تے مار سٹو۔“

”بے وقوف لڑکی۔ توں اے خیال ای چھوڑ ڈے۔ اولیٰ ذات۔ اسان پی ذات۔ اسان
اچ تیں اپنیاں دھیاں پی ذات بیادری عچ نیں ڈتیاں۔ تیلے پیو کوں پتہ لگا تاں مار
کھتہسی۔ ہک دفعہ میں ایو میں گالھ چولی ہائی جو جیکر رشتہ اچھا خاندانی تے امیر ہوے تاں
اسان اپنی دھی پی ذات عچ ڈیوے۔ اوں بندوق چھک گدھی۔ ایو میں لگدا اچھا جو میکوں مار
کھتہسی۔ وڈی مشکل نال میں جان چھڑائی ہائی۔“

”اماں۔ بھانویں جو کجھ ہوے۔ سرلیہ ونجے۔ میں پی جاہ تے ناں پر نیساں۔ ساری حیاتی
میں گزارنی اے۔ میکوں وی اے حق حاصل اے جو میں اپنا زندگی واسا تھی چٹاں۔ تے
میں غلط وی نیں چٹیا۔ تاں کامران دی شرافت خاندان تے گھراٹے کوں بڑیکھ سبکدو۔“

”عالیہ دھی۔ تہذیبیاں گالھیں وی ٹھیک ان پر اسل مجبور اوں۔“ ماما اپنا فیصلہ سنایا۔
 ”تاں اماں میڈا وی اے آخری فیصلہ اے میں کہیں پی جاتے شادی نیں کرنی بھانویں
 سر دے وال چنے تھی وچن۔ ساری حیاتی ایویں گزرا دیسیاں۔“ عالیہ وی اپنا فیصلہ سنایا۔
 ”ذات پات۔ ذات پات۔ بیادری۔ پاڑا خویش قبیلہ۔“

کامران ہک عجیب جیسی حالت کج آپ سرودا ودا لیندا ہا۔ او عادل کئے آیاتے وڈی
 کاوڑناں پچھیس۔

”ٹوس دے عادل آ۔ اے ذات زماں۔ بیادری قبیلہ۔ اے کیلا نیں ان۔ اے کیہن
 اے کتھوں آئن۔ کہیں شروع کہتین۔ اسل سارے مسلمان بھرا اوں۔ تے دل اے
 خداں۔ اے رساں تے اے جمالت دے قانون کیلا ہن۔ کیوں ہن۔ ٹوس کیوں ہن۔“
 ”سائیں میکوں کیا پتہ۔ میں تاں چھوٹا ہم۔ میڈے پیو مامکوں پرناؤ تاہا۔ پر توں
 کجھ حوصلہ کر۔ اے رساں تے رواج اسل اے پیریں عرج زنجیراں ہن۔“ عادل اوں کوں
 دلا سہ بڑتے سمجھایا۔

”انہاں رساں کوں کون توڑیے۔“ کامران وڈی کاوڑناں پچھیا۔
 ”ادا سائیں۔ میں تاں نیں توڑ سگیا۔ توں وی کجھ حوصلہ تے صبر کر۔“ عادل اوں
 کوں سمجھایا۔

عادل دے گھر آلیں کوں وی سن گن مل گی جو اے کتھاں محبت کیتی کھڑے تے
 ہن تاں اوں کیوں پی جاتے شادی نیں کیتی۔ انہاں سوچیلو ہن ایندی فوراشادی کرڈتی
 ونجے۔ میر عادل انکار کرڈتا۔ گھر آلیں تے بیادری وی سختی کیتی۔ وڈے جھپڑے تھے۔
 کامران گھر چھوڑتے نکل گیا وکئی ڈھنہدو ربد رہیا۔
 ہک ڈھنہداوں کئے عالیہ دا خط آیا

”میڈی جان۔ اپاں تاں ہک اوں پردنیویاں رساں ویو اربن گن۔
 جانی۔ اسل اسل شست ہیں دنیا عرج اسل اے نصیب عرج کو نیں۔ میں وی اپنی جہاں تے صبر
 کرماری اے تے توں وی۔ توں میڈی خاطر و ربد رتاں رل۔ میڈی خاطر توں اپنے پیو کئے
 دور میں تھی۔ جانی تمکوں میڈی قسم۔ توں اپنے مام پیو آکھیا من تے جتھاں او چاہدن
 شادی کرکھن۔ میڈی قسمت میڈے نال اے۔ میں ہن وی تہذیبی آں تے ابگی تے وی

ساری حیاتی تہذیبی رہنماں - میں ساری زندگی تہذیبی نال ایویں بیٹھی گزار دیں۔
اساڑے انہیں رسماں تے رواج دے ظلم تلے کئی دھیاں کنوا ریاں ہٹھیاں رہویندن۔
کتھاہیں اچھلتے جوڈا رشتہ نیں ملدا۔ کتھاں ذات تے یاد ری دیاں زنجیراں ہوندن۔ تے
کتھاہیں زیادہ ڈاج ناں ہون دی وجہ کنے دھیاں نمائیاں ساری حیاتی ہٹھویندن تے سسکدیں
سسکدیں مرویندن۔

جانی میں تیکوں اچڑوانیں ڈیکھ سبکدی۔ میں تیکوں اپنی قسم ڈتی اے توں شادی کر
گھن۔ سب وفادے پجاری اے چاہندن جو اوند محبوب شالہ سداوسدا تے آباد رہے۔۔۔
تہذیبی بد نصیب اے۔ کے۔

کامران دے ہر پاسے بند تھی گے۔ اوند اسمیلوی اوں کوں او حلو واپا ڈیندا اھا۔ آخر
اوں گھر آلیں دے اگوں سرست ڈتے شادی وی رضامندی ظاہر کر ڈتی۔
شادی وڈی اودام ناں تھی۔ ہر پاسے خوشیاں تے بہاراں ہن پر کامران صرف چلدا
پھر دا جسم اھا۔ جیویں گھر آلیں اوں کوں اٹھایا بلایا اوسرشی رہیا۔

پراگی تے ساری حیاتی اے ڈوہیں وفادے پجاری اپنی اپنی جاہ تے وفاتے قائم رہے۔
عالیہ سمجھ دی دھپ، ریت دے نہیں تے جھنگ دے کنڈیں تے ساری حیاتی گزار ڈتی

ذات پات تے رسم و رواج دے دیہہ تے بلائیں انماں تے کھلدے کھڑے ہن جو
انماں کتنے طاقت آ لے ہوں۔

ڈاج

سیٹھ اختر ہک ڈاؤلٹ مندھا وندیاں کئی فیکٹریاں تے کارخانے چلدے پے ہن۔
 اوں کئے بے شمار روپیہ پیسہ ہولوی اوہر وقت زیادہ دولت جمع کرن ٹوی فکر عیج بگا رہندا اھا
 او کوئی ایجھا موقع ہتھ کئے ناں وچن ٹویندا اھجستھوں اوں کوں پیسے ملن دی امید ہوئے اھا۔
 او جہرا کم کرے اھاپلے اوں تے سوچیندا اھا جو اھوں کتنے پیسے امسن ایسا وجہ اھائی جو او
 کروڑیں عیج کھیلدا اھا۔

اند اصراف ہک پترھا وندناں سلیم اھان سلیم جوان تھی گیا اھاتے پیو اھ کوں اوندی
 شادی دی فکر لگی پر انھاں کوں اپنے پتر واسطے کوئی ایجھا گھر ناں پیا ملندا اھا جہرا انھاں
 دے معیار تے جو ڈاھوئے جتھاں او رشتے دا پیغام ڈے سگجن جتنوی رشتے انماندی نظراء
 چھنکنا یا تاں او اوانھاں دے جو ڈاھوئے ناں ہن یا اھوں انھوں کوں وڈے بھاری ڈاج دی
 امید ناں اھائی۔

سلیم دی ماء بیگم سیٹھ اختر کوں اپنے پتر پر ناں ڈے وڈے ارمان ہن او چاہندی اھائی جو
 سلیم دی کنوا را ایجھی سوہنی ہوئے جو چند روی اوں کئے شرماوے پر سیٹھ اختر دی اے
 کوشش اھائی جو ایجھا امیر گھر اٹا ہوئے جتھوں پھوں وڈا سارا ڈاج ملے تے اوندی
 دولت عیج ودھارا تھیوے۔

ہک ڈینہ شام دے وقت سیٹھ تے بیگم اپنے گھر دے لان عیج کر سیں تے بیٹھے ہن
 سلیم دی شادی دے سلسلے عیج بگل مھاڑ بیٹھے کریندے ہن۔

”خیر ناں سداں جیوے تے جوانیاں ماٹے پتر سلیم ہن جوان تھی گئے۔“ بیگم بگل
 ٹریندیں آکھیا ”سائن خیر ناں ہے اچ پتر ڈاڈھیا دی اے تے تیں میکوں وی پتا اے جو او

جوان تھی مجھے میں وی بڑھکھدا پیاں پر اوں کوں جوانی دی ہوا لگ بجی اے اوہوں و بگڑدا
دیندے۔" سیٹھ پترتے پہلے ای اکھر کھی ودا اعلاتے من اوں کوں آلاون دا موقع مل گیاھا

ہائے اللہ۔ تساں تاں ہر وقت ای میڈے ہال تے کاوڑیے رہندو ماشا اللہ میڈا پتر لکھیں
عج ہک اے۔ ایجھا ہختیں آلاں ہال تاں ڈیو پال تے بکولو و دے "ماء پتر دی صفائی ڈیندیں
آکھیا۔

"سائن ٹھڈیں انیس وٹیں ولاون تاں اوں کوں گل چھوڑے میں کجھا اکھنداں
تاں توں اگوں آویندیں سیٹھ کلوڑ کریندیں آکھیا۔

"میں تاں آکھندی آں تساں ایچی شادی کرڈیو تے ول اے آپ ای سدھرو یے
بیگم گلہ کوں اپنے مطلب تے گھن آئی۔

"ٹھیک اے پر اے تہاڈی سوچ اے میکوں تاں اے نظر دے جواے شادی دے بعد
وی تاں سدھرے ہتھوں پرانی دھمی وی اسا کوں پالٹی ہمسے۔" سیٹھ پتر دے لچھن ڈساوٹ
لگا۔

"سائیں ہالی تاں اوہاں اے ڈوچار ڈیندے تاں اساڈے جہندیں کھاپی گھنول تاں اے دنیا
داری عج پھس ویسے "مامو شویندیں آکھیا۔

"دھوڑ دنیا داری عج پھس ویسے میں ایندے لچھن ڈھنی کھڑاں۔" سیٹھ جل تے
جواب ڈتا۔ "اچھا سائیں چھوڑو ایس نکرا ر کوں میں اوندی شادی وی گلہ پی کریندی ہم"
- بیگم تکیوں وٹ گدھی۔ "سائن توں کوئی رشتہ لہی کھڑیں تاں ڈسا۔" سیٹھ اوں تے
گلہ چھوڑی۔

"ہک رشتہ میڈی نظر عج ہے ہوں اچھی جاہ اے تے گھراٹوی امیر اے "بیگم اوں
کوں ہک جاہ ڈسائی۔

"او کرا گھراٹا اے۔" سیٹھ کھو راتھی بیٹھا۔

"حاجی اکرام اللہ دی دھمی بوڈی سوہنی تے نیک سیرت اے۔" اوں تاں ڈسالا۔

"واہ سائن واہ اے تاں میکوں کڈا ہیں خیال ای نی آیا حاجی اکرام اللہ تاں میڈی
ہوں پرانی جان بچان اے اوہی بوڈے پیسے والا۔" سیٹھ کوں اے رشتہ پسند آیا۔ "تساں

وی عجیب او میں رشتے دی گال کریندی آں تے تساں پس دی گال کریندو۔" بیگم اوں تال
ذرا کوڑپیدیں آکھیا۔

"اے گالھیں تہذی سمجھ کنے اچیاں من بس من تیار تھی تے کتیں ڈیہاڑے حاجی
اکرام اللہ دے گھر چلوں۔" سیٹھ گال مسکائی۔

ول ہک بڑینہ سیٹھ اختر تے اوندی بیگم حاجی اکرام اللہ دے گھر چکے۔
"سیٹھ صاحب۔ اچ تاں اسان غریبیں تے وڈی کرم نوازی کیتی اے دے۔"

حاجی وڈی خوشامد برآمد کریندیں آکھیاں ایڈے اوڈے بڑیکھدیں ہکل ماری۔ "او۔
بھائی کوئی ہے بیگم ذرا توں آپ انھی تے مہمانیں دی خدمت چا کری کر۔"
"سائیں بی کوئی تکلیف ناں کرو اسان جلتی عچ اوں۔" سیٹھ روکن لگا
"ناں سائیں اچ تاں اسان تما کوں راستی روٹی کھواتے موکل ڈیسوں" حاجی صاحب
ضد کرن لگا۔

"سائیں۔ اسان تہاڑی دعوت ضرور کھاؤں چا اچ اسان کوں بہوں جلتی اے فجر پتر
سلیم دی سالگرہ اے اسان تما کوں کانڈھلویون آویں اچ اسان کوں پے وی ڈھیر سارے کم
من تے من اسان کوں اجازتاں۔" اے آکھ تے سیٹھ انھن لگا۔

"ناں سائیں ایویں تاں ناں ونچو۔ اچھا چاء تاں پی گھنو۔" اے آکھ تے حاجی نو کریں کو
ہکل ماری۔ اتھن دیر عچ چاء آگے مہمانیں چاء پی تے موکل منگی تے فجر دی سالگرہ عچ
اون دی بکڑ کیتی حاجی تے اوندی بیگم اون دا وعدہ کیتا۔ اتنے تائیں سلمہ وی آگے اوں
وڈے ادب ناں مہمانیں کوں سلام کیتا۔

"ناشا اللہ دھی سلمہ تاں بہوں شرماں آلی دھی اے میکوں تاں ڈاڈھی سوہنی تے پیاری
لگی اے ایں کوں وی فجر اپنے ناں ضرور گدھی آویجو۔" بیگم سیٹھ اختر سلمہ دے سرتے
پیار ناں ہتھ پھریندیں آکھیا۔

ول اوں کھاتے روانہ تھی گے۔

سالگرہ آلے ڈینہ وڈا اودام کھتا گیا چا کوٹھی رنگ برنگیں ہلبلیں تال چھل مل
کریندی کھڑی حائی سیٹھ اختر تے بیگم مہمانیں دا استقبال کرچدے کھڑے من خاص
مگر حاجی اکرام اللہ تے اوندی بیگم کوں تاں ہتھیں تے چاتونے۔ سلمہ کوں تاں بیگم سیٹھ

اختر گل چلاتے اور انہاں کوں وڈی آؤ بھگت نال آن بلہاویوے۔
 سلیم ہنٹ شنٹ پائی وداھاواں جو سلمہ کوں ڈٹھاتاں حیران تھی گیا سلمہ دے حسن تے
 خوبصورتی کوں ڈیکھدا رہ گیا سلمہ سلیم کوں بڑیکھتے اوندی حالت تے شکل کوں ناں پسند
 کیتا جیویں امیریں دے پال عامو بگڑے دے ہوندرن ساووی وڈے وال رکھی وداھا عجیب
 جہنے فیشن دے کپڑے پائی وداھا وندے نال جہرے اوندے سنگی ہن اووی لفتکے ٹانہ پ
 دے ہن تے شکل کنوں ای آوارے لگدے ہن۔ او شراب پیتی و دے ہن تے انہاں
 دے منہ کنے شراب دی بوا دی ہائی وڈی ہا ہوناں کیک کیتا گیا تے ول مہمانیں کوں پر
 تکلف کھانا کھوایا گیا۔ کافی رات گے حاجی ہو ریں گھر ولے۔

کجھ بڑینہ چھوڑتے سیٹھ اختر تے بیگم حاجی صاحب دے گھر آگئے حاجی ہو ریں انہاں
 دا خوش تھی تے استقبال کیتا اوں لان عچ کر سیں تے آن بیٹھے۔ ”حاجی صاحب۔ ماشا اللہ
 تساں تاں وڈے پیسے آئے او ماشا اللہ تہاڈی کوٹھی واناں شہر عچ مقابلہ امی نیں۔“ سیٹھ لاس
 لہندیں تے لیس پتھر بندیں آکھیا۔ ”سائیں اے کیا پے اکھندو میں تاں تہاڈے اگبول
 کجھ ای نیں۔“

حاجی صاحب وڈی نیاز مندی نال آکھیا۔
 ”سائیں ہن تاں اساڈی اے خاش اے جو اسہاں تہاڈے تاں تے سنبھلاؤنجوں۔“ سیٹھ
 اپنے مطلب دی جگہ کوں ٹوریا۔

”سیٹھ صاحب تساں تاں بس شہر مندہ پے کریندو۔ تہاڈے اگبول اساڈی کیا حیثیت
 اے۔“ حاجی کسر نفسی کنے کم گھندیں آکھیا۔
 ”سائیں تساں تاں میڈے وڈے بھراؤ تے اج اپنے وڈے بھراکے اسہاں کجھ منگن
 آئے بیٹھوں۔ کیویں بیگم توں وی کجھ اپنے بھرا نال جگہ کر۔“ سیٹھ اپنے مطلب تے آگیا
 ۔ ”سائیں تساں حکم کرو۔“ حاجی جلتی نال آکھیا۔

”ادا اساڈی اے عرض اے جو تساں اساڈے پتر کوں اپنا پتر بنا گھنوتے وھی سلمہ دا
 رشتہ بڑیو۔“ بیگم سیٹھ آخر جگہ کرڈتی۔

حاجی صاحب اے جگہ سن تے چپ تھی گیا تے کجھ دیر سوچ سوچ بھ گیا ول اوں
 جواب ڈتا۔ ”سلیم تہاڈا پل اے تے اساڈا وی پل اے پر اسہاں سوچ تے صلاح مشورہ کرتے

ایند اجواب کجھ بعد مچ بایوں۔“ حاجی صاحب ٹہر ٹہرتے جواب دیتا

سیٹھ اختر تے یکم خوش تھی تے جے پے اگلے ہفتے انہاں کوں رضامندی واولد آ گیا۔
اوہوں خوش تھئے۔ کجھ ڈینہہ بعد کہہ او قار تقریب مچ مگنی واولان کھتا گیا تے شادی
وامی عا د مقرر کھتا گیا۔ شادی کئے چار بیٹ ڈینہہ پہلے سیٹھ اختر ایویں پھر واثروا حاجی صاحب
دی کوٹھی تے لکھ آیا۔ حاجی صاحب دی عزت نال پیش آیا تے حل احوال پچھس۔

”اصل مچ میں پتر سلیم دی فکر مچ رہنداں۔ بہن تیں او تہاڈا وی بل اے۔ میں
چاہنداں جو اپاں ڈوہیں رل تے اوں کوں اپنا کاروبار شروع کراؤں۔“ سیٹھ اپنے مطلب
تے آ گیا۔

”ادا۔ تہاڈے جیندیں پتر سلیم کوں کم کاروہی کیا ضرورت اے۔“ حاجی صاحب
کھلدیں ہوئیں آ گیا۔

”وال وی او اپنا ڈوہیں واپتر اے۔ آپاں اوں کوں ڈواہ لکھ ڈیوں تے او اپنا کاروبار شروع
کرے۔“ سیٹھ اپنے مطلب تے آ گیا۔

”سائیں اے کیا پے اکھیندو۔ اتنی وڈی رقم؟“ حاجی پریشان تھیندیں آ گیا۔
”ادا۔ میڈا بھرا۔ تساں ایویں کرو۔ اے رقم دھی سلمہ دے ڈاج عچ گنڈیو۔ ہک
تاں تہاڈی وادواہ تھی ویسے تے اے کموی تھی ویسے“ سیٹھ اوں کوں وگ گھر ڈتا۔
”ڈیکھو سائیں دھی بہن کوں جتنا ڈیو کم اے۔ پر اساں جسے دولت مند لو کیں تاں
اپنی دولت دی نمائش کیتی پر زیادہ ڈاج ڈیوں آلی لعنت غریبیں دی دھیریں دی مقدربن
ویندی اے۔ او شدیاں پیو ماعوے گھر بیٹھیں چنے وال کر ڈیندین سول اسٹاڈانڈ مہب اسلام
وی ایندی اجازت نیں ڈیندا۔“ حاجی اوں کوں چنگا بھلا سبق ڈے ڈتا تے سیٹھ اختر لا جواب
تھی گیا سپرول اوں ہک پی پھیری ماری۔

”جواے گلہ اے تاں تسن لک لکاتے ڈیو۔ ڈیو تاں تساں اپنی دھی کوں اے۔ گلہ
تاں حکو اے۔“

”سائیں۔ تہا کوں ابجھی کیا فکر پے گی اے۔ تسن تاں لکھیں کروڑیں دے مالک
او“ حاجی اوں کوں ہر پاسوں لا جواب کر ڈتا۔ تے او کجھ ایڈوں وڈوں ویاں ڈوں چار گلہ
کرتے موکل گھن تے واپس تھی گیا۔

شادی ہوڈی دھوم دھام نال تھی۔ ڈوہیں گمراہے دولت مند من دل کھول تے خرچہ
کیتونے تے پورا ہفتہ شادی دے ہنگامے رہے۔

حاجی صاحب اسلام تے ملکہ دے قانون دے مطابق اپنی دھی کوں ڈاج بڑتا۔ بے لور کیں
واسطے تاں اے ڈاج گھنا کجھ حاسر سیٹھ اختر جو کجھ چاہندا او کجھ نال ملایا۔ اوں کوں بوڈا
ارمان لگا۔

ہر لڑکی کوں اپنی پہلی ساگ رات دے وڈے ارمان ہوندا او سیجھ تے ڈٹھی حائی
تے سلیم اندر لنگھ آیا۔ اوہوں ساری شراب پیتی وداھا۔ نشے عجب دھتھا۔ تھ عجب شراب
دی بوتل حائی تے ڈھندا اہمدا سیجھ تے آگیا۔ آلاون ڈا ہوش نال ہس۔

”سلمہ میڈی جان۔ پنہنہ تے اُتے کر۔ پنہنہ دیا ر کر۔ اچ عیش دی رات اے۔ اے
گھن بوتل تے اپنے سوچنے ہتھیں نال جام پلا۔“

اونشے عجب پتہ نہیں کیا کیا کھمدا رہیا۔ سلمہ دے خواب چکناچور تھی گے او کسب گی
اوں کوئی جواب نال بڑتا۔ اوہک نڈ عجب سرک گی۔

سلیم کجھ دیر تاں ایویں الہندا رہیا تے ول نشے عجب بے ہوش تھی تے سیجھ تے پھڑا
تھی گیا تے خراٹے مارن پے گیا۔ اتوں سلمہ اپنے نصیبیں کوں روندی ڈٹھی حائی۔

شادی دے بعد وی سلیم نال سدھریا۔ اوں ذال کوں ذال نال سمجھیا تے اپنے شراب
کیا بے شغل عجب غرق رہیا۔ سلمہ کوں اے غم اندروں کھمدا گیا۔

سیٹھ اختر اے ڈیکھ تے ہتھوں خوش تھیا جو حاجی پیسے نیں ڈتے تاں اوندی دھی کوں کجھ
سزا ملے۔ پر سلمہ سیانی حائی اوں صبر کر گدھا تے ہر ڈکھ سہندی گی۔ سیٹھ اختر ہر
وقت اوں کوں طعنے ڈیندا اھا جو اتھوں خالی آئی اے۔ میکوں تاں وڈے ڈاج آلے رشتے
ملدے ہن۔ پر سلیم دی ماء اے ڈیکھ تے ام غم تھی ویندی حائی۔ او اپنے پتر کوں وی
سمجھیندی حائی جو اپنی ذال کو ذال سمجھ تے اوند اخیال کر۔ پراوندی کوئی نال سنداھا۔

ہک ڈینہہ سیٹھ اختر حاجی صاحب دے گمراہے آگیا تے بچ لکھ واما طلبہ کیتا۔ حاجی ول
انکار کر بڑتا۔ اوں کھل تے آکھیا جو تساں دھو کا کیتے۔ جے ہن تساں بچ لکھ نیں ڈیندے
تاں اپنی دھی اپنے گمراہے کو۔ حاجی اے سن تے حیران تے پریشان تھی گیا۔ سیٹھ اختر اپنی
آخری وار رنگ بڑے تے گیا پیا۔ سلمہ دی ماء اے سن تے رون پے گی پر حاجی وڈے عزم نال

اون کوں آکھیا۔

بھلا تھیوی۔ اے اساڈے نال دھی دے نال تے بلیک میلنگ اے۔ پر میں اے کم

کڈا ہین نال کریاں۔ ابی تے سلمہ دھی دی جیویں قسمت۔

ہن ہر وقت سیٹھ اختر دے گھر جھپڑا رہندا اھا۔ سلیم نال مارن کٹن تے وی آکھیا۔

ہک بڑی سلمہ اپنی ذال کو کھیندا پیا تے حاجی صاحب وی آکھیا اداے بڑیکھ تے زہر دا

گھٹ بھرتے رہ گیا۔ اون دھی کوں آکھیا پتر اٹھی میڈے نال چل۔ او دھی کوں گھن تے

گھر آکھیا۔

گھر آئے انہاں کو امید ہائی جو انہاں وچوں کوئی مناون تے کھنن اسے پر ہفتے دے

بعد انہاں کتے طلاق نامہ آکھیا۔

اے بڑیکھ تے سلمہ دے ہوش اڈ گئے او بے ہوش تھی تے بڑی تھی تے ول ایجھیں بیمار تھی

جو بچن دی امید نال ہائی۔ هن انہاں دے گھر عیج ہر وقت غم تے ادا سی داویرہ ہاسپر ہن

میر دے سوا کوئی چارہ نال اھا۔

کئی بڑی سلمہ گھر ریہے سیٹھ اختر تے اوندی بیگم ہن بی جاہ تے سلیم دارشتہ

بگرن لنگے پر۔

ہر جاہ توں جواب مل ویندا اھلوا اے دولت دے ہکھے ہن تے بھاری ڈاج دی صورت عیج

دولت حاصل کرن چاہن۔ ڈو جھانہاں سلمہ دا حشر دی بڑیکھ گدھاتے سلیم وی آوارہ تے

شراب دی عادت کوں وی بھکھدے ہن۔ ایویں او سال کھن تک اپنی تن مریدے

رہے۔

هن انہاں کوں احساس تھیون پے گیا جو اسل سلمہ کوں طلاق ڈے تے بہوں غلطی

کیتی اے۔ سلیم دی ماء هن ہر واپھی سلمہ کوں یاد کریندی ہائی تے اوندیاں اچھائیاں

بگنڈی ہائی۔ هن سیٹھ اختر کوں وی سبق مل گیا جو عزت صرف دولت نال نہیں ملدی بلکہ

عزت مل آدمی اپنی شرافت تے نیک ورتاؤ نال ملدی اے۔

هن سلیم کوں وی احساس تھیون پے گیا۔ او ماء کوں اکھیندا اھا۔ ماں اسل سلمہ تے

ظلم کیتی۔ تسلاں کوں مناتے گھن آؤ۔ هن میں اوں کوں وسوساں۔

آخر ہک بڑی سلمہ سیٹھ اختر بیگم تے سلیم ترانی حاجی صاحب دے گھر آگے۔ اگوں

گھر عچ ادا سی داماحول حا۔ سلمہ بستر تے بیمار ستی پی حائی حاجی صاحب تے اوندی بیگم انہاں کون ڈٹھاتاں انہیں دے ڈکھیں دے پھٹ تازے تھی گے۔ سیٹھ اختر جلال چولن دی کوشش کیتی پر حاجی صاحب اے آکھ تے جلال مکاؤتی جو تہاں سوچ سمجھ تے دھی سلمہ کون پکی طلاق ڈتی اے۔ ہن کھیں صورت دی واپسی میں تھی سجدی۔ تہاں مہربانی کرتے تشریف گھن ونچو پر سیٹھ اختر وی سچے دل نال عمد کر گدھا جوں میں سملہ کون واپس گھن اسل اول اول امے ہن تے مناو ملوے جیلے ترے کریندے ہن۔

آخر ہک ڈیہاڑے حاجی صاحب من گیا تے گھر والی کون وی سمجھائیں جو بھلا تھیوی اپنی دھی دے متھے تے طلاق دادا نگ اے۔ اے بہتر اے جو جلال دل بن ونچے۔

ہک مولوی صاحب کنے ایس صورت حال دے مسئلے تے فتویٰ پچھونے اوں آکھیا۔

”وچ ایس مسئلے دے اے فتویٰ اے جو لڑکی دا حلالہ نکلا ونچے۔ دل ڈو جھاپے طلاق ڈیوے۔ ایندے بعد دل لڑکی پہلے پئے کون مل سجدی اے۔“

سلمہ دے کنہیں عچ اے جلال پنی۔ اوں روروتے آکھیا جو میکوں دل ہیں باہ دے چنے عچ نال سٹو۔ پراووی مجبور ہن۔

”ہن مشکل اے حائی جو پئے کنہیں نال نکاح پڑھاؤں۔ آخر اے مشکل وی حل تھی گی۔“

حاجی صاحب کنے ہک چھوٹے لادانو کرھا۔ اجمل چھوٹے لادانہاں دے گھر حا۔ او انہاں دا اعتباری تے اعتبار آلا نو کرھا۔ سن عچ وی سلمہ دے لگ بھگ حا۔ انہاں اجمل نال سلمہ دا نکاح کرایا۔ جو سویرے اجمل کنے طلاق گھن تے دل سلیم نال نکاح پڑھایا ویسے۔ اے سارا کم رازداری عچ تھیا۔

اچ سلمہ دی شادی دی دل پہلی رات حائی۔ سہاگ رات دے ہر لڑکی کون وڈے ارمان تے چاہتاں ہوندن۔ پراو ایس رات دے ڈکھ تے درو دیں کنے گذری کھڑی حائی۔ اچ دل ہک سردا سائیں آون ٹوالاھا۔ ہن اوندے او خیال نال من جہرے سلیم نال شادی دی پہلی رات ہن۔ ہن اوپہوں کجھ سوچی بیٹھی حائی۔ اتنے عچ اجمل ڈر دا کمبدانیڑے آیا تے پیریں تے ہتھ رکھتے آکھیں۔

”سائن۔ میڈا کوئی قصور نہیں۔ میں تاں اے کجھ سوچ وی نہیں سجدا۔ میں اوویں تہاں نو کر آں۔ میکوں معاف کر ڈے۔“

سلمہ ٹپمارتے اٹھی کھڑی۔ اوندے ایگوں اوند اسر داسائیں ہتھ دھی کھڑاھا۔

”سجدی“ سلمہ کب وڈے عزم نال اپنا فیصلہ سنایا۔ اور ون پے گی تے اجمل دے پیریں عین چڑھ
تے آکھن لگی۔

”اجمل سائیں۔ میڈاپو مام تال وڈا ظالم اے۔ توں میکوں تال چھوڑو نہیں۔ تال تال
میں مرویاں۔“

ماء اے حال ڈٹھا تال سدھی حاجی صاحب وڈے گی۔ اوں کوں اے نویں صورت حال

ڈسائیں۔ حاجی صاحب بھجدا آیا تے دھی کوں آکھیں۔

”سلمہ دھی توں اے کیا پی کریندیں ایں۔ کجھ عقل کر۔“

”اپا۔ توں کہو جیا پو ایں۔ ول ول اپنی دھی کوں پریندیں تے ول ول طلاق ڈیویندیں۔

میکوں ایویں تال مار۔ جے کرھن وی اجمل کئے طلاق ڈیویندیں تال ونچ میڈ بے کفن دفن
دا انتظام کر۔“ اور وندے ہوئیں پیو دے اگیوں فریاد کیتی سخا حاجی صاحب اوں کو سمجھاوٹ

لگا۔

”میڈی دھی“

”میکوں دھی تال آکھو۔ میں تہاڈے نو کردی ذال آں تے میکوں وی نو کرانی سڈو

”سلمہ دا اے آلا پیو مام کوں کھا گیا۔ او وی روون پے گے۔ انہاں دے اگیوں پی کوئی پونٹ
دی جاہ تال حائی۔“

ول حاجی صاحب وڈے پیار نال دھی دے مرتے تہہ رکھیاتے آکھیں۔

”میڈی ڈکھیں بھری دھی۔ اسا کوں معاف کرڈے۔ اسماں تیں تے بہوں ظلم کیتن۔

توں خوش تھیھن اجمل ای تہاڈا گھوٹا اے تے اپنا وارثا اے۔“

اے آکھ تے حاجی صاحب سلمہ تے اجمل کوں کٹھے بھاگل پاتس۔

”اچ کئے اجمل میڈا پتر اے تے میڈی جائیداد وارثا اے۔ میں تہا کوں جدا تال

کریاں۔“ اے آکھ تے حاجی صاحب تے اوندی گھر والی باہر نکل گے۔

سلمہ وڈے پیار نال اجمل کوں ڈیکھدی پی حائی۔ اوں کوں من اصل خوشیاں ملیاں

ھن۔ او خوشی نال کھل پی تے اجمل دے سینے نال لگ گئی۔

ول او اللہ سائیں دے حضور رنج جھک گئی تے آکھیں۔

”تہاڈا لکھ لکھ شکر اے اللہ سائیں۔ تائیں اچ میں اُچڑی کوں کنوسائے۔“

پندھ پرے لے

شاہنواز تے کالون آگیا اے۔ شاہنواز تے کالون ڈا کیس آگے۔ او کیوں؟ او تہا اپنی منگ چاہے۔ لوک پچھدے ودے ہن جیکر او اپنی منگ چاہے تہا ول اے کالون ڈا کیس کہیا۔ عجیب گالھیں ہن۔

اونویں تہا اے گالھیں اول علاقے عرج عام ہن۔ اج اے ماریا پے او قتل تھی گی اے۔ بندے مارن تہا اتھوں دے لو کیس واسطے ہک معمولی کم ہا۔ بس جتیں آدمی کول کشن ڈال واسٹا تاو بھیج تے اپنی ڈال مار رکھی۔ یا کشن نال پی گالھ تے جھگڑا تھی پیا سو ڈھاند عرج بندہ مر گیا تے اول اپنی ڈال یادھی بہن مار ڈتی تے کالون ڈا کیس جھاڑتس۔ ول جرگہ تھیا کالے دی پارٹی ڈاہ ہزار نقد تے ہک یا ڈو بازووی بھرے۔ کوئی اٹھ سال دی چھو کری دا چالھی سال دے پڑھے نال شادی تھی گی۔ او شدی ساری زندگی عذاب عرج رہ گی۔

شاہنواز تے شادو دا آپس عرج وڈا پیا رتے سچی محبت ہائی۔ او ہک پے دے نال تے جیندے ہن۔ شادو شاہنواز دی چھوٹے لاتوں منگ ہائی۔ ہن ڈو ہیں جوان تھی گے ہن تے انہا دی محبت وی پورے عروج تے ہائی پرا یویں لگدا اھلجواو ہک پے کول مل سینگن۔ کشن گالھ تے شاہنواز تے شادو دے وڈیں عرج جھگڑا تھی گیا حاتے شاہنواز دے وڈیں

دے پتھوں شادو دے وڈیں عرج ہک آدمی قتل تھی گیا حاتے او صلح عرج پیسے وی تے ڈو بازووی منگدے ہن۔ پر شاہنواز ایں گالھ تے تیار ناں ہا او اکھندا اھلجواو جرم تہا کروں اسل جوان نے سزا بھو گن اسٹاڈیاں نیاں تھیں۔ شادو دے وڈے عرج شاہنواز دی بہن شادو دے بھرا کول بڑتی ہوئی ہائی پرا او پر نے کئے پہلے مر گی ہائی۔ ہن شادو دا پیک ہک پیادہ منگدا اھا۔ شاہنواز دا پیک اکھندا اھلجواو حیات تے موت خدا دے تھ عرج اے۔ اسل پیادہ کیوں بھروں۔

شاہنواز اعلان کرتا ہوا چلو شادو میڈی سنگ اے جے او بی جاہ تے بڑی کی تاس خون دیاں
ندیاں دھو دھو سن۔

پر شادو دے پیا وند ارشتہ ہک بی جاہ تے کر بڑا تا۔ شاہنواز کاوڑتے غیرت کئے پاگل
تھی گیا اوڈوں شادو داسنیا آیا جو رات میگوں مل تے جو کوئی چارہ کر نای تاس کر ناس تاس
میڈا مرن دے سوا کوئی دگ نیں۔

شاہنواز رات کوں تیار تھی تے کنہیں کوڑسائے بغیر شادو کوں ملن ٹریا۔ اووی ملن
آلی جاہ تے آئی کھڑی حالی۔ ڈوہیں سائے تھئے تے سکاں ہماون ٹپے گے۔
”سائیں۔ تیلے بغیر میں مردیاں۔“ شادو اوندے سینے تے سر رکھتے روندی
ہوئیں آکھیا۔

”روناں میڈی جان۔ جے تائیں میڈی حیاتی اے تمکوں میں کئے کوئی نیں کھس
سجدا۔“ حالی اوویا کجھ آکھن چاہندا ہا پر کجھ پرے اندھارے عچ اوں کوں ہک اولا
نظریا تے بندوق دے ڈوٹھکے وی تھئے۔ اوں جلتی نال پرے ٹپ ماریا تے نال شادو کوں وی
چھکیا۔ پر دیر تھی گی حالی۔ ہک گولی شادو دے کھسے پاسے عچ لگی تے کئی پسلیاں تروڑی
گی۔ بی گولی شادو دے بازو عچ لگی شاہنواز واسطے ہن بھجن کڑھا۔ او اپنی راکھ دا منہ
کھول بڑا۔ کئی فائر کیتونس۔ دشمن چھپی تے ہٹ گے۔ ہن شاہنواز دے واسطے کجھ سوچ
دا وقت نال حالت نال او شادو کوں چھوڑ سجدا ہا۔ او جوابی فائر کریندا تے شادو کوں چیندا
ٹریندا ڈوا یکر پرے پدھی اپنی گھوڑی تائیں پناں۔ شادو کوں او کھاسو کھا چڑھا آپ
اوندے پچھوں چڑھ پٹھاتے ہک پاسے فائر کریندا گھوڑی بھجائی۔ اٹھ ڈاوا یکر ونچ تے
اوں فائر کیتے تے دل لٹے ہتھ گھوڑی بھجایا۔ اوں گھوڑی دیاوا بگاں شردے موڑ بڑیاں۔
شہر عچ اوندہ ہک کھانا دوست ڈاکٹر اصغر ہا۔ او سدھا اوندے گھر گیا۔ گنڈا
کھڑ کالیں۔ اصغر رواڑے تے شاہنواز تے اوندے نال ہک نوجوان زخمی عورت کوں بڑیکھ
تے حیران تھی گیا۔ شاہنواز کجھ نال بولیا۔ اوں شادو کوں بہتیں تے چاتاتے سدھا اندر
گیاپا سول شاہنواز اوں کوں آکھیا توں پہلے شادو دی فکر کر حال بعد عچ ڈیسس۔ ڈاکٹر
فورا شادو دی پٹی چیری عچ لگ گیا او کافی دیر تک اپنے کم عچ لگا رہیا او زخمیں کئے چھرے
کڈھئے تے پھٹ سیتے۔ شادو حالی تک بے ہوش حالی۔ ڈاکٹر اوں کوں طاقت دے ٹیکے
لاتے۔ خون کافی نکل گیا ہا۔ شاہنواز اپنا خون ڈالتے ڈاکٹر خون دی تھیلی شادو کوں

لا کھڑائی۔

دل او فارغ تھسی تے شاہنوا ز نال آپٹھا۔ ہن شاہنوا زدی وی دل جابی تھی جی حائی
اوں ڈا کٹر کوں سارا حال ٹایا۔

”شاہنوا زتوں جوان ایس تے جوان اپنی عزت نہیں چھوڑیندے۔ میں تیلے نال آں“
ڈا کٹر اوندی تعریف کیتی تے ہمت ہڈ ہوائی۔

ڈا کٹر دی گھر والی ٹینہ وی شادوی وڈی اتوالی کیتی۔ ڈو جھے ڈینہ شادو کوں ہوش آیا
اوجہ ان تے پریشان تھی گئی جو او کتھ آگیا۔ پر شاہنوا ز کوں ڈیکھ تے دل جابی تھسی
۔ کوئی پند راں ڈینہاں دے بعد شادو دے زخم بھرتج گے تے او کجھ چلن پھرن ٹوے قابل
جی حائی۔

شاہنوا زڈا کٹر کوں آکھیا

”اصغر سائیں۔ تیں اسل تے بہوں تھو رے لائن۔ اللہ سائیں کئے حیاتی حائی تے
تیں شادو کونویں زند گی ہتی اے۔ اسل وال وال تیلے تھو ریت اوں“ شاہنوا زاپنے
مخلص دوست دا شکریہ ادا کیتلے موکل منگھس۔

”نہاں سائیں شاہنوا ز۔ ایویں شرمسار تاں کرو۔ میں تاں بس دوستی و احق ادا کیتے پر
تساں ہن ویو رکتھاں؟ میڈی منو۔ تاں حالی اتھاہیں رہو۔ اے وی تہاڈا گھراے“ ڈا کٹر
اوں کوں غلو ص دل نال آکھیا۔

”سائیں اسل کراچی ویو۔ اتھاں ہک ڈو میڈے سنگی ہن اللہ تعالیٰ کوئی انتظام کر
ڈیے“ شاہنوا ز جواب ہوتا۔

ڈا کٹر انہاں واسطے کاروا انتظام کیتلے رات دے ٹائم روانہ تھے۔ سویرے او کراچی
ہج گے۔ شاہنوا زاپنے ہک دوست کئے لکھ گیا۔ ڈو جھے ڈینہ دوستیں دی مدد نال ہک مکان دا
وی انتظام تھی گیا۔

شاہنوا ز میٹرک تک پڑھیا ہوا ہاتے ہک جاہ تے اوں کوں نو کری مل جی۔ دل ہک
سال تائیں او گھروں تے عزیزیں سنگت کئے بے خبر رہے۔ ہیں دوران عی شاہنوا ز
عدالت عی شادو دا بیان ڈیوانے نکاح پوا گدھا۔ تے شادی کر گدھوئے۔

آخر ہک ڈینہ شاہنوا زاپنے بیٹے کوں خط لکھیا۔ اپنا سارا حال لکھس تے دل جابی
ہو تسن فکر تاں کرو۔ میں انشاء اللہ جلتی تاں کوں سلساں۔ اوند اپو ماہ خط پڑھ تے ہل

بہار تھی۔ گیا۔

ڈاکیا خط ڈے تے ولیا ویندا حاتے دگ عچ شادو داوڈا بھرا اوں کولیا۔ اوں پچھیا جو کیڈے گیا حویں۔

”سائیں میں شاہنوا زدے پو کوں اوں دا خط ڈیون گیا ہم“ ڈاکنے جواب ڈتا۔
 ”شاہنوا زدے پو دا خط؟ اے کنیں لکھیا حاتے کتھوں آیا ح؟“ او جلدی نال پچھیا۔
 ”بیاتاں پتہ نیں۔ خط دے اتے مر کراچی دی لگی ہوئی حائی“ ڈاکنے کجھ دیر سوچتے جواب ڈتا۔

او سمجھ گیا حواے خط شاہنوا ز لکھیا ہو سے تے ہن او کراچی ان۔
 ہن اوڈو ہیں بھرا کراچی دے پھیرے لاؤں پے گے اوڈو سال گولیندے رہ گے آخر انہاں شاہنوا ز تے شادو دا پتہ کر گد ح۔

کراچی عچ فرقہ وارانہ فسادات شروع تھی گے۔ حکومت تے حکومت اپنی جاناں تے عزتاں قربان کرتے اے پیار اوطن گد حا گے۔ اپنے وطن دے سارے لوک بھرا بھرا ہوندن۔ پر ہن تاں اتھاں بھرا بھرا دا دشمن حاتے حک بے دی جان پے گھندے ہن۔
 ہک پے دے گھر بار تے مال بڈی پے لٹیندے ہن۔

مختلف گھڑیں دے ٹولے دے ٹولے نکل پھندے ہن تے قتل و غارت کریندے ہن۔
 -ول جتھاں ایجھا حال ہوے تاں کئی لوکیں کوں اپنا ذاتی انتقام تے پہلے کھنڈ داوی موقع مل ویندے تے پتہ ای نیں لگدا۔ شادو دے بھرا ویس ویس ایس موقع کنے فائدہ اٹھایا۔

ہک ڈینہہ او ہک ٹولے عچ رلے و دے ہن۔ او ٹولہ شاہنوا زدے گھر دے آسوں پاسوں مار کٹ لائی ودا ح۔ جنیں وہلھے او شاہنوا زدے گھر دے اگوں آئے۔ شاہنوا ز دے ڈینہہ تھوڑے ہن۔ او وی ہوں ٹائم پاہروں گھر پیالدا ح۔ او شادو دے بھرا ویس دی نظر تے چڑھ گیا۔ لوک ایویں بند و قیں دے ٹھکے تے ہوائی فائر کریندے و دے ہن۔
 ڈو گولیاں ساہنوا ز کوں سینے تے لگیں۔ او پرے وچ ڈٹھاتے ساہناں ہس کھسی پکڑ پچان حائی تے کیس دی وائے۔

ول کجھ نال آلے گھروں باہر نکلتے۔ انہاں شاہنوا ز کوں ڈٹھاتے شادو کوں اطلاع کیتوئے۔ او روندی پھیندی آئی۔ لاش گھر چوتی آئی۔ ہن شادو دیاں کواں ہاں ڈلیندیاں ح۔

”سائیں تیں مہکوں زندگی ڈتی ہائی۔ ہن کس دے آسرے تے مہکوں
 چھوڑی ویندیں“ پاڑے ہسائیں کفن دفن دا انتظام کھتا۔ ہیں ڈکھے وقت تے بابے عظیم
 شادو کوں سارا ڈتاتے اپنی دھی بٹاگد ہس۔ اوں آکھیا میڈی دھی ہن اتھاں تہڈا رہن
 ٹھیک نیں۔ ول او شادو تے اوندے یتیم ہال جیل کوں اپنے مکان تے گھن آیا۔
 ہن شادو واسطے اے دنیا اندھار ہائی۔ اوند اداں اکھندا ہاجو جیون کوڑاے پراو
 اپنے پال کوڈ بکھدی ہائی تے ہن اوں کوں اپنے پال واسطے جیونٹا پے گیا۔
 او پڑھی لکھی تاں کوں ہائی جو نو کری کر گھنے ہاسر بابا عظیم دی کوشش نال اوں کوں
 سلائی کڑھائی دے ہک ادا رے عچ کم مل گیا۔ ہن اوندیاں آساں تے امیدیں اپنے پتر
 جیل تے ہن۔

اوسارا ڈہنہہ پیریا کریندی ہائی تے اپنے پتر کوں پڑھیندی پل ہائی۔ جیل ہک سیانا
 تے محنتی پال ہا او پڑھائی عچ چنگاں نکلتا۔
 وقت او کھاسو کھالنگھدا رہی تے ہک ڈیہاڑہ اللہ تعالیٰ دے فضل تے ماعوی دعائیں
 نال اوڈا کڑ بن گیا۔

جیل ماعے کئے ہجھدا ہاجو اماں سائنٹاں کون اوں تے اپنے پے سکے کتھاں ہن۔ ماء
 شدی ٹھڈا ساہ بھرتے چپ کرویندی ہائی۔

جیل وڈا قابل تے اچھا ڈا کڑھ ماعوے سارے پڈ کھلایا توں ول اوند اتبادلہ اوندے
 پیوڈا ڈے دے علاقے دی ہسپتال عچ تھی گیا۔ اتھاں او علاقہ اوں کوں بہوں پسند آیا۔ اوڈا
 رحمدل ہلتے ول نال لو کیس دا علاج کریندا ہاسلو ک اوندی بہوں عزت کریندے ہن۔
 ہک ڈہنہہ کجھ آدمی ہک پڈھڑی کوں کھٹ تے ہسپتال چا آئے۔ پڈھڑی دے
 آخری ساہ ہن۔ جیل اوندی اتوالی تے علاج تے اپنا پورا زور لاتا۔ پڈھڑی کوں ہوش آیا۔
 آکھیں کھول تے ڈھس تہاں اوندے سامنے اوند اپتر شاہنواز کھڑا ہا۔ او میڈا پتر شاہنواز
 اکھندی ہوئی جیل کوں چمبڑ گی۔ تے بگل لاگد ہس۔ تے آکھیں پتر مہکوں بگل لا
 جو مردیں اپنے پتر دی سک لہائی ونہاں۔ اوند اساہ جیل دے ہتھیں عچ نکلتا۔

اے جیل دی ڈاڈی ہائی۔ جیل دی نانی دی جیندی ہائی او اوں کوں ڈکھدی ہائی
 تہاں اوں کوں اپنی دھی شادی دا عکس اوں عچ نظر ادا ہا۔

اوتہاں گمر بار چھوڑتے جیل دے کوارٹر تے آن بیٹھی جو مہکوں پتر ڈا کڑ جیل

کئے اپنی دھڑی خوشبو امی اے تے میڈی سک لندی اے۔

جیل وی انہاں پیار کرن آ لے لو کیں عچ پہوں خوش تھیندا احا۔ اوندی وی اپنے
ڈاڈے تے ناکیں دی محرومی دی سک لہر ویندی ہائی۔

ہک ڈینہہ جیل دے مائیں دا ہک پارٹی ٹال زمین تے جھگڑا تھی گیا او زخمی تھی تے
ہسپتال چوتج آئے۔ جیل ڈٹھا جو اے اماں بڈھڑی دے پتر ہن اوں انہاں دا دل لاتے علاج
کہتاتے او جلتی ٹھیک تھی گے۔

ہک ڈینہہ اوندے وڈے مامے اوکے پچھیا

”پتر ایویں بگدے جیویں توں اسباڈا ہو میں۔ اے ڈسا جو توں کون ایں؟“

”سائیں میکوں پتہ نہیں جو میں کون آن تے میڈے ڈاڈے تے نانکے کتھان۔ میں
چھوٹا ہم میڈا۔ ابا سائیں کراچی شہر دے فسادیں عچ ماریا گیا احا۔ ول اماں سائن میکوں
پڑھائے تے میں ڈاکٹر بنیاں۔“ جیل اوں کوں اپنا حال حال سنایا۔

”پتر او عظیم مائی سائن ٹال میکوں ملا۔ میں اوندا تھرا بیت تھیسال۔ جنہد اتوں ست
پختیں آلا لعل ایں“ اوندے مامے منت کریندیں ہوئیں آکھیا۔

”اچھا سائیں۔ ہن جڈاں میں گھر گیا تاں اماں سائن کوں ٹال گدھی آساں۔“ جیل
اوں کوں تسلی ڈتی۔

”ناں پتر۔ میں خود جلساں تے اتھاں ونج تے تھرا بیت تھیسال۔“ مامے وڈے پیار ٹال
آکھیا۔

باہر دروازے دی کھنٹی وگی۔ مائی شادود روازے تے آئی۔ ایگوں پتر کوں ڈیکھتے
خوش نہال تھی گی۔ پر جڈاں ٹال آ لے بندے تے اوندی دیدہ پی۔ اوندے ہوش اٹو گے او
پریشان تھی گی تے کاوڑ عچ اندر بھنی۔

جیل حیران ہا جو اماں کوں کیا تھی گے۔ اندر لنگھ گے او بے ہوش تھی پی ہائی جیل
اوں کوں ہوش عچ آندا۔ اتنے عچ ٹال آوٹا لا آدمی مائی شادو کوں پہچان گدھاتے اوندیں
پیریں عچ ڈھپاتے آکھن لگا۔

”ادی میڈی بہن۔ میکوں معاف کر ڈے۔ اسائیں تیں تے ظلم کہتن۔“

جیل حیران تھیا کھڑا ہا جو اے کیا ماجرا اے۔ اوں آدمی ول جیل کوں بھاکل

پاگدھاتے آکھیں۔

”اے میڈی سکی بہن شادو اے تے میں تہیڈا اماں ہاں۔ سیکوں میڈی بہن پر چاڑے“

مائی شادو کوں ول اوپر اٹیاں گالھس یاد آگیاں تے اوندے پرانے جگر دے پھٹ جاگ پے۔ آخر بھرا دی بہوں منت زاری نے جمیل میڑھ منت نال اوپر چہچہا گئی تے بھڑا نال پوئی۔ اوں اپنے بھرا دے گل لگتے رُنی تے اتنی رنی جو دیاو ہاؤنس۔

علاقے وچ جوڑی پچل گئی جو شاہنواز دی گھر والی تہیڈا کٹر جمیل دی ماعائی شادو آگئی اے۔ اونداسارا اخیس قبیلہ کٹھے تھی گیا۔ جمیل دا ڈاڈا، نانا، نانی تے بے عزیز ڈوہیں ماعہتر کوں ول ول پے گل لہندے ہن تے سکاں پے لہہندے ہن۔ بہن کوئی دشمنی ناں حالئی تے ہر پاسوں پیارتے محبت دیاں ٹھڈیاں ہوائیں گھلیاں کھریاں ہن۔ آج خوشیاں دا ڈینہہ ہا۔ نغارے تے دول دھامے موجود پے ہن۔

جمیل دی اوندے وڈے مامے دی دھی نال شادی پئی تھندی حالئی۔ مائی شادو دواہاں پیا ٹھراواھا۔ ہیکیں تے سہو ریں اوندی عزت ودھ گئی حالئی۔ اوں کوں او مقام تے عزت مل گئی جنہدی او حق دار حالئی۔ پرہیں ویلھے اوں کوں اپنا محبوب شاہنواز زیاد پیا مد اھاتے او غمگین تھی وپندی حالئی تے اے خوشیاں وی ہن۔ غم تے خوشیاں دے رلے ملے جذبات عچ اوندی اکھیں کئے ہنجو ہندے پے ہن۔

ہن او ہر وقت اللہ سائیں دے شکر اٹے دے سجدے ادا کریندی حالئی اللہ سائیں تہیڈا لکھ لکھ شکر اے۔ تیں میں اُجری دی جھوک و سائی اے۔

اساں کون اوں

”ابا سائیں، چاچا کلن خان سندھ کئے آیا کھڑے“ سانول اپنے پو کوں مہمان دے آون ڈسایا

بھرا کلن خان آئے؟ پتر توں اوں کویرے تے آرام نال بلہا۔ ٹھڈا جھارا پلا، میں وی ادا پیاں پر ام خان وڈا خوش تھی تے پتر کوں جواب دیتا۔ کچھ دیر بعد پر ام خان دیر تے لکھ آیا تے اپنے جگری یار کلن خان کوں وڈی سک محبت نال بھاگل پاتے ملیاتے بہوں خوشی دا اظہار

کہتا، دل او ٹالھی دی ٹھڈی چھاں تلے مڑھیں تے پھر رہے۔ سانول وی ہک مڑھے تے
وڈے ادب نال پھر رہیا۔ او بختیں آلاپال ہاتے پارھویں جماعت کچ پڑھا دیہا۔ دستی عیج مہمان
دے آون ڈا جھنٹیا او دیرے تے امد ا گیا۔ ہنگل خان یار محمد خان، مبارک خان
بگوار خان تے بنے وی کئی مہاند رے لکھ آئے۔ مہمان کول وڈی سک محبت نال
ملدے گے تے پھندے گے تھوڑی دیر عیج ای پکھری برتیج گی۔

اتھاں دا وستو رہا جو جڈاں کوئی مہمان آوے ہوسکی دے سارے مہاند رے تے جوان
آویندے ہن۔

بہرام خان روٹی مانی دا اعلیٰ انتظام کریندا ہا۔ سارے رل مل تے روٹی کھندے ہن۔
ول مہمان دا حال کھندے ہن تے ایویں کافی رات گئے تک پکھری لگی رہندی ہائی مغرب
دی نماز دے بعد مانی لگ گی۔ سارے دسترخوان تے آٹھٹھے، بہرام خان ہک بکر کنہوا یا ہا
چاول پلاہ تے زردہ وی پھل فروٹ وی ہن، ٹھڈا جھارا ہاتے کھیر دا بھریا ہوا ہک مٹوی ہا

بہرام خان پہلے مہمان دے خود ہتھ دھوائے تے ول ساریں ہتھ دھوتے تے ول مانی
کھاؤں شروع کیتی۔ سانول مانی کھواؤں تے پانی پلاؤں دے انتظام عیج کھڑ گیا۔ ساریں رتیج
تے مانی کھادی تے اتوں ہک گلاس کھیر دا پیتا تھوں فارغ تھی تے سارے اپنی اپنی جاہ تے آ
بیٹھے تے پکھری جم گی۔ تے خیر خیریت تے حال احوال شروع تھیا۔ بہرام خان مہمان دی خیر
خیریت پچھی۔

”بھرا گلن خان خوش ہیں۔ پی سب خیریت اے، گھر بار پال بچی خوش ان سگتی عزیز تے
وسیب خوش ہا“

”سائیں اللہ دے فضل اے پی سب بھلی بھلائی اے۔ اللہ دا شکر اے“ اے آکھ تے گلن
خان جوابی خیر خیریت پچھی۔

”ادا بہرام خان تساں سبھو خوش ہو پی سب خیریت آہے گھر بار اڑا پاڑا خوش آہے ناں“
”جیسا سائیں اللہ سائیں دا کرم اے تساں بھرا ویں دی دعا اے“ بہرام خان جواب عیج
آکھیا۔ ول بن لوکیں وی مہمان کنے خیر خیریت پچھی۔ تے ول حال احوال شروع تھیا۔
ہنگل خان، مبارک خان، یار محمد خان، گھنومہان دا حال، بہرام خان انہاں کول صلاح
ماری۔

”سائیں تساں وڈے بیٹھو بسم اللہ کرو، حال گھنہ“ مبارک خان جواب ڈتا
 ”جی ادا کلن خان“ بہرام خان آکھیا، ول کلن خان حال ڈیون شروع کیتا
 ”سائیں کھیر مٹھاپی، کافی مدت تھی گی اے اپنی ڈٹھ کوں، اچ کل فصل دا کھپا ٹاودھ گئے۔
 ہن ٹاوداند کائیاں نیں رہ گیاں۔ بس کم دی مارو ماراے۔ پی کوئی سدھ سما کو نیں۔ کہہئیں
 دی خبر چار رکھن دا ٹائم ای نیں ملدا۔ بہرا احمد خان دے پتر دی شادی دا چند ردی چوڑھی
 دا معیاد ہڈے سے۔ اڈے احمد خان اے خاص میڈے ڈے لانا جو توں ونج تے اے پنجاب
 دے کانڈھے ڈے آ، میڈا دل تاں اودیں دی تہاڈے ملن کھتے سکدا اوداھا۔ ایہو آون ڈا
 بہانہ تھی پیا۔ ہیں کم نال لنگھ آویں، سائیں دے قد میں لگوں۔ پی سب خیر اے“
 ”شالاخیر“۔ بہرام خان آکھیا

”جی ادا سائیں بہرام خان اپنا حال ڈیو“ کلن خان حال منگیا۔

”بھراؤ۔ ڈیو حال“ بہرام سنگتیں کنے کچھیا

”بسم اللہ کر سائیں ڈیو حال“ ہنگل خان انھیں سنگیں دے طرفوں آکھیا۔

”اساڈا حال سائیں ٹھیک اے۔ کم کار تاں میر کہہئیں کوں نیں چھڑیندے۔ پر تساں
 سندھی بھرویں نال ایجھاٹھا تھی گے جو ہر وقت یاد ایدو، تساں وڈے مٹھے تے محبت کرن
 آلے لوک او، اسان سرائیکی بہوں ساوے دل دے لوک اوں۔ جہرا اساکوں جی
 کریندے اسان اوں تے ساہ ڈیندوں تے جان قربان کر ڈیندوں، تساں لنگھ آو۔ اساڈا دل
 بہوں خوش تھینے کانڈھاوی اسان من گدھے۔ ضرور شریک تھیسوں کیوں جو بہرا
 دیں نال رل بہن دے ایہی تاں موقع ہوندن اساڈے مٹھے بہرا احمد خان دی دل جہی کر
 ڈیویں اے سائیں اساڈا حال اے۔ اللہ سائیں تساں تے رحمتاں کرے تے خیر ہووے“
 بہرام خان حال مکایا۔

”شالاخیر ہووے“ کلن خان دعاؤتی

ہال احوال دے بعد دل ایڈے اوڈے دیاں خبراں چاراں تے بالھیں چلیاں تے رات
 گئے تے کچھری لگی رہی۔ ول ہک ہک کرتے موکلاتے وچنٹ گئے۔ آخر عچ بہرام خان
 مسمان دا بستر لویا۔ تے ول ہر کوئی سمھپیا، اگلے ڈینہہ ناشتہ کرن ڈے بعد کلن خان روانہ
 تھی گیا۔ شادی کنے ہک ڈینہہ پہلے بہرام خان سانول بے رل تے روانہ تھی گئے۔
 جڈاں اے جنج اتھاں پنی تاں اتھاں دے سارے لوکیں کوں بوڈی خوشی آگئی، احمد

خان، کلن خان تے پئے لوک مہمانیں کوں بھاکل پاتے ملیئے۔ انہاں دے کھٹوئیں
بستریں دا انتظام کیتا۔ رات کوں روٹی مانی کھواون ڈے بعد مہمان کنوں حال احوال گردھا
ول شادی دا کم کار شروع تھی گیا تاں جو سویرے طعام تیار ہوئے۔ بہرام خاں سانول تے
باقی ڈوجھے ناں تے۔ انہاں وی کم کار کرایا۔ احمد خان بہوں روکیہ سائیں تیں آرام کرو
اساں کم واسطے ڈھیراں۔ پر بہرام خان آکھیا جو اے وی اساڈی شادی اے تاں ول کم
کیوں ناں کروں۔

اگلے ڈینہہ شادی دے کم کار مہمانیں دے آون، روٹی کھواون ڈتے گھوٹ
پر ناں عیج گزریا۔ بہرام خان گھوٹ کوں ٹکاپھوٹا یا ہار پوایا تے پنج سو روپے نیوند روٹی پی
رات وی اتھاپیں رہئے۔

اگلے ڈینہہ وچ کیتے موکلایا احمد خاں بہرام خاں کوں پگ بدھوائی تے وڈی عزت ناں
رخصت کیتا تے ول اوخیر خوشی گھر واپس آگئے۔

رات انہاں آرام کیتا اگلے ڈینہہ بہرام خاں کم کار واسطے کتھاپیں وچن آلاہلو پنجاب
کنے چودھری فضل دین آگیا بہرام خاں اوں کوں ڈیکھتے بہوں خوش تھیا تے بھاکل پاتے
ملیا سانول وی وڈے ادب ناں ملیا فضل دین سانول کوں پیار کیتا تے وعائیں ڈتوس۔
بہرام خاں سانول کوں آکھیا جو چاچے کوں ٹھڈا پلاتے روٹی مانی دا انتظام کر۔
”بہرام خاں زیادہ تکلیف ناں کرو میں جلتی عیج آں۔“ فضل دین کجھ مونجھاری عیج
آکھیا۔

”خیر ہے ادا فضل دین توں کجھ مونجھا لگدیں۔“ بہرام خاں جلتی ناں بچھیا۔
”بہرام خاں میں ہک غم آلی خبر چا آیاں وڈا چوہد ری نور دین اللہ کوں پیار تھی گئے
ڈیہاڑے اوندی قل خوانی اے میں اطلاع ڈیون آیاں چوہد ری امام دین خاص طور تے
سکوں بھیجے جو اے سندھیں دے کانڈھے ڈے آ۔“ فضل دین انہاں کو اطلاع ڈتی فضل
دین جبر اطلاع ڈیون آیاہا اوں کوں امام دین چوہد ری نور دین بھر خاص طور تے بھجوا یاہا
بہرام خاں اے سن تے ام غم تھی گیا فضل دین ناں ارمان کہتس۔ ”ادا فضل دین اسا کوں
بھرانور دین دا وڈا ارمان اے میڈا تاں ایویں حاجیویں سکا بھرا ہوئے اللہ سائیں بھرانور
دین کو خست عیج جاہو ڈیوے اچھاہن آرام کر رات رہ سویرے وچھیں پیا۔“
”ناں سائیں میں اچا ای ول ویں۔“ فضل دین جواب ڈتا تے عیج پئے مہاندے تے

دستی دے پئے لوک منگل خاں مبارک خاں بگو خاں وغیرہ وی آجے۔ سارے فوتگی دی خبر سن ٹے ام غم تھی جے قل خوانی عچ شامل تھوں دا آکھیونے روٹی کھاؤں دے بعد فضل دین روانہ تھی گیا۔

اگلے ڈینہ بہرام خاں سانول کوں آکھیا۔

”پتر۔ میں شادی دے سفر کنے تھکا ترنا آیاں توں تیاری کرتے آج روانہ تھی و پنجو منگل خاں ہو ریں وی تہیلوے نال جلسن۔“

”ابا۔ سائیں جیویں تہاؤ احکم۔“ اوں ادب نال جواب ڈتا تھوڑی دیر دے بعد منگل خاں، مبارک خاں تے بگو خاں تے پئے وی آجے۔ بہرام خاں انہاں کوں روانہ کیتا۔ کوئی عصر دے ویلھے اوچک پئے امام دین محمد شریف تے فضل دین تے ڈوجھے کئی لوک انہاں کو ملیئے۔ کئی پئے لوک وی آئے بیٹھے ہن اے مار کہ وی تہیلوے تے وچ بیٹھے سارے آکھن لگے اساڈے سندھی بھرا آکھین۔ اتھوں دے سارے لوک انہاں کوں وڈی عزت نال ملے۔

چوہدری امام دین محمد شریف تے ہک ڈو پئے سانول نال آبیٹھے پہلے کلمہ پاک قل شریف تے درود پاک پڑھیا گیا۔ ول فاتحہ دعا منگی گی اے سہنہیں امام دین تے ڈوجھیں وار ٹیں نال ارمان کیتا۔ ول امام دین سانول کنے پچھیا۔

”سٹاؤ اساڈے سندھی بھرا بہرام خاں دا حال خیریت نال ہن چاچے نور دین وی فوتگی تے وڈے ام غم ان تے بہوں ارمان پے کریندے ہن سانول وڈے ادب نال جواب ڈتا۔ اگلے ڈینہ قل خوانی واپرو گرام ہاسویرے سویرے لوک قرآن شریف پڑھن پھہ جے کجھ لوک درود شریف دا لکھ پڑھدے پے ہن ہک پاسے ہک مولوی صاحب ایں دنیاوی بے ثباتی موت قبر تے آخرت دے حال وڈے ویگر لہجے عچ و عطا دے انداز عچ بیان پے کریندے ہن۔“

کوئی نو بجے دعا منگی گی سارے لوک ایں وار ٹیں نال ارمان کیتا تے صبر دی تلقین کیتی تے حوصلہ ڈیوایا دل سبھ آون آلیں کوں روٹی کھوائی گی تے ول بعد عچ آون آلیں کوں خیرات کھاؤں شروع تھی رہی۔

ڈوپہریں کوں سانول تے منگل خاں ہو ریں واپسی دی اجازت منگی امام دین ڈاڈھا آکھیا
جوبی رات رہو پر انہاں آکھیا گھر ہوں کم کاران ول کہنیں بے سانگے امسوں آخر او
مو نکلاتے روانہ تھی گے شام دے ٹائم او گھر پنے۔

بہرام خان دیرے تے سانول تے ڈو جھیں دا انتظار پہنھا کریندا اھاکئی بے لوکوی

آئے بیٹھے ہن سانول وڈے ادب نال پیو دے پیریں تے ہتھ رکھتے جھک تے ملیا بہرام
خاں اوندی اے جھکائی تے فرمانبردار ری ڈیکھ تے وڈا خوش تھیاپتر کوں گل لاتے تے متھے
تے پیار ڈتس ول بے وی ملے ول ہک بے دی خیر خیریت پتھونے منگل خاں سب دی طرف
توں سفر دا حال ڈتا ول جواب عجب بہرام خاں اپنا حال ڈتا۔

حال احوال دے بعد سانول خاں اٹھی کھڑا تھیاتے پیو دے سامنے جھک تے وڈے ادب
نال آکھیں ”اباسائیں جے تساں اجازت ڈیوتاں میں ہک سوال پچھیاں“ ضرور پتر ضرور
چچھ۔ ”بہرام خاں وڈے پیار نال اوں کوں اجازت ڈتی“ ”اباسائیں تساں اساڈے وڈے او
تے بزرگ او“ ”سانول ادب نال گالہ کیتی“ ”پتر اسا کوں فخر اے جو تساں نوجوان نسل
اساں وڈیں دی عزت تے تعظیم کریندو“ ”بہرام خاں کھلدیں ہوئیں آکھیا“ ”ول اباسائیں
میں یا میڈی عمر دے نوجوان تساں بزرگیں کنے اے سوال پچھدوں جو
”اساں کون اوں؟“

بہرام خاں سانول دا اے سوال سن تے حیران تھی گیا تے سرتلے سٹ تے سوچن لپھ
گیا کجھ دیر سوچن دے بعد اوں جواب ڈتا۔

”پتر۔ مہکوں اچ تیلے اے اس سوال پچھن تے ہوں فخر تھے اے تیلے او تیلے دے
ہر شخص دی زبان تے آیا کھڑے۔ تے او ایندا جواب پچھن کیتے بے قرار اے پتر اساں
وڈے اس سوال دا جواب ڈیون کنے شرمسار او جو اساں کڈا ہیں وی اپنی سچان کراون ڈوا
نہیں سوچیاتے ناں کوئی کوشش کیتی۔

بن قومیں دے بزرگیں ہوں پہلے ای ایں چیز کوں محسوس کر گدھا ہاتے انہاں اپنی
شناخت تے پہچان کرا گدھا ہی اے تے ہن او اپنی زبان کو ہوں ترقی دے بکشن اپنی زبان کو
ادب دی دولت نال مالامال کر ڈتے نے انہاں علم حاصل کیتے تجارت عجب ترقی کیتی اے نے
تے وڈیں وڈیں نو کریں تے بگے ہوئے ہن۔

پتر تہذیبے سوال و اجواب اے جو اسل سرانگیکی اوں اساکوں چاہید اے جو اسل اپنی
 سرانگیکی زبان کوں ترقی ڈیوں علم حاصل کروں اپنی ثقافت کو زندہ تے روشن کروں اسل
 زبان سب توں وڈی زبان اے تے اسل تہذیب تے ثقافت ہزاراں سال پرانی اے۔

پتر اسل وڈے تہاڈے اگوں شرمسار اوں جو اسل کجھ نہیں کیتا۔“ جڈاں بہرام خاں
 اپنی گالھ ختم کیتی اوندے انکھیں اُپتے ہنجوں ہن تے اوسر تیلے سچی بیٹھا ہا۔

”اباسائیں۔ میں اپنی زبان کوں ترقی ڈیساں ایں کو علم تے ادب نال مالامال کریاں تے
 دنیا وچ اینداناں روشن کریاں۔ انشاء اللہ۔“ سانول خاں وڈے عزم نال آکھیا ”انشاء اللہ۔
 اللہ تہاڈی مدد کرے۔“ بہرام خاں اوندی ہمت بدھوئی ول سارے لوک وطن دی محبت
 سرانگیکی زبان دی خدمت تے ہک ڈوجھے نال پیار محبت دے جذبے گھن تے اپنے گھریں
 روانہ تھی گے۔

== اللہ ہیسی ==

مصنف

غلام حسین راہی گبول